Татарстан Республикасы Милли китапханәсе
Национальная библиотека Республики Татарстан

ТАТАРСТАН
Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре 2018
Календарь знаменательных и памятных дат 2018

Казан-Казань
«Милли китап» нәшрияты
Издательство «Милли китап»
2017

ББК 92.5
Т 23

Төзүчесе: Г.Ш.ҖОМАГОЛОВА
Составитель: Г.Ш.ЗИМАГОЛОВА

Җаваплы мөхәррире: Р.И.ВӘЛИЕВ
Отв. редактор: Р.И.ВАЛЕЕВ

Мөхәррирләр: И.Г.ҺАДИЕВ
А.Р.ГАБДЕЛХАКОВА
Редакторы: И.Г.ХАДИЕВ
А.Р.АБДУЛХАКОВА

Т 23 Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре = Календарь знаменательных и памятных дат. 2018 /Татарстан Респ. Милли к-ханәсе; төз. Г.Ш.Җомаголова; жав.мөх-ре Р.И.Вәлиев; мөх-рләр И.Г.Һадиев, А.Р.Габделхакова. – Казан: Милли китап, 2017. – 160 б.

ББК 92.5

© Татарстан Республикасы
Милли китапханәсе =
Национальная библиотека =
Республики Татарстан, 2017;

© «Милли китап» нәшрияты =
Издательство «Милли китап», 2017.

Төзүчедән

Календарьга кертелгән истәлекле даталар Татарстанның иҗтимагый, сәяси, хуҗалык, мәдәни тормышындагы тарихи вакыйгаларны һәм фактларны, шулай ук күренекле шәхесләрнең – язучыларның, фән, мәгариф, мәдәният һәм сәнгать эшлеклеләренең – юбилейларын чагылдыра.

Басма ике бүлектән тора. I нче бүлектә хронологик тәртиптә татар һәм рус телләрендә 2018 нче елда узачак юбилей даталары һәм вакыйгалары исемлеге бирелә. Оешмалар өчен 25, 50, 70, 75, 100 (алга таба һәр 25 ел саен) еллыкларны, күренекле шәхесләр өчен 50, 60, 70, 75, 80 (алга таба һәр 10 ел саен) еллыкларны юбилей даталары дип санау кабул ителгән. Инкыйлабка кадәрге чорга караган истәлекле даталар яңа календарь стилендә китерелә. Дәвамлы (бер ай һәм аннан да озаккарак сузылган) вакыйгаларга багышланган даталар конкрет даталар исемлегеннән соң ай азагында бирелә. Төгәл көннәре билгеле булмаган вакыйгалар бүлек ахырында урнаштырылган. Советлар Союзы Герое исеменә лаек булган якташларыбызның юбилей даталары шулай ук аерым күрсәтелә.

I нче бүлектә йолдызчык **(*)** белән билгеләнгән аеруча әһәмиятле истәлекле даталарга II нче бүлектә татар һәм рус телләрендә белешмә текстлар, библиографик әдәбият исемлекләре бирелә. Исемлекләрдә, күбесенчә, яңарак басмалар, соңгы елларда дөнья күргән җыентыклардан һәм вакытлы матбугаттан мәкаләләр тәкъдим ителә. Әлеге библиографик мәгълүмат ике өлешкә бүленә. Беренче өлештә авторның татар, рус һәм башка телләрдәге әсәрләре басылып чыгу еллары буенча хронологик тәртиптә күрсәтелә. Икенче өлештә юбилярның тормыш һәм иҗат юлы турында материал – библиографик күрсәткечләрнең, китапларның, газета һәм журналлардагы, җыентыклардагы мәкаләләрнең тасвирламалары – китерелә.

Барлык библиографик материаллар Татарстан Республикасы Милли китапханәсенең татар әдәбияты һәм туган якны өйрәнү бүлеге белешмә-библиографик аппаратына нигезләнеп әзерләнде.

Басмада кереш сүз, белешмә китаплар исемлеге дә бар. Календарьдан файдалану уңайлырак булсын өчен аның ахырында «Исемнәр күрсәткече» белән «Учреждениеләр, оешмалар, басмалар һәм әсәрләр атамалары күрсәткече» урнаштырыла.

Ел саен чыга торган бу календарь китапханәчеләргә, музей, радио һәм телевидение, матбугат хезмәткәрләренә, укытучыларга, туган якны өйрәнүчеләргә ярдәмлек буларак тәкъдим ителә.

От составителя

Календарь отражает наиболее значительные памятные даты из истории республики, ее политической, экономической, научной и культурной жизни, а также юбилейные даты известных писателей, деятелей науки, образования, культуры и искусства Татарстана.

Издание состоит из двух разделов. В I разделе параллельно на татарском и русском языках приводится хронологический перечень юбилейных дат и событий на 2018 год. Юбилейными датами принято считать: для организаций – 25, 50, 70, 75, 100 и далее каждые 25 лет; для персоналий – 50, 60, 70, 75, 80 и далее каждые 10 лет. Факты, относящиеся к дореволюционной истории, датируются по новому календарному стилю. Даты, посвященные длительным событиям (происходившим месяц и более), приводятся после основного перечня дат, в конце месяца. События, точные даты которых не установлены, указаны в конце раздела. Отдельно выделен перечень юбилейных дат Героев Советского Союза – наших земляков.

Во II разделе календаря представлены наиболее знаменательные даты года (обозначены в I разделе звездочкой *). Каждая дата сопровождается справочным текстом на татарском и русском языках и рекомендательным списком литературы, включающим книги, статьи из сборников и периодических изданий в основном за последние годы.

Библиографические списки рубрик, посвященных персоналиям, состоят из двух частей. В первой части отражены произведения автора на татарском и русском языках в хронологии их издания; во второй – представлены материалы о жизни и творчестве юбиляра: библиографические указатели, научные и справочные издания, публикации в периодической печати.

Библиографическая часть календаря подготовлена на базе справочно-библиографического аппарата отдела татарской и краеведческой литературы Национальной библиотеки РТ.

Календарь снабжен предисловием, списком справочников, указателем имен и указателем названий учреждений, организаций, изданий и произведений.

Календарь выходит ежегодно. Адресован работникам библиотек, музеев, средств массовой информации, преподавателям.

ИСТӘЛЕКЛЕ ДАТАЛАР ҺӘМ ВАКЫЙГАЛАР

ПАМЯТНЫЕ ДАТЫ И СОБЫТИЯ

ГЫЙНВАР=ЯНВАРЬ

1 гыйнвар = 1 января

180 ел элек «Казан губерна хәбәрләре» газетасының 1 нче саны чыга (1838–1917)

– 180 лет со дня выхода первого номера газеты «Казанские губернские ведомости» (1838–1917)

1 гыйнвар = 1 января

Рус язучысы Василий Михайлович Подгорновның тууына 90 ел (1928–1964)

– 90 лет со дня рождения русского писателя Василия Михайловича Подгорнова (1928–1964)

1 гыйнвар = 1 января

Актёр, җәмәгать эшлеклесе, ТАССРның һәм РСФСРның халык артисты, Татарстанның Г.Тукай исемендәге, СССРның Дәүләт премияләре лауреаты Ринат Арифҗан улы Таҗетдиновка 80 яшь (1938)

– 80 лет актёру, общественному деятелю, народному артисту ТАССР и РСФСР, лауреату государственных премий Татарстана им. Г.Тукая и СССР Ринату Арифзяновичу Тазетдинову (1938)

1 гыйнвар = 1 января

Шагыйрь һәм прозаик, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Шамил Мәгыйзь улы Маннаповның тууына 80 ел (1938–2012)

– 80 лет со дня рождения поэта и прозаика, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан Шамиля Магизовича Маннапова (1938–2012)

1 гыйнвар = 1 января

Язучы, әдәбият тәнкыйтьчесе, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Мансур Хаҗи улы Вәлиевкә 70 яшь (1948)

– 70 лет писателю, литературному критику, заслуженному работнику культуры ТАССР Мансуру Хазиевичу Валиеву (1948)

2 гыйнвар = 2 января

170 ел элек Казан шәһәр җәмәгать банкы ачыла (1848)

– 170 лет со дня открытия Казанского городского общественного банка (1848)

3 гыйнвар = 3 января

Язучы, РСФСРның атказанган мәдәният хезмәткәре Шамил Мотыйгулла улы Бикчуринның тууына 90 ел (1928–1991)

– 90 лет со дня рождения писателя, заслуженного работника культуры РСФСР Шамиля Мутыгулловича Бикчурина (1928–1991)

4 гыйнвар = 4 января

Рус гигиенисты, Казан университеты профессоры Михаил Яковлевич Капустинның тууына 170 ел (1848–1920)

– 170 лет со дня рождения русского гигиениста, профессора Казанского университета Михаила Яковлевича Капустина
(1848–1920)

6 гыйнвар = 6 января

Химик, Казан университеты профессоры Флавиан Михайлович Флавицкийның тууына 170 ел (1848–1917)

– 170 лет со дня рождения химика, профессора Казанского университета Флавиана Михайловича Флавицкого (1848–1917)

6 гыйнвар = 6 января

Шагыйрь, Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе Рәшит Әхмәтдин улы Шиһап (Шиһапов)ның тууына 80 ел (1938–2003)

– 80 лет со дня рождения поэта, заслуженного деятеля искусств Татарстана Рашита Ахметдиновича Шигапа (Шигапова) (1938–2003)

7 гыйнвар = 7 января

Шагыйрь Гиз-эл Габиднең (Гыйздулла Лотфи улы Габидуллинның) тууына 100 ел (1918–1955)

– 100 лет со дня рождения поэта Гиз-эл Габида (Гиздуллы Лутфиевича Габидуллина) (1918–1955)

10 гыйнвар = 10 января

ТАССРның халык артисты Илдар Мәҗитнең (Абделмәҗит Хуҗи улы Әбдюшевнең) тууына 120 ел (1898–1952)

– 120 лет со дня рождения народного артиста ТАССР Ильдара Мазита (Абдулмазита Хузиевича Абдюшева) (1898–1952)

10 гыйнвар = 10 января

110 ел элек иҗтимагый һәм әдәби «Шура» журналы чыга башлый (1908–1918). Аның нашире танылган татар шагыйре З.Рәмиев-Дәрдмәнд була. Баш мөхәррире – Риза Фәхретдинов

– 110 лет со дня выхода первого номера общественного и литературного журнала «Шура» («Совет», 1908–1918). Издателем журнала был известный татарский поэт З.Рамиев-Дэрдменд, главным редактором – Риза Фахрутдинов. (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар

календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2008. – Казан: Милли китап, 2007. – С.52-54)

10 гыйнвар = 10 января

Язучы Габдулла Гали улы Галиевкә 90 яшь (1928)

– 90 лет писателю Габдулле Галиевичу Галиеву (1928)

10 гыйнвар = 10 января

Дирижер, педагог, Казакъстан ССРның, Татарстан һәм Россиянең халык артисты, Россиянең атказанган сәнгать эшлеклесе, Бөтенсоюз конкурсы һәм Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт бүләге лауреаты Фуат Шакир улы Мансуровның тууына 90 ел (1928–2010)

– 90 лет со дня рождения дирижера, педагога, народного артиста Казахской ССР, Татарстана и России, заслуженного деятеля искусств России, лауреата Всесоюзного конкурса и Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Фуата Шакировича Мансурова (1928–2010) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2003. – Казан: Милли китап, 2002. – С.13–16)

10 гыйнвар = 10 января

Шагыйрь, журналист Ямаш Игәнәйнең (Ананий Нестерович Маловның) тууына 80 ел (1938–1997)

– 80 лет со дня рождения поэта, журналиста Ямаша Иганая (Анания Нестеровича Малова) (1938–1997)

10 гыйнвар = 10 января

Юрист, юридик фәннәр докторы, Татарстан Республикасының атказанган юристы, язучы Флер Нуретдин улы Баһаветдиновка 60 яшь (1958)

– 60 лет юристу, доктору юридических наук, заслуженному юристу Республики Татарстан Флеру Нуретдиновичу Багаутдинову (1958)

10 гыйнвар = 10 января

График, сынлы сәнгать өлкәсендә Н.И.Фешин исемендәге Россия сәнгать академиясе премиясе лауреаты Любовь Викторовна Магина (Драгунова)га 60 яшь (1958)

– 60 лет графику, лауреату премии Российской академии художеств в сфере современного изобразительного искусства им. Н.И.Фешина Любови Викторовне Магиной (Драгуновой) (1958)

13 гыйнвар = 13 января

Драматург, шагыйрь, публицист Фәтхи Бурнаш (Фәтхелислам Закир улы Бурнашев)ның тууына 120 ел (1898–1942)

– 120 лет со дня рождения драматурга, поэта, публициста Фатхи Бурнаша (Фатхелислама Закировича Бурнашева) (1898–1942) (См.:

Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных памятных дат. 1998. – Казан: Милли китап, 1998. – С.9-13)

13 гыйнвар = 13 января

Шагыйрә, драматург, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Гөлшат Хисам кызы Зәйнашеваның тууына 90 ел (1928–2005)

– 90 лет со дня рождения поэтессы, драматурга, заслуженного деятеля искусств ТАССР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Гульшат Хисамовны Зайнашевой (1928–2005)

15 гыйнвар = 15 января

Җырчы, ТАССРның халык артисты Нәфисә Василова (Анастасия Петровна Васильева)ның тууына 75 ел (1943–2006)

– 75 лет со дня рождения певицы, народной артистки ТАССР Нафисы Василовой (Анастасии Петровны Васильевой) (1943–2006)

15 гыйнвар = 15 января

Шагыйрь Вазыйх (Миңневазыйх) Хаҗип улы Фатыйховка 60 яшь (1958)

– 60 лет поэту Вазиху (Минневазиху) Хазиповичу Фатихову (1958)

**** 16 гыйнвар = 16 января***

Күренекле галим, тарихчы, фәлсәфәче, мәгърифәтче Шиһабетдин Баһаветдин улы Мәрҗанинең тууына 200 ел (1818–1889)

– 200 лет со дня рождения выдающегося ученого, историка, философа, просветителя Шигабутдина Марджани (1818–1889)

16 гыйнвар = 16 января

Казанда 2 нче ТЭЦ эшли башлауга 80 ел (1938)

– 80 лет назад вступила в строй и дала первый промышленный ток Казанская ТЭЦ №2 (1938)

17 гыйнвар = 17 января

Татарстанның халык язучысы, ТАССРның, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге һәм РСФСРның М.Горький исемендәге Дәүләт премияләре лауреаты Аяз Мирсәет улы Гыйләҗевнең тууына 90 ел (1928–2002)

– 90 лет со дня рождения народного писателя Татарстана, заслуженного деятеля искусств ТАССР, РСФСР, лауреата Государственных премий Татарстана им. Г.Тукая и РСФСР им. М.Горького Аяза Мирсаидовича Гилязова (1928–2002) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2003. – Казан: Милли китап, 2002. – С.17-22)

21 гыйнвар = 21 января

Шагыйрь Әгъзам Камалетдин улы Камал (Камалетдинов)ның тууына 100 ел (1918–1943)

– 100 лет со дня рождения поэта Агзама Камала (Агзама Камалутдиновича Камалутдинова) (1918–1943)

22 гыйнвар = 22 января

Рәссам, график, Н.И.Фешин исемендәге хәзерге сынлы сәнгать өлкәсендәге Россия сәнгать академиясе премиясе лауреаты Александр Юрьевич Шадринга 50 яшь (1968)

– 50 лет живописцу, графику, лауреату премии Российской академии художеств в сфере современного изобразительного искусства им. Н.И.Фешина Александру Юрьевичу Шадрину (1968)

24 гыйнвар = 24 января

Тарихчы, тарих фәннәре докторы, профессор, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре, «Хәтер китабы» редакциясе баш мөхәррире булган, Татарстанның фән һәм техника өлкәсендә Дәүләт премиясе лауреаты Анатолий Александрович Ивановның тууына 80 ел (1938–2015)

– 80 лет со дня рождения историка, доктора исторических наук, профессора, заслуженного работника культуры ТАССР, бывшего главного редактора издательства «Книга памяти», лауреата Государственной премии Татарстана в области науки и техники Анатолия Александровича Иванова (1938–2015)

25 гыйнвар = 25 января

ТАССРның халык артисты Ләлә Махиян кызы Садыйкованың тууына 90 ел (1928–1995)

– 90 лет со дня рождения народной артистки ТАССР Ляли Махияновны Садыковой (1928–1995)

25 гыйнвар = 25 января

Актриса, ТАССРның һәм РФнең халык артисты, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Нәҗибә Гыймай кызы Ихсанова (Миңнуллина)га 80 яшь (1938)

– 80 лет актрисе, народной артистке ТАССР и РФ, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Нажибе Гимаевне Ихсановой (Миннуллиной) (1938)

25 гыйнвар = 25 января

Актер, ТАССРның һәм Россия Федерациясенең халык артисты Геннадий Николаевич Прытковка 70 яшь (1948)

– 70 лет актеру, народному артисту ТАССР и Российской Федерации Геннадию Николаевичу Прыткову (1948)

25 гыйнвар = 25 января

Язучы, тәрҗемәче, М.Горький һәм С.Сөләйманова исемендәге әдәби премияләр, «Россиянең алтын каләме» Халыкара әдәби премиясе лауреаты, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Борис Гиршевич Вайнерга 70 яшь (1948)

– 70 лет писателю, переводчику, лауреату литературных премий им. М.Горького и С.Сулеймановой, Международной литературной премии «Золотое перо России», заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Борису Гиршевичу Вайнеру (1948)

27 гыйнвар = 27 января

Татарстан Фәннәр Академиясе академигы, Татарстанның атказанган фән һәм техника эшлеклесе Геннадий Лукич Дегтяревка 80 яшь (1938)

– 80 лет академику Академии наук Татарстана, заслуженному деятелю науки и техники Татарстана Геннадию Лукичу Дегтяреву (1938)

28 гыйнвар = 28 января

ТАССРның атказанган артисты Асия Хәлил кызы Мәсәгутованың тууына 110 ел (1908–1988)

– 110 лет со дня рождения заслуженной артистки ТАССР Асии Халиловны Масаутовой (1908–1988)

29 гыйнвар = 29 января

Зоолог, биология докторы, Казан университеты профессоры Алексей Александрович Остроумовның тууына 160 ел (1858–1925)

– 160 лет со дня рождения зоолога, доктора биологии, одного из ведущих профессоров Казанского университета Алексея Александровича Остроумова (1858–1925)

**** 30 гыйнвар = 30 января***

Архитектор Карл Людвигович Мюфкеның тууына 150 ел (1868–1933)

– 150 лет со дня рождения архитектора Карла Людвиговича Мюфке (1868–1933)

30 гыйнвар = 30 января

ТАССРның халык артисты Вера Иосифовна Уликның тууына 90 ел (1928–1995)

– 90 лет со дня рождения народной артистки ТАССР Веры Иосифовны Улик (1928–1995)

31 гыйнвар = 31 января

ТАССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Рауза Котдус кызы Хәйретдинова (Ганиева)га 90 яшь (1928)

– 90 лет народной артистке ТАССР, заслуженной артистке РСФСР Раузе Кутдусовне Хайрутдиновой (Ганиевой) (1928)

гыйнвар = январь

110 ел элек Казанда Габдрахман Дәүләтшин «Китап» дип аталган китап бастыру һәм сату ширкәте оештыра (1908)

– 110 лет назад в Казани под руководством Габдрахмана Давлетшина была организована книгоиздательская и книготорговая фирма «Китап» («Книга», 1908)

ФЕВРАЛЬ

1 февраль = 1 февраля

Казанда К.Маркс исемендәге 1 номерлы тегү фабрикасы эшли башлауга 90 ел (1928)

– 90 лет назад в Казани введена в строй швейная фабрика № 1 им. К.Маркса (1928)

1 февраль = 1 февраля

Шагыйрь, Мордовия Республикасының халык шагыйре, Мордовия Республикасы Башлыгының әдәби премиясе лауреаты Камил Абидулла улы Таңгалычевка 50 яшь (1968)

– 50 лет поэту, народному поэту Республики Мордовия, лауреату Литературной премии Главы Республики Мордовия Камилю Абидулловичу Тангалычеву (1968)

3 февраль = 3 февраля

Татарстанның халык язучысы, әдәби тәнкыйтьче, публицист, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Фатих Хөснетдин улы Хөснинең (Хөснетдиновның) тууына 110 ел (1908–1996)

– 110 лет со дня рождения народного писателя Татарстана, литературного критика, публициста, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Фатиха Хуснутдиновича Хусни (Хуснутдинова) (1908–1996) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2008. – Казань: Милли китап, 2007. – С.64-67)

3 февраль = 3 февраля

Рәссам-график, педагог, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Рәшит Фатих улы Галиуллинның тууына 90 ел (1928–1999)

– 90 лет со дня рождения художника-графика, педагога, заслуженого работника культуры ТАССР Рашида Фатыховича Галиуллина (1928–1999)

5 февраль = 5 февраля

Язучы, әдәби тәнкыйть мәкаләләре һәм публицистик язмалар авторы Гөлчәчәк Кәрим кызы Галиеваның тууына 90 ел (1928–2014)

– 90 лет со дня рождения писателя, автора литературно-критических статей и публицистических заметок Гульчачак Каримовны Галиевой (1928–2014)

6 февраль = 6 февраля

Тарихчы һәм филолог Федор Герасимович Мищенконың тууына 170 ел (1848–1906)

– 170 лет со дня рождения историка и филолога Федора Герасимовича Мищенко (1848–1906)

6 февраль = 6 февраля

Скрипкачы, композитор, татар музыкасын актив пропагандалаучы Илларион Александрович Козловның тууына 140 ел (1878–1933)

– 140 лет со дня рождения скрипача, композитора, участника концертов татарской музыки Иллариона Александровича Козлова (1878–1933)

7 февраль = 7 февраля

Актёр, Татарстанның атказанган артисты Дусил Гаяз улы Касыймовның тууына 75 ел (1943–2008)

– 75 лет со дня рождения актёра, заслуженного артиста Татарстана Дусила Гаязовича Касымова (1943–2008)

9 февраль = 9 февраля

Татарстан Республикасының халык шагыйре, язучы, драматург, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстанның М.Җәлил исемендәге Республика, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премияләре лауреаты Фәнис Гатаулла улы Яруллинның тууына 80 ел (1938–2011)

– 80 лет со дня рождения народного поэта Татарстана, писателя, драматурга, заслуженного работника культуры ТАССР, лауреата Республиканской премии Татарстана им. М.Джалиля, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Фаниса Гатаулловича Яруллина (1938–2011)

9 февраль = 9 февраля

Гамәли бизәлеш рәссамы Виктория Игоревна Айбетовага 50 яшь (1968)

– 50 лет художнику декоративно-прикладного искусства Виктории Игоревне Айбетовой (1968)

10 февраль = 10 февраля

Архитектор, профессор, ТАССРның, Төньяк Осетия АССРның һәм Башкортстан АССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Исмәгыйль Гали улы Гайнетдиновның тууына 110 ел (1908–1977)

– 110 лет со дня рождения архитектора, профессора, заслуженного деятеля искусств ТАССР, Северо-Осетинской АССР и Башкирской АССР

Исмагила Галеевича Гайнутдинова (1908–1977) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2008. – Казан: Милли китап, 2007. – С.68-71)

12 февраль = 12 февраля

Язучы, журналист, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Шаһинур Әхмәтсафа улы Мостафинга 70 яшь (1948)

– 70 лет писателю, журналисту, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Шагинуру Сапиевичу (Ахметсафовичу) Мустафину (1948)

13 февраль = 13 февраля

Шагыйрь, педагог Фәрит Таҗетдин улы Ибраһимовның тууына 125 ел (1893–1943)

– 125 лет со дня рождения поэта, педагога Фарита Тазетдиновича Ибрагимова (1893–1943)

14 февраль = 14 февраля

График, нәкышче Госман Яхъя улы Мусинның тууына 110 ел (1908–1942)

– 110 лет со дня рождения графика, живописца Гусмана Яхъяевича Мусина (1908–1942)

14 февраль = 14 февраля

Язучы Гайса Госман улы Гатауллинның тууына 70 ел (1948–2007)

– 70 лет со дня рождения писателя Гайсы Гусмановича Гатауллина (1948–2007)

15 февраль = 15 февраля

Шагыйрь, Татарстан Язучылар берлегенең Г.Исхакый исемендәге әдәби премиясе иясе Гакыйль Шәрифулла улы Сәгыйровның тууына 80 ел (1938–2009)

– 80 лет со дня рождения поэта, лауреата литературной премии им. Г.Исхаки Союза писателей Татарстана Гакиля Шарифулловича Сагирова (1938–2009)

16 февраль = 16 февраля

Рәссам Федор Ефимович Корниловка 80 яшь (1938)

– 80 лет живописцу Федору Ефимовичу Корнилову (1938)

18 февраль = 18 февраля

Язучы Мәсгут Гафиятулла улы Шәрифуллинның тууына 90 ел (1928–1966)

– 90 лет со дня рождения писателя Масгута Гафиятулловича Шарифуллина (1928–1996)

19 февраль = 19 февраля

Язучы һәм публицист Локман Фатих улы Закирга (Закировка) 90 яшь (1928)

– 90 лет писателю и публицисту Лукману Фатыховичу Закирову (1928)

22 февраль = 22 февраля

Язучы, журналист, җәмәгать һәм сәясәт эшлеклесе Гаяз Исхакыйның тууына 140 ел (1878–1954)

– 140 лет со дня рождения писателя, журналиста, общественного и политического деятеля Гаяза Исхаки (1878–1954) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2008. – Казань: Милли китап, 2007. – С.72-77)

22 февраль = 22 февраля

Рәссам, ТАССРның халык, РСФСРның атказанган рәссамы, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Александр Миронович Родионовның тууына 100 ел (1918–1995)

– 100 лет со дня рождения живописца, народного художника ТАССР, заслуженного художника РСФСР, заслуженного деятеля искусств ТАССР Александра Мироновича Родионова (1918–1995)

22 февраль = 22 февраля

90 ел элек беренче татар нәфис кинофильмы «Булат батыр» күрсәтелгән (1928)

– 90 лет назад состоялся просмотр первого татарского художественного кинофильма «Булат батыр» (1928)

22 февраль = 22 февраля

Рәссам Равил Халит улы Шәрәфетдиновның тууына 70 ел (1948–1995)

– 70 лет со дня рождения живописца Равиля Халитовича Шарафутдинова (1948–1995)

26 февраль = 26 февраля

Татарстан Республикасының халык рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Рифкать Мөхәммәт улы Вахитовка 80 яшь (1938)

– 80 лет живописцу, народному художнику Республики Татарстан, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Ривкату Мухамедовичу Вахитову (1938)

27 февраль = 27 февраля

Педагог, кульъязма һәм басма китап остасы, Петербург Сәнгать академиясенең укытуга хокук биргән дипломын алган беренче татар

рәссамы, Казан татар укытучылар мәктәбендә рәсем укытучысы Шакирҗан Әхмәтҗан улы Таһировның тууына 160 ел (1858–1918)

– 160 лет со дня рождения педагога, мастера рукописной и печатной книги, первого татарского художника, получившего в Петербургской академии диплом преподавателя рисования, учителя Татарской учительской школы в Казани Шакирджана Ахмеджановича Тагирова (1858–1918)

МАРТ

1 март = 1 марта

Тәрҗемәче, журналист, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Саимә Ибраһим кызы Ибраһимовага 90 яшь (1928)

– 90 лет переводчице, журналисту, заслуженному работнику культуры ТАССР Саиме Ибрагимовне Ибрагимовой (1928)

1 март = 1 марта

Шагыйрь, журналист һәм публицист, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре Рәфикъ Юныс улы Юныс (Юнысов)ка 75 яшь (1943)

– 75 лет поэту, журналисту и публицисту, заслуженному работнику культуры Татарстана Рафику Юнусовичу Юнусу (Юнусову) (1943)

2 март = 2 марта

Балалар язучысы Дәрҗия Сәйфулла кызы Аппакованың тууына 120 ел (1898–1948)

– 120 лет со дня рождения детской писательницы Дарджии Сейфулловны Аппаковой (1898–1948) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат 1998. – Казан: Милли китап, 1998. – С.41-44)

3 март = 3 марта

Шагыйрь, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Нәҗип Гәрәй улы Мадьяровның тууына 90 ел (1928–2002)

– 90 лет со дня рождения поэта, заслуженного работника культуры Республики Татарстан Назипа Гараевича Мадьярова (1928–2002)

4 март = 4 марта

Дәүләт һәм партия эшлеклесе, дипломат, 1960–1979 елларда КПССның Татарстан өлкә комитеты 1 нче секретаре булып эшләгән Фикрәт Әхмәтҗан улы Табиевнең тууына 90 ел (1928–2015)

– 90 лет со дня рождения партийного и государственного деятеля, дипломата Фикрята Ахметжановича Табеева (1928–2015). В 1960–1979 гг. работал первым секретарем Татарского обкома КПСС

4 март = 4 марта

Язучы Алексей Иванович Салминның тууына 125 ел (1893–1971)

– 125 лет со дня рождения писателя Алексея Ивановича Салмина (1893–1971)

5 март = 5 марта

Драматург һәм театр эшлеклесе Әнәс Галиәсгар улы Камал (Камалетдинов)ның тууына 110 ел (1908–1978)

– 110 лет со дня рождения драматурга и театрального деятеля Анаса Галиасгаровича Камала (Камалетдинова) (1908–1978)

7 март = 7 марта

Нейрорентгенолог, медицина фәннәре докторы, профессор, ТАССРның, РСФСРның атказанган фән эшлеклесе Мидхәт Харис улы Фәйзуллинның тууына 110 ел (1908–1990)

– 110 лет со дня рождения нейрорентгенолога, доктора медицинских наук, профессора, заслуженного деятеля науки ТАССР, РСФСР Мидхата Харисовича Файзуллина (1908–1990)

7 март = 7 марта

Спортчы, тренер (теннис), СССРның спорт мастеры, РСФСРның, СССРның атказанган тренеры, Халыкара олимпия комитетының башкарма комитеты әгъзасы Шамил Әнвәр улы Тарпищевка 70 яшь (1948)

– 70 лет спортсмену, тренеру (теннис), мастеру спорта СССР, заслуженному тренеру РСФСР, СССР, члену исполкома Международного олимпийского комитета Шамилю Анвяровичу Тарпищеву (1948)

11 март = 11 марта

Рәссам Геннадий Георгиевич Ветлугинның тууына 80 ел (1938–1997)

– 80 лет со дня рождения живописца Геннадия Георгиевича Ветлугина (1938–1997)

**** 12 март = 12 марта***

«Эш» (1920 елның июленнән «Татарстан хәбәрләре», аннары «Социалистик Татарстан», хәзер «Ватаным Татарстан») газетасы чыга башлауга 100 ел (1918)

– 100 лет со дня выхода первого номера газеты «Эш» (с июля 1920 г. «Татарстан хәбәрләре», потом «Социалистик Татарстан», ныне «Ватаным Татарстан») (1918)

12 март = 12 марта

Рәссам Илгиз Мәснәви улы Хановка 70 яшь (1948)

– 70 лет живописцу Ильгизу Маснавеевичу Ханову (1948)

15 март = 15 марта

Рәссам Разия Хәмидулла кызы Гыйниятуллинага 60 яшь (1958)

– 60 лет художнику-монументалисту Разии Хамидулловне Гиниятуллиной (1958)

15 март = 15 марта

Язучы Рахман Ильяс (Габдрахман Вәкил улы Ильясов)ның тууына 110 ел (1908–1943)

– 110 лет со дня рождения писателя Рахмана Ильяса (Габдрахмана Вакиловича Ильясова) (1908–1943)

15 март = 15 марта

Язучы-тәрҗемәче, әдәбият белгече, мөхәррир-текстолог, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстан Язучылар берлегенең Гаяз Исхакый исемендәге премиясе, Татарстан Республикасының фән һәм техника өлкәсендәге Дәүләт премиясе лауреаты Рәис Нәүширван улы Даутовның тууына 90 ел (1928–2007)

– 90 лет со дня рождения литературного переводчика, редактора-текстолога и литературоведа, заслуженного работника культуры ТАССР, лауреата премии Союза писателей Татарстана им. Г.Исхаки, лауреата Государственной премии Республики Татарстан в области науки и техники Раиса Науширвановича Даутова (1928–2007)

15 март = 15 марта

Әдәбият белгече, текстолог, филология фәннәре кандидаты, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре Фатыйма Исхак кызы Ибраһимованың тууына 90 ел (1928–2016)

– 90 лет со дня рождения литературоведа, текстолога, кандидата филологических наук, заслуженного работника культуры Татарстана Фатимы Исхаковны Ибрагимовой (1928–2016)

17 март = 17 марта

Хәзерге заман балетының мәшһүр артисты, балетмейстер Рудольф Хәмит улы Нуриевның тууына 80 ел (1938–1993)

80 лет со дня рождения выдающегося артиста современного балета, балетмейстера Рудольфа Хаметовича Нуреева (1938–1993)

21 март = 21 марта

Рәссам Сания Мидхәт кызы Гаделшинаның тууына 60 ел (1958–2008)

– 60 лет со дня рождения живописца Сании Мидхатовны Гадельшиной (1958–2008)

21 март = 21 марта

Рәссам Олег Николаевич Исаевка 50 яшь (1968)

– 50 лет живописцу Олегу Николаевичу Исаеву (1968)

22 март = 22 марта

Язучы, әдәбият тәнкыйтьчесе, публицист, җәмәгать эшлеклесе Фатих Сәйфи-Казанлы (Мөхәммәтфатих Камалетдин улы Сәйфуллин)ның тууына 130 ел (1888–1937)

– 130 лет со дня рождения писателя, литературного критика, публициста, общественного деятеля Фатиха Сайфи-Казанлы (Мухамметфатиха Камалетдиновича Сайфуллина) (1888–1937)

23 март = 23 марта

Рәссам Леонид Витальевич Захаровның тууына 70 ел (1948–2005)

– 70 лет со дня рождения живописца Леонида Витальевича Захарова (1948–2005)

**** 24 март = 24 марта***

Язучы, әдәбият галиме Мөхәммәт Вәли улы Гали (Галиев)нең тууына 125 ел (1893–1952)

– 125 лет со дня рождения писателя, литературоведа Мухаммеда Валиевича Гали (Галиева) (1893–1952)

26 март = 26 марта

Татарстан Республикасының халык язучысы, драматург, Татарстан Язучылар берлегенең А.Алиш исемендәге, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премияләре лауреаты Рабит (Роберт) Мөхлис улы Батулла (Батуллин)га 80 яшь (1938)

– 80 лет народному писателю Республики Татарстан, драматургу, лауреату премий им. А.Алиша Союза писателей Татарстана и Государственной премии им. Г.Тукая Татарстана Рабиту (Роберту) Мухлисовичу Батулле (Батуллину) (1938)

26 март = 26 марта

Шагыйрь Айрат Тәлгат улы Суфияновка 60 яшь (1958)

– 60 лет поэту Айрату Талгатовичу Суфиянову (1958)

**** 28 март = 28 марта***

Язучы, җәмәгать эшлеклесе Максим Горький (Алексей Максимович Пешков)ның тууына 150 ел (1868–1936). Ул 1884–1888 елларда Казанда яшәгән

– 150 лет со дня рождения писателя, общественного деятеля Максима Горького (Алексея Максимовича Пешкова, 1868–1936). Казанский период жизни: 1884–1888 гг.

28 март = 28 марта

Актер, режиссер, ТАССРның, РСФСРның халык артисты Григорий Павлович Ардаров (Богданович)ның тууына 130 ел (1888–1956)

– 130 лет со дня рождения актера, режиссера, народного артиста ТАССР, РСФСР Григория Павловича Ардарова (Богдановича) (1888–1956)

28 март = 28 марта

Рәссам-ювелир Илгиз Фәрит улы Фазылҗановка 50 яшь (1968)

– 50 лет художнику-ювелиру Ильгизу Фаритовичу Фазулзянову (1968)

АПРЕЛЬ

1 апрель = 1 апреля

Җәмәгать эшлеклесе (1883–1888, 1889–1903 елларда Казан шәһәр башлыгы) Александр Александрович Лебедевның тууына 175 ел (1843–1910)

– 175 лет со дня рождения общественного деятеля, действительного статского советника (в 1883–1888, 1889–1903 гг. Казанский городской голова) Александра Александровича Лебедева (1843–1910)

1 апрель = 1 апреля

Шагыйрь Мөнир Хәсән улы Мазуновның тууына 100 ел (1918–1987)

– 100 лет со дня рождения поэта Мунира Хасановича Мазунова (1918–1987)

2 апрель = 2 апреля

70 ел элек «Алтынчәч» операсы өчен (М.Җәлил либреттосы) композитор Н.Җиһановка СССРның Дәүләт премиясе бирелә (1948)

– 70 лет назад композитор Н.Жиганов за оперу «Алтынчеч» (либретто М.Джалиля) удостоен Государственной премии СССР (1948)

4 апрель = 4 апреля

Театр һәм гамәли-бизәлеш рәссамы, Татарстан Республикасының халык рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б.Урманче исемендәге премиясе лауреаты Наилә Халит кызы Кумысниковага 60 яшь (1958)

– 60 лет художнику театрального и декоративно-прикладного искусства, народному художнику Республики Татарстан, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату премии Министерства культуры Республики Татарстан им. Б.Урманче Наиле Халитовне Кумысниковой (1958)

5 апрель = 5 апреля

Актёр, ТАССРның, РСФСРның халык артисты, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Равил Шиһап улы Шәрәфиевкә 80 яшь (1938)

– 80 лет актёру, народному артисту ТАССР, РСФСР, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Равилю Шигаповичу Шарафиеву (1938)

10 апрель = 10 апреля

Театр актеры, эстрада артисты һәм режиссеры, ТАССРның һәм РСФСРның халык артисты, Бөтенсоюз нәфис сүз осталары конкурслары лауреаты, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Айрат Гәрәй улы Арслановның тууына 90 ел (1928–2010)

– 90 лет со дня рождения актера театра, артиста и режиссера эстрады, народного артиста ТАССР и РСФСР, лауреата Всероссийских конкурсов артистов-чтецов и Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Айрата Гареевича Арсланова (1928–2010). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2003. – Казан: Милли китап, 2002. – С.33-36)

10 апрель = 10 апреля

60 ел элек Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе булдырыла (1958). Бу премия идея эчтәлеге һәм сыйфаты буенча аеруча әһәмиятле булган әдәбият, сәнгать әсәрләренә бирелә

– 60 лет назад учреждена Государственная премия Республики Татарстан им. Г.Тукая (1958), присуждаемая за наиболее значительные по идейному содержанию и художественным достоинствам произведениям литературы и искусства. (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2008. – Казан: Милли китап, 2007. – С.78-80)

11 апрель = 11 апреля

Гамәли бизәлеш рәссамы Александр Сергеевич Маяковка 70 яшь (1948)

– 70 лет художнику декоративно-прикладного искусства Александру Сергеевичу Маякову (1948)

13 апрель = 13 апреля

Рәссам, архитектор Ирина Александровна Аксеновага 60 яшь (1958)

– 60 лет художнику, архитектору Ирине Александровне Аксеновой (1958)

15 апрель = 15 апреля

Журналист, тарих фәннәре кандидаты, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Ислам Галиәхмәт улы Әхмәтҗановка 70 яшь (1948)

– 70 лет журналисту, кандидату исторических наук, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Исламу Галиахметовичу Ахметзянову (1948)

16 апрель = 16 апреля

Инженер-төзүче, ТАССРның атказанган төзүчесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Әүфәр Зәки улы Зәкиевнең тууына 80 ел (1938–1994)

– 80 лет со дня рождения инженера-строителя, заслуженного строителя ТАССР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Ауфара Закиевича Закиева (1938–1994)

17 апрель = 17 апреля

Композитор, педагог, ТАССРның, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Бату Гатаулла улы Мулюковның тууына 90 ел (1928–1999)

– 90 лет со дня рождения композитора, педагога, заслуженного деятеля искусств ТАССР, РСФСР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Бату Гатаулловича Мулюкова (1928–1999) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2003. – Казан: Милли китап, 2002. – С.37-40)

17 апрель = 17 апреля

Җырчы, РСФСРның атказанган, Татарстан Республикасының халык артисты Лариса Георгиевна Башкировага 80 яшь (1938)

– 80 лет певице, заслуженной артистке РСФСР, народной артистке Республики Татарстан Ларисе Георгиевне Башкировой (1938)

19 апрель = 19 апреля

Гамәли-бизәлеш рәссамы, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б.Урманче исемендәге премиясе лауреаты Анатолий Николаевич Егоровка 70 яшь (1948)

– 70 лет художнику декоративно-прикладного искусства, живописцу, лауреату премии Министерства культуры Республики Татарстан им. Б.Урманче Анатолию Николаевичу Егорову (1948)

19 апрель = 19 апреля

Композитор, педагог Сергей Александрович Беликовка 50 яшь (1968)

– 50 лет композитору, педагогу Сергею Александровичу Беликову (1968)

**** 20 апрель = 20 апреля***

Мәгърифәтче, педагог, төрки телләр һәм татар теле белгече Ибраһим Исхак улы Хәлфиннең тууына 240 ел (1778–1829)

– 240 лет со дня рождения просветителя, педагога, языковеда Ибрагима Исхаковича Хальфина (1778–1829)

20 апрель = 20 апреля

Драматург Сәет Гани улы Кальметовның тууына 100 ел (1918–1992)

– 100 лет со дня рождения драматурга Саета Ганиевича Кальметова (1918–1992)

20 апрель = 20 апреля

Казанда «Рубин» футбол клубы оештырылуга 60 ел (1958)

– 60 лет назад в Казани основан футбольный клуб «Рубин» (1958)

28 апрель = 28 апреля

ТАССРның халык артисты Петр Афанасьевич Мулярчикның тууына 110 ел (1908–1979)

– 110 лет со дня рождения народного артиста ТАССР Петра Афанасьевича Мулярчика (1908–1979)

МАЙ

1 май = 1 мая

Архитектор Мәхмүт Камал улы Игъламовның тууына 110 ел (1908–1973)

– 110 лет со дня рождения архитектора Махмута Камаловича Игламова (1908–1973)

1 май = 1 мая

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы Дамир Әхмәт улы Илдаровка 70 яшь (1948)

– 70 лет художнику декоративно-прикладного искусства Дамиру Ахметовичу Ильдарову (1948)

5 май = 5 мая

Язучы, тәрҗемәче, журналист Зариф Шәрәфетдин улы Бәширинең (Бәшировның) тууына 130 ел (1888–1962)

– 130 лет со дня рождения писателя, переводчика, журналиста Зарифа Шарафутдиновича Башири (Баширова) (1888–1962) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2013. – Казан: Милли китап, 2012. – С.69-72)

5 май = 5 мая

Рәссам, график Флүс Нурулла улы Төхбәтуллинга 70 яшь (1948)

– 70 лет живописцу, графику Флусу Нурулловичу Тухбатуллину (1948)

6 май = 6 мая

Артист Вәкил Закир улы Закировның тууына 90 ел (1928–1969)

– 90 лет со дня рождения артиста Вакиля Закировича Закирова (1928–1969)

7 май = 7 мая

Җырчы, ТАССРның халык артисты Рәшит Ваһап улы Ваһаповның тууына 110 ел (1908–1962)

– 110 лет со дня рождения певца, народного артиста ТАССР Рашита Вагаповича Вагапова (1908–1962) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас

даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2008. – Казан: Милли китап, 2007. – С.81-84)

10 май = 10 мая

Актёр, Татарстан Республикасының халык артисты Рәсимҗан Салихҗан улы Салаховның тууына 80 ел (1938–2006)

– 80 лет со дня рождения актёра, народного артиста Республики Татарстан Расимьяна Салихзяновича Салахова (1938–2006)

11 май = 11 мая

Бизәлеш сәнгате рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б.Урманче исемендәге премиясе лауреаты, Татарстан Республикасының халык рәссамы Игорь Николаевич Башмаковның тууына 75 ел (1943–2012)

– 75 лет со дня рождения художника монументально-декоративного искусства, заслуженного деятеля искусств Республики Татарстан, лауреата премии им. Б.Урманче Министерства культуры Республики Татарстан, народного художника Республики Татарстан Игоря Николаевича Башмакова (1943–2012)

12 май = 12 мая

Рәссам Олег Анатольевич Жадовскийга 50 яшь (1968)

– 50 лет живописцу Олегу Анатольевичу Жадовскому (1968)

16 май = 16 мая

Татарстанның халык артисты, Г.Тукай исемендәге Дәүләт бүләге лауреаты Дамирә Нәҗмиҗан кызы Кузаеваның тууына 70 ел (1948–1993)

– 70 лет со дня рождения народной артистки Татарстана, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Дамиры Назмизяновны Кузаевой (1948–1993)

18 май = 18 мая

80 ел элек Казанда «Ясалма күн» заводы сафка кертелә (1938)

– 80 лет назад Казанский завод «Искож» вступил в строй действующих предприятий (1938)

20 май = 20 мая

Октябрь революциясендә һәм гражданнар сугышында катнашучы, Идел хәрби флотилиясе комиссары Николай Григорьевич Маркинның тууына 125 ел (1893–1918)

– 125 лет со дня рождения участника Октябрьской революции и гражданской войны, комиссара Волжской военной флотилии Николая Григорьевича Маркина (1893–1918)

20 май = 20 мая

Музыка белгече, педагог, сәнгать фәннәре докторы, ТАССРның, Россия Федерациясенең атказанган сәнгать эшлеклесе Земфира Нурмөхәммәт кызы Сәйдашевага 80 яшь (1938)

– 80 лет музыковеду, педагогу, доктору искусствоведения, заслуженному деятелю искусств ТАССР, Российской Федерации Земфире Нурмухаметовне Сайдашевой (1938)

20 май = 20 мая

Актёр, режиссёр, Татарстан Республикасының халык артисты Айдар Садри улы Хафизовка 75 яшь (1943)

– 75 лет актёру, режиссёру, народному артисту Республики Татарстан Айдару Садриевичу Хафизову (1943)

21 май = 21 мая

Әдәбият галиме, филология фәннәре докторы, профессор, ТАССРның атказанган фән эшлеклесе Хатип Госман улы Госман (Госманов)ның тууына 110 ел (1908–1992)

– 110 лет со дня рождения литературоведа, доктора филологических наук, профессора, заслуженного деятеля науки ТАССР Хатипа Усмановича Усманова (1908–1992) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2008. – Казан: Милли китап, 2007. – С.92-95)

23 май = 23 мая

Актер һәм режиссер, ТАССРның атказанган артисты Сәет Садри улы Булатовның тууына 120 ел (1898–1970)

– 120 лет со дня рождения актера и режиссера, заслуженного артиста ТАССР Саита Садриевича Булатова (1898–1970)

25 май = 25 мая

Актриса, ТАССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Нәгыймә Әхмәдулла кызы Таҗдарованың тууына 130 ел (1888–1947)

– 130 лет со дня рождения актрисы, народной артистки ТАССР, заслуженной артистки РСФСР Нагимы Ахмадулловны Таждаровой (1888–1947)

26 май = 26 мая

Шагыйрь, хикәяче, тәрҗемәче Ихтыяр Әхмәт улы Гаязовка 50 яшь (1968)

– 50 лет поэту, переводчику Ихтияру Ахмедовичу Гаязову (1968)

28 май = 28 мая

Шагыйрь Булат (Бикбулат) Вәли (Вәлиулла) улы Сөләймановның тууына 80 ел (1938–1991)

– 80 лет со дня рождения поэта Булата (Бикбулата) Валиевича (Валиулловича) Сулейманова (1938–1991)

ИЮНЬ

2 июнь = 2 июня

Шагыйрә, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстан Республикасының Г.Державин исемендәге әдәби премиясе лауреаты Ольга Георгиевна Левадная (Измайлова)га 60 яшь (1958)

– 60 лет поэтессе, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан, лауреату Литературной премии им. Г.Державина Республики Татарстан Ольге Георгиевне Левадной (Измайловой) (1958)

**** 3 июнь = 3 июня***

Язучы-прозаик, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Флүс Фатих улы Латыйфи (Латыйпов)ның тууына 75 ел (1943–20

10)

– 75 лет со дня рождения писателя-прозаика, заслуженного работника культуры Республики Татарстан Флюса Фатыховича Латыфи (Латыпова) (1943–2010)

6 июнь = 6 июня

Тарихчы галим, археолог Николай Филиппович Калининның тууына 130 ел (1888–1959)

– 130 лет со дня рождения ученого-историка, археолога Николая Филипповича Калинина (1888–1959) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2013. – Казан: Милли китап, 2012. – С.73-76)

7 июнь = 7 июня

Философ, философия фәннәре докторы, профессор Айдар Нил улы Юзиевка 60 яшь (1958)

– 60 лет философу, доктору философских наук, профессору Айдару Ниловичу Юзееву (1958)

10 июнь = 10 июня

Актриса, ТАССРның, Башкортстан Республикасының халык артисты Гөлсем Сабир кызы Исәнгуловага 80 яшь (1938)

– 80 лет актрисе, народной артистке ТАССР, Республики Башкортостан Гульсум Сабировне Исангуловой (1938)

12 июнь = 12 июня

Рәссам Малик Вагыйз улы Яруллинга 80 яшь (1938)

– 80 лет живописцу Малику Вагизовичу Яруллину (1938)

12 июнь = 12 июня

Әдәбият галиме һәм тәнкыйтьче Нур Габделхәй улы Гыйззәтуллинның тууына 90 ел (1928–2004)

– 90 лет со дня рождения литературоведа и критика Нура Габдулхаевича Гиззатуллина (1928–2004)

14 июнь = 14 июня

Гамәли бизәлеш рәссамы Андрей Юрьевич Платоновка 60 яшь (1958)

– 60 лет художнику декоративно-прикладного искусства Андрею Юрьевичу Платонову (1958)

16 июнь = 16 июня

Шагыйрь Рифкать Хәйдәр улы Закировның тууына 80 ел (1938–2007)

– 80 лет со дня рождения поэта Рифката Хайдаровича Закирова (1938–2007)

16 июнь = 16 июня

Рәссам, «Франц Кафка» Европа җәмгыятенең алтын медале иясе, «Смена» заманча мәдәният үзәге җитәкчесе Илгизәр Әхмәтсафа улы Хәсәновка 60 яшь (1958)

– 60 лет живописцу, обладателю золотой медали европейского общества «Франц Кафка», руководителю Центра современной культуры «Смена» Ильгизару Ахметсафовичу Хасанову (1958)

17 июнь = 17 июня

Нейрорентгенолог, нур диагностикасы белгече, Татарстан Фәннәр академиясе академигы, ТАССРның, Россиянең атказанган фән эшлеклесе Марс Константинович Михайловка 80 яшь (1938)

– 80 лет нейрорентгенологу, лучевому диагносту, академику Академии наук Татарстана, заслуженному деятелю науки ТАССР, РФ Марсу Константиновичу Михайлову (1938)

17 июнь = 17 июня

Шагыйрь һәм хикәяче Ринат Гыймазетдин улы Батталовка 70 яшь (1945)

– 70 лет поэту Ринату Гимазетдиновичу Батталову (1948)

18 июнь = 18 июня

Җырчы, ТАССРның, РСФСРның атказанган артисты Алевтина Семеновна Фадеичева (Белоусова)га 75 яшь (1943)

– 75 лет заслуженной артистке ТАССР, РСФСР Алевтине Семеновне Фадеичевой (Белоусовой) (1943)

20 июнь = 20 июня

Язучы, музей эше белгече, РСФСРның атказанган мәдәният хезмәткәре Мария Николаевна Елизарованың тууына 110 ел (1908–1995)

– 110 лет со дня рождения писательницы, музейного работника, заслуженного работника культуры РСФСР Марии Николаевны Елизаровой (1908–1995)

23 июнь = 23 июня

Театр рәссамы, график, Татарстан Республикасының халык рәссамы Любовь Львовна Сперанская (Штейн)ның тууына 100 ел (1918–2010)

– 100 лет со дня рождения сценографа, графика, народного художника Республики Татарстан Любови Львовны Сперанской (Штейн) (1918–2010)

24 июнь = 24 июня

Федераль казна предприятиесе «Казан дәүләт казна дары заводы»на 230 ел (1788)

– 230 лет Федеральному казенному предприятию «Казанский государственный казенный пороховой завод» (1788)

25 июнь = 25 июня

Театр һәм әдәбият тәнкыйтьчесе, тәрҗемәче Габдрахман Хәбибулла улы Кәрам (Рәхмәтуллин)ның тууына 140 ел (1878–1947)

– 140 лет со дня рождения театрального и литературного критика, переводчика Габдрахмана Хабибулловича Карама (Рахматуллина) (1878–1947)

25 июнь = 25 июня

Архитектор, архитектура докторы, профессор, Россия архитектура һәм төзелеш фәннәре академиясенең мөхбир әгъзасы, РСФСРның атказанган архитекторы, Татарстан Республикасының атказанган фән эшлеклесе Сәйяр Ситдыйк улы Айдаровның тууына 90 ел (1928–2014)

– 90 лет со дня рождения архитектора, доктора архитектуры, профессора, члена-корреспондента Российской академии архитектуры и строительных наук, заслуженного архитектора РСФСР, заслуженного деятеля науки Республики Татарстан Сайяра Ситдиковича Айдарова (1928–2014)

25 июнь = 25 июня

Әдәбият галиме, текстолог, филология фәннәре докторы, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Зөфәр Зәйни улы Рәмиевкә 80 яшь (1938)

– 80 лет литературоведу, текстологу, доктору филологических наук, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Зуфару Зайниевичу Рамееву (1938)

25 июнь = 25 июня

Татарстан Дәүләт җыр һәм бию ансамбленең баш хормейстеры, Татарстанның халык артисты Венера Хәсән кызы Гәрәевага 75 яшь (1943)

– 75 лет главному хормейстеру Государственного ансамбля песни и танца Татарстана, народной артистке Татарстана Венере Хасановне Гараевой (1943)

27 июнь = 27 июня

Артист, иллюзионист-манипулятор Хәй Хафиз улы Мушинскийның тууына 110 ел (1908–1994)

– 110 лет со дня рождения актера, иллюзиониста-манипулятора Хая Хафизовича Мушинского (1908–1994)

27 июнь = 27 июня

Шагыйрь Фәннур Шәйхенур улы Сафинның тууына 70 ел (1948–1992)

– 70 лет со дня рождения поэта Фаннура Шайхенуровича Сафина (1948–1992)

27 июнь = 27 июня

Икътисадчы, Татарстан Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы, Казан дәүләт аграр университетының ректоры Җәүдәт Ибраһим улы Фәйзрахмановка 70 яшь (1948)

– 70 лет экономисту, члену-корреспонденту Академии наук Татарстана, ректору Казанского государственного аграрного университета Джаудату Ибрагимовичу Файзрахманову (1948)

28 июнь = 28 июня

График Сергей Апполонович Репнинга 50 яшь (1968)

– 50 лет графику Сергею Апполоновичу Репнину (1968)

30 июнь = 30 июня

Рәссам Вячеслав Юрьевич Терентьевка 50 яшь (1968)

– 60 лет живописцу Вячеславу Юрьевичу Терентьеву (1968)

ИЮЛЬ

1 июль = 1 июля

Язучы, драматург, ТАССРның, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Диас Назыйх улы Вәлиевнең тууына 80 ел (1938–2010)

– 80 лет со дня рождения писателя, драматурга, заслуженного деятеля искусств ТАССР, РСФСР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Диаса Назиховича Валеева (1938–2010)

4 июль = 4 июля

Рәссам, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, хәзерге сәнгать өлкәсендә Н.И.Фешин исемендәге Россия сәнгать академиясе премиясе лауреаты Газиз Гыйльметдин улы Гобәйдуллинга 70 яшь (1948)

– 70 лет живописцу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату премии Российской академии художеств в сфере современного изобразительного искусства им. Н.И.Фешина Газизу Гильмутдиновичу Губайдуллину (1948)

6 июль = 6 июля

График Александр Владимирович Шульпиновка 60 яшь (1958)

– 60 лет графику Александру Владимировичу Шульпинову (1958)

12 июль = 12 июля

Язучы, галим, җәмәгать эшлеклесе Зәки Лотфулла улы Зәйнуллинга 85 яшь (1933)

– 85 лет писателю, ученому, общественному деятелю Заки Лутфулловичу Зайнуллину (1933)

12 июль = 12 июля

Композитор, педагог, ТАССРның, Каракалпак АССРның, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе Мирсәет Заһидулла улы Яруллинның тууына 80 ел (1938–2009)

– 80 лет со дня рождения композитора, педагога, заслуженного деятеля искусств ТАССР, Каракалпакской АССР, РСФСР Мирсаида Загидулловича Яруллина (1938–2009)

12 июль = 12 июля

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы Людмила Федоровна Гариповага 60 яшь (1958)

– 60 лет художнику декоративно-прикладного искусства Людмиле Федоровне Гариповой (1958)

14 июль = 14 июля

Рус шагыйре Гавриил Романович Державинның тууына 275 ел (1743–1816). Ул Лаеш районы Сокуры авылында туган, 1758–1761 елларда Беренче Казан ирләр гимназиясендә укыган

– 275 лет со дня рождения русского поэта Гавриила Романовича Державина (1743–1816). Он родился в с. Сокуры Лаишевского района, в 1758–1761 гг. учился в Первой Казанской мужской гимназии (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2013. – Казань: Милли китап, 2012. – С.81-85)

14 июль = 14 июля

25 ел элек Татарстан Республикасы Югары Советы тарафыннан Дәүләт гимны кабул ителә (1993). Композитор Рөстәм Яхин музыкасы. Гимн тексты

Р.Байтимеровның «Туган ягым» шигыренә нигезләнгән (шагыйрь Г.Рәхимнең әдәби эшкәртүендә); татар телендәге 8 юлдан һәм рус телендәге 8 юлдан тора; рус теленә Ф.Пираев тәрҗемә иткән

– 25 лет со дня принятия Верховным Советом Государственного гимна Республики Татарстан (1993). Музыка композитора Рустема Яхина. Текст гимна основан на стихотворении Р.Байтимерова «Туган ягым» в литературной обработке Г.Рахима; состоит из 8 строк на татарском и 8 строк на русском языках; перевод на русский язык Ф.Пираева

16 июль = 16 июля

Әдәбият галиме, театр белгече һәм тәнкыйтьчесе, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Бәян (Фәтхелбәян) Нурлыгаян улы Гыйззәтнең (Гыйззәтуллинның) тууына 100 ел (1918–1991)

– 100 лет со дня рождения литературоведа, театроведа и критика, заслуженного деятеля искусств ТАССР Байяна (Фатхильбайяна) Нурлыгаяновича Гиззата (Гиззатуллина) (1918–1991)

18 июль = 18 июля

Рәссам Виталий Валерьевич Скобеевка 50 яшь (1968)

– 50 лет живописцу Виталию Валерьевичу Скобееву (1968)

19 июль = 19 июля

Рус шагыйре Владимир Владимирович Маяковскийның тууына 125 ел (1893–1930). Ул Казанда өч тапкыр – 1914 елның 20 февралендә, 1927 елның 20-21 гыйнварында, 1928 елның 24 гыйнварында була

– 125 лет со дня рождения русского поэта Владимира Владимировича Маяковского (1893–1930). Он посетил Казань трижды: 20 февраля 1914 г., 20-21 января 1927 г., 24 января 1928 г.

19 июль = 19 июля

График Юрий Александрович Денисовның тууына 75 ел (1943–2001)

– 75 лет со дня рождения графика Юрия Александровича Денисова (1943–2001)

20 июль = 20 июля

Әдәбият галиме, тәнкыйтьче һәм язучы, филология фәннәре докторы, Татарстан Фәннәр академиясе мөхбир әгъзасы, Татарстан Республикасының атказанган фән эшлеклесе Тәлгать Нәби улы Галиуллинга 80 яшь (1938)

– 80 лет литературоведу, литературному критику, писателю, доктору филологических наук, члену-корреспонденту Академии наук Татарстана, заслуженному деятелю науки Республики Татарстан Талгату Набиевичу Галиуллину (1938)

20 июль = 20 июля

Рәссам, график, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Эрот Якуб улы Зариповның тууына 80 ел (1938–2009)

– 80 лет со дня рождения художника, графика, заслуженного деятеля искусств ТАССР Эрота Якубовича Зарипова (1938–2009)

22 июль = 22 июля

Армия генералы, хәрби һәм тарих фәннәре докторы, Татарстан Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы Мәхмүт Әхмәт улы Гәрәевкә 95 яшь (1923)

– 95 лет генералу армии, доктору военных и исторических наук, члену-корреспонденту Академии наук Татарстана Махмуту Ахметовичу Гараеву (1923)

23 июль = 23 июля

Җәмәгать эшлеклесе, сәясәтче, язучы, юрист, профессор Садри Максуди (Садретдин Низаметдин улы Максудов)ның тууына 140 ел (1878–1957)

– 140 лет со дня рождения общественного деятеля, политика, писателя, юриста, профессора Садри Максуди (Садретдина Низамутдиновича Максудова) (1878–1957)

25 июль = 25 июля

Язучы, педагог, геология-минералогия фәннәре кандидаты Евгений Евгеньевич Суховка 60 яшь (1958)

– 60 лет писателю, педагогу, кандидату геолого-минералогических наук Евгению Евгеньевичу Сухову (1958)

27 июль = 27 июля

Опера җырчысы, педагог, доцент, Татарстан Республикасының халык артисты, Россия Федерациясенең атказанган артисты Клара Әкрам кызы Хәйретдиновага 70 яшь (1948)

– 70 лет артисту оперы, педагогу, доценту, народной артистке Республики Татарстан, заслуженной артистке Российской Федерации Кларе Акрамовне Хайрутдиновой (1948)

29 июль = 29 июля

Астроном, Петербург Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы, Казан университетының шәрәфле астрономия докторы Василий Павлович Энгельгардтның тууына 190 ел (1828–1915). 1901 елда Энгельгардт иганәсенә Казан янында обсерватория төзелә

– 190 лет со дня рождения астронома, члена-корреспондента Петербургской Академии наук, почетного доктора астрономии Казанского университета Василия Павловича Энгельгардта (1828–1915). В 1901 году под Казанью на средства Энгельгардта была построена обсерватория

29 июль = 29 июля

Рәссам, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Алексей Петрович Бурлайның тууына 100 ел (1918–1988)

– 100 лет со дня рождения живописца, заслуженного деятеля искусств ТАССР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Алексея Петровича Бурлая (1918–1988)

29 июль = 29 июля

Шагыйрә Фәридә Атилла кызы Рәсүлевага 70 яшь (1948)

– 70 лет поэтессе Фариде Атилловне Расулевой (1948)

30 июль = 30 июля

Каллиграф, график, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Нәҗип Фәйзрахман улы Нәккашка (Исмәгыйлевкә) 70 яшь (1948)

– 70 лет каллиграфу, графику, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Назипу Файзрахмановичу Наккашу (Исмагилову) (1948)

июль

75 ел элек Татарстанның Шөгер һәм Баулы районнарында беренче промышленность нефте чыгарыла (1943)

– 75 лет назад получена первая промышленная нефть в Шугуровском и Бавлинском районах Татарстана (1943)

июль

70 ел элек Татарстанның Ромашкино төбәгендә иң зур нефть чыганагы табыла (1948)

– 70 лет со дня открытия крупнейшего в Татарстане Ромашкинского месторождения нефти (1948)

июль

Зәй үзәк китапханәсе ачылуга 60 ел (1958)

– 60 лет со дня открытия Заинской центральной библиотеки (1958)

АВГУСТ

1 август = 1 августа

Татарстан Республикасының халык шагыйре, җәмәгать эшлеклесе, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Г.-Х.Андерсен исемендәге Халыкара Почетлы диплом иясе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Роберт Мөгаллим улы Миңнуллинга 70 яшь (1948)

– 70 лет народному поэту Республики Татарстан, общественному деятелю, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, обладателю Международного Почетного диплома им. Г.-Х.Андерсена, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Роберту Мугаллимовичу Миннуллину (1948)

1 август = 1 августа

Җәмәгать эшлеклесе, тарих фәннәре докторы, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре, Бөтендөнья татар конгрессы Башкарма комитеты рәисе, «Казан» милли мәдәният үзәге директоры Ринат Зиннур улы Закировка 70 яшь (1948)

– 70 лет общественному деятелю, доктору исторических наук, заслуженному работнику культуры ТАССР, председателю Исполкома Всемирного конгресса татар, директору Национально-культурного центра «Казань» Ринату Зиннуровичу Закирову (1948)

4 август = 4 августа

80 ел элек Яшел Үзән (Зеленодол) районы оештырыла (1938)

– 80 лет со дня образования Зеленодольского района (1938)

4 август = 4 августа

Татарстан Республикасының халык шагыйре, РСФСРның атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстанның М.Җәлил исемендәге Республика, Г.Тукай исемендәге Дәүләт премияләре лауреаты Равил Габдрахман улы Фәйзуллинга 75 яшь (1943)

– 75 лет народному поэту Республики Татарстан, заслуженному работнику культуры РСФСР, лауреату Республиканской премии Татарстана им. М.Джалиля, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Равилю Габдрахмановичу Файзуллину (1943)

4 август = 4 августа

Рәссам, график, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Татьяна Михайловна Бердниковага 60 яшь (1958)

– 60 лет художнику, графику, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Татьяне Михайловне Бердниковой (1958)

4 август = 4 августа

Рәссам, график Зөфәр Мөхәммәт улы Сибгатуллинга 60 яшь (1958)

– 60 лет живописцу, графику Зуфару Мухаметовичу Сибгатуллину (1958)

5 август = 5 августа

Татар җырларын рус теленә тәрҗемә итүче Вадим Георгиевич Мишинның тууына 80 ел (1938–2007)

– 80 лет со дня рождения переводчика татарских песен на русский язык Вадима Георгиевича Мишина (1938–2007)

7 август = 7 августа

Рәссам Яков Яковлевич Лукьяненкога 75 яшь (1943)

– 75 лет живописцу Якову Яковлевичу Лукьяненко (1943)

7 август = 7 августа

Рәссам Елена Витальевна Кузнецовага 60 яшь (1958)

– 60 лет живописцу Елене Витальевне Кузнецовой (1958)

9 август = 9 августа

60 ел элек Казанда татар халык шагыйре Габдулла Тукайга һәйкәл ачыла (1958)

– 60 лет назад в Казани состоялось открытие памятника татарскому народному поэту Габдулле Тукаю (1958)

10 август = 10 августа

Рәссам, график, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, РСФСРның атказанган рәссамы, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Фәйзрахман Габдрахман улы Әминовның тууына 110 ел (1908–1984)

– 110 лет со дня рождения графика, живописца, заслуженного деятеля искусств ТАССР, заслуженного художника РСФСР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Файзрахмана Габдрахмановича Аминова (1908–1984)

14 август = 14 августа

Тарихчы, публицист, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре, Кол Гали исемендәге Халыкара премия лауреаты Булат Лирон улы Хәмидуллинга 50 яшь (1968)

– 50 лет историку, публицисту, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан, лауреату Международной премии им. Кул Гали Булату Лироновичу Хамидуллину (1968)

14 август = 14 августа

Күренекле тел галиме, академик, Татарстанның фән һәм техника өлкәсендәге Дәүләт бүләге лауреаты Мирфатих Зәки улы Зәкиевкә 90 яшь (1928)

– 90 лет видному ученому-языковеду, академику, лауреату Государственной премии Татарстана в области науки и техники Мирфатиху Закиевичу Закиеву (1928)

17 август = 17 августа

Хәрби һәм сәяси эшлекле, дипломат Хөсәен Баһаветдин улы Мәүлетовның тууына 125 ел (1893–1937)

– 125 лет со дня рождения военного и политического деятеля, дипломата Хусаина Багаутдиновича Мавлютова (1893–1937)

17 август = 17 августа

Актёр, ТАССРның, Россиянең халык артисты, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Юрий Степанович Федотовның тууына 80 ел (1938–2008)

– 80 лет со дня рождения актёра, народного артиста ТАССР, России, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Юрия Степановича Федотова (1938–2008)

17 август = 17 августа

Язучы, журналист, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре,Татарстан Язучылар берлегенең А.Алиш исемендәге әдәби бүләге иясе Вакыйф Вәкил улы Нуриевкә 60 яшь (1958)

– 60 лет писателю, журналисту, заслуженному работнику культуры Татарстана, лауреату премии им. А.Алиша Союза писателей Татарстана Вакифу Вакиловичу Нуриеву (1958)

22 август = 22 августа

«Мелита» мех сәүдә-сәнәгать предприятиесе оешуга 90 ел. Ул 1928 елда Казанда 1 нче мех фабрикасы буларак төзелә. 1930 елдан Казан мех комбинаты, 1963 елдан – Татарстан мех җитештерү берләшмәсе, 1972 елдан Х.Ямашев исемен йөртә, 1992 елда «Мелита» акционерлык җәмгыяте итеп үзгәртелә. Төп җитештергән продукциясе: эшкәртелгән һәм буялган сарык, диңгез җәнлеге, чәшке, эт, бүре тиреләре, мех әйберләре. Италия һәм Германиягә товар чыгара

– 90 лет меховому торгово-промышленному предприятию «Мелита». Основано в 1928 г. в Казани как 1-я меховая фабрика, с 1930 г. – Казанский меховой комбинат, с 1963 г. – Татарское меховое производственное объединение, с 1972 г. носит имя Х.Ямашева, с 1992 г. – АО «Мелита». Основная продукция: выделанные и окрашенные шкуры меховой овчины, шкуры морского зверя, норки, собаки и волка, меховые изделия. Экспорт в Италию, Германию

24 август = 24 августа

Актер, педагог, ТАССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Петр Семенович Масловның тууына 100 ел (1918–1993)

– 100 лет со дня рождения актера, педагога, народного артиста ТАССР, заслуженного артиста РСФСР Петра Семеновича Маслова (1918–1993)

31 август = 31 августа

Тарихчы, тарих фәннәре докторы, Татарстан Республикасы Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы, Татарстан Республикасының атказанган фән эшлеклесе, Татарстан Республикасының фән һәм техника өлкәсендәге Дәүләт премиясе лауреаты, Татар энциклопедиясе һәм төбәкне өйрәнү институты директоры Искәндәр Аяз улы Гыйләҗевкә 60 яшь (1958)

– 60 лет историку, доктору исторических наук, члену-корреспонденту Академии наук Республики Татарстан, заслуженному деятелю науки Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Республики Татарстан в области науки и техники, директору Института татарской энциклопедии и регионоведения Искандеру Аязовичу Гилязову (1958)

31 август = 31 августа

Рәссам, график Наталия Анатольевна Стороженкога 50 яшь (1968)

– 50 лет живописцу, графику Наталии Анатольевне Стороженко (1968)

август

Менделеевскида «Л.Я.Карпов исемендәге химия заводы» ААҖ төзелүгә 150 ел (1868)

– 150 лет со дня основания ОАО «Химический завод им. Л.Я.Карпова» в Менделеевске(1868)

СЕНТЯБРЬ

1 сентябрь = 1 сентября

Эстрада җырчысы, РСФСРның атказанган, Татарстан Республикасының халык артисты Альберт Нурулла улы Әсәдуллинга 70 яшь (1948)

– 70 лет эстрадному певцу, заслуженному артисту РСФСР, народному артисту Республики Татарстан Альберту Нурулловичу Асадуллину (1948)

1 сентябрь = 1 сентября

Язучы Фәүзия Солтан (Фәүзия Сәйфетдин кызы Нәҗметдинова)га 60 яшь (1958)

– 60 лет писательнице Фаузии Солтан (Фаузии Сайфутдиновне Назметдиновой) (1958)

5 сентябрь = 5 сентября

Язучы Илдар Шәмсулла улы Хәйруллинга 60 яшь (1958)

– 60 лет писателю Ильдару Шамсулловичу Хайруллину (1958)

6 сентябрь = 6 сентября

Сәнгать белгече, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре Галина Аркадьевна Могильникованың тууына 90 ел (1928–2001)

– 90 лет со дня рождения искусствоведа, заслуженного работника культуры ТАССР Галины Аркадьевны Могильниковой (1928–2001)

9 сентябрь = 9 сентября

Рус язучысы Лев Николаевич Толстойның тууына 190 ел (1828–1910)

– 190 лет со дня рождения русского писателя Льва Николаевича Толстого (1828–1910)

9 сентябрь = 9 сентября

ТАССРның һәм РСФСРның халык артисты Вера Егоровна Минкинаның тууына 100 ел (1918–2011)

– 100 лет со дня рождения народной артистки ТАССР и РСФСР Веры Егоровны Минкиной (1918–2011)

14 сентябрь = 14 сентября

Тел галиме, Татарстан Фәннәр академиясенең мөхбир әгъзасы, ТАССРның атказанган фән эшлеклесе, Татарстанның фән һәм техника өлкәсендәге Дәүләт бүләге лауреаты Рүзәл Габдуллаҗан улы Йосыповка 80 яшь (1938)

– 80 лет ученому-языковеду, члену-корреспонденту Академии наук Татарстана, заслуженному деятелю науки ТАССР, лауреату Государственной премии Татарстана в области науки и техники Рузалю Абдуллазяновичу Юсупову (1938)

15 сентябрь = 15 сентября

Химик-органик, Петербург Фәннәр Академиясе академигы Александр Михайлович Бутлеровның тууына 190 ел (1828–1886). 1849–1868 елларда Казан университетында эшли

– 190 лет со дня рождения химика-органика, действительного члена Петербургской Академии наук Александра Михайловича Бутлерова (1828–1886). В 1849–1868 гг. работал в Казанском университете

15 сентябрь = 15 сентября

Язучы Абдулла Алиш (Габдуллаҗан Габделбари улы Алишев)ның тууына 110 ел (1908–1944)

– 110 лет со дня рождения писателя Абдуллы Алиша (Габдуллазяна Габдулбариевича Алишева) (1908–1944) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2008. – Казан: Милли китап, 2007. – С. 96-100)

15 сентябрь = 15 сентября

Сәнгать белгече, сәнгать фәннәре кандидаты, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б.Урманче исемендәге премиясе лауреаты Рауза Рифкать кызы Солтановага 60 яшь (1958)

– 60 лет искусствоведу, кандидату искусствоведения, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату премии им. Б.Урманче Министерства культуры Республики Татарстан Раузе Рифкатовне Султановой (1958)

16 сентябрь= 16 сентября

Композитор, педагог, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Михаил Алексеевич Юдинның тууына 125 ел (1893–1948)

– 125 лет со дня рождения композитора, педагога, заслуженного деятеля искусств ТАССР Михаила Алексеевича Юдина (1893–1948)

17 сентябрь = 17 сентября

Рәссам, график, Россия сәнгать академиясенең хәзерге сынлы сәнгать өлкәсендә Н.И.Фешин исемендәге премия лауреаты Александр Михайлович Артамоновка 60 яшь (1958)

– 60 лет живописцу, графику, лауреату премии Российской академии художеств в сфере современного изобразительного искусства им. Н.И.Фешина Александру Михайловичу Артамонову (1958)

18 сентябрь = 18 сентября

Язучы Дмитрий Степанович Сычевның тууына 100 ел (1918–1986)

– 100 лет со дня рождения писателя Дмитрия Степановича Сычева (1918–1986)

18 сентябрь = 18 сентября

Артист Шакирҗан Харис улы Харисов (Разаутдинов)ның тууына 100 ел (1918–2006)

– 100 лет со дня рождения артиста Шакирзяна Харисовича Харисова (Разаутдинова) (1918–2006)

19 сентябрь = 19 сентября

Композитор, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Луиза Әхмәтҗан кызы Хәйретдиновага 70 яшь (1948)

– 70 лет композитору, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Луизе Ахметзяновне Хайрутдиновой (1948)

21 сентябрь = 21 сентября

Театр рәссамы, РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасының халык рәссамы, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Александр Михайлович Патраковка 70 яшь (1948)

– 70 лет художнику театра, заслуженному деятелю искусств РСФСР, народному художнику Республики Татарстан, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Александру Михайловичу Патракову (1948)

25 сентябрь = 25 сентября

Журналист, ТАССРның, Россиянең атказанган мәдәният хезмәткәре Евгений Андреевич Лисинның тууына 80 ел (1938–2004)

– 80 лет со дня рождения журналиста, заслуженного работника культуры ТАССР, России Евгения Андреевича Лисина (1938–2004)

**** 27 сентябрь = 27 сентября***

Рәссам, график, ТАССРның һәм РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, РСФСРның халык рәссамы, СССРның Дәүләт һәм Татарстанның Г. Тукай исемендәге Дәүләт премияләре лауреаты Лотфулла Габделмән улы Фәттаховның тууына 100 ел (1918–1981)

– 100 лет со дня рождения живописца и графика, заслуженного деятеля искусств ТАССР и РСФСР, народного художника РСФСР, лауреата государственных премий СССР и Татарстана им. Г.Тукая Лотфуллы Абдульменовича Фаттахова (1918–1981)

27 сентябрь = 27 сентября

Гамәли-бизәлеш сәнгате рәссамы Рәшит Габдулла улы Әсәдуллинга 60 яшь (1958)

– 60 лет художнику декоративно-прикладного искусства Рашиду Абдулловичу Асадуллину (1958)

**** 28 сентябрь = 28 сентября***

Журналист, мәгърифәтче, педагог һәм галим, Казанда беренче рәсми татар-мөселман китапханәсенә нигез салучы Әхмәтһади Низаметдин улы Максудиның тууына 150 ел (1868–1941)

– 150 лет со дня рождения журналиста, просветителя, педагога, ученого, основателя первой общественной библиотеки для татар-мусульман в г. Казани Ахметхади Низамутдиновича Максуди (1868–1941)

30 сентябрь = 30 сентября

Язучы, журналист, РСФСРның атказанган мәдәният хезмәткәре Иван Федорович Киндернең тууына 90 ел (1928–1995)

– 90 лет со дня рождения писателя, журналиста, заслуженного работника культуры РСФСР Ивана Федоровича Киндера (1928–1995)

ОКТЯБРЬ

1 октябрь = 1 октября

Халык музыка уен коралларында уйнау остасы, ТАССРның атказанган артисты Фәйзи (Фәйзерахман) Бикмөхәммәт улы Биккининның тууына 120 ел (1898–1968)

– 120 лет со дня рождения исполнителя на народных музыкальных инструментах, заслуженного артиста ТАССР Файзи (Файзрахмана) Бикмухаметовича Биккенина (1898–1968)

1 октябрь = 1 октября

50 ел элек Лениногорск шәһәрендә нефть музее ачыла (1968)

– 50 лет со дня открытия музея нефти в городе Лениногорске (1868)

4 октябрь = 4 октября

Шагыйрь Рәмис Кыям улы Аймәткә (Аймәтовка) 50 яшь (1968)

– 50 лет поэту Рамису Киямовичу Айметову (1968)

5 октябрь = 5 октября

Яшел Үзән (Зеленодол) фанера заводы төзелүгә 120 ел (1898)

– 120 лет со дня образования Зеленодольского фанерного завода (1898)

7 октябрь = 7 октября

Драматург, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе Данил Хәбибрахман улы Салиховка 60 яшь (1958)

– 60 лет драматургу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан Данилу Хабибрахмановичу Салихову (1958)

9 октябрь = 9 октября

Язучы Иван Петрович Заботинның тууына 110 ел (1908–1955)

– 110 лет со дня рождения писателя Ивана Петровича Заботина (1908–1955)

12 октябрь = 12 октября

Музыкант, композитор Заһидулла Ярулла улы Яруллинның тууына 130 ел (1888–1964)

– 130 лет со дня рождения музыканта, композитора Загидуллы Ярулловича Яруллина (1888–1964) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2013. – Казан: Милли китап, 2012. – С.98-101)

13 октябрь = 13 октября

Рәссам, монументаль сәнгать рәссамы, дизайнер, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б.Урманче исемендәге премиясе лауреаты Рабис Мөгаллим улы Сәлаховка 60 яшь (1958)

– 60 лет живописцу, монументалисту, дизайнеру, художнику-керамисту, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату премии им. Б.Урманче Министерства культуры Республики Татарстан Рабису Могалламовичу Саляхову (1958)

15 октябрь = 15 октября

Рәссам, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Фаил Әбүләес улы Зыязовның тууына 80 ел (1938–2011)

– 80 лет со дня рождения живописца, заслуженного работника культуры Республики Татарстан Фаиля Абуляесовича Зиязова (1938–2011)

16 октябрь = 16 октября

Язучы Әсрар Әбрар улы Галиевнең тууына 80 ел (1938–1998)

– 80 лет со дня рождения писателя Асрара Абраровича Галиева (1938–1998)

20 октябрь = 20 октября

Рәссам, педагог Нина Петровна Романованың тууына 125 ел (1893–1952)

– 125 лет со дня рождения художницы и педагога Нины Петровны Романовой (1893–1952)

21 октябрь = 21 октября

ТАССРның халык артисты Петр Александрович Цветаевның тууына 120 ел (1898–1970)

– 120 лет со дня рождения народного артиста ТАССР Петра Александровича Цветаева (1898–1970)

23 октябрь = 23 октября

Рәссам-график Әлфия Рәҗәп кызы Рәхимовага 60 яшь (1958)

– 60 лет художнику-графику Альфии Резеповне Рахимовой (1958)

24 октябрь = 24 октября

Рәссам Игорь Владимирович Поповка 60 яшь (1958)

– 60 лет живописцу Игорю Владимировичу Попову (1958)

**** 25 октябрь = 25 октября***

Рәссам, график, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, ТАССРның халык рәссамы, Россия Федерациясенең атказанган рәссамы Мәхмүт Госман улы Усмановның тууына 100 ел (1918–2006)

– 100 лет со дня рождения живописца, графика, заслуженного деятеля искусств ТАССР, народного художника ТАССР, заслуженного художника Российской Федерации Махмута Усмановича Усманова (1918–2006)

25 октябрь = 25 октября

Татарстан Республикасының халык язучысы, РСФСРның атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Нурихан Садрилмән улы Фәттах (Фәттахов)ның тууына 90 ел (1928–2004)

– 90 лет со дня рождения народного писателя Республики Татарстан, заслуженного работника культуры РСФСР, лауреата Государственной премии Татарстана Нурихана Садрильмановича Фаттаха (Фаттахова) (1928–2004) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2003. – Казань: Милли китап, 2002. – С.50-56)

26 октябрь = 26 октября

Актёр, режиссёр Камал I нең (Габдулла Галиәкбәр улы Камалетдиновның) тууына 125 ел (1893–1933)

– 125 лет со дня рождения актёра, режиссёра Камала I (Габдуллы Галиакбаровича Камалетдинова) (1893–1933)

27 октябрь = 27 октября

Режиссер һәм актер, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Сабир Габделҗан улы Өметбаевның тууына 110 ел (1908–1982)

– 110 лет со дня рождения режиссера и актера, заслуженного деятеля искусств ТАССР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Сабира Габделзяновича Амутбаева (1908–1982)

8 октябрь = 28 октября

Актер, Татарстанның һәм СССРның халык артисты, Россиянең К.С.Станиславский исемендәге һәм Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт бүләкләре лауреаты Шәүкәт Хәсән улы Биктимеровның тууына 90 ел (1928–2012)

– 90 лет со дня рождения актера, народного артиста Татарстана и СССР, лауреата государственных премий России им. К.С. Станиславского и Татарстана им. Г.Тукая Шауката Хасановича Биктимерова (1928–2012). (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2003. – Казань: Милли китап, 2002. – С.57-60)

28 октябрь = 28 октября

Шагыйрә, педагог Вәсимә Лотфулла кызы Хәйруллина (Латыйпова)га 75 яшь (1943)

– 75 лет поэтессе, педагогу Васиме Лутфулловне Хайруллиной (Латыповой) (1943)

***октябрь**

Тарихчы, язучы, педагог Тажетдин Ялчыголның тууына 250 ел (1768–1838)

– 250 лет со дня рождения историка, писателя, педагога Таджетдина Ялчыгула (1768–1838)

НОЯБРЬ

2 ноябрь = 2 ноября

Рәссам Ирина Николаевна Щетининага 60 яшь (1958)

– 60 лет живописцу Ирине Николаевне Щетининой (1958)

6 ноябрь = 6 ноября

Шагыйрә, журналист, Татарстанның атказанган мәдәният хезмәткәре Салисә Гәрәй кызы Гәрәевага 80 яшь (1938)

– 80 лет поэтессе, журналисту, заслуженному работнику культуры Татарстана Салисе Гараевне Гараевой (1938)

7 ноябрь = 7 ноября

Казанда «Мәгариф» журналының беренче саны чыгуга 100 ел (1918)

– 100 лет со дня выхода в Казани первого номера журнала «Магариф» (1918)

10 ноябрь = 10 ноября

Рәссам, график, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Виктор Петрович Игнатьевның тууына 100 ел (1918–1992)

– 100 лет со дня рождения художника, графика, заслуженного деятеля искусств ТАССР Виктора Петровича Игнатьева (1918–1992)

12 ноябрь = 12 ноября

Татарстан Республикасының халык артисты Идрис Мөдәррис улы Мәсгутовның тууына 70 ел (1948–2008)

– 70 лет со дня рождения народного артиста Республики Татарстан Идриса Мударисовича Масгутова (1948–2008)

12 ноябрь = 12 ноября

Рәссам Марина Владимировна Самакаевага 60 яшь (1958)

– 60 лет живописцу Марине Владимировне Самакаевой (1958)

15 ноябрь = 15 ноября

Рәссам, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстан Республикасы Мәдәният министрлыгының Б.Урманче исемендәге премиясе лауреаты Канәфия (Хәнәфи) Абзалетдин улы Нәфыйковка 80 яшь (1938)

– 80 лет живописцу, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, лауреату премии им. Б.Урманче Министерства культуры Республики Татарстан Канафи (Ханафи) Абзалетдиновичу Нафикову (1938)

15 ноябрь = 15 ноября

Казанда җәмәгать файдалануындагы телефон челтәре эшли башлауга 130 ел (1888)

– 130 лет назад в Казани впервые введена городская телефонная связь (1888)

18 ноябрь = 18 ноября

Тарихчы, профессор, Татарстанның атказанган фән эшлеклесе һәм мәдәният хезмәткәре, Кол Гали исемендәге Халыкара бүләк лауреаты Булат Фәйзрахман улы Солтанбековка 90 яшь (1928)

– 90 лет историку, профессору, заслуженному деятелю науки Татарстана, заслуженному работнику культуры Татарстана, лауреату Международной премии им. Кул Гали Булату Файзрахмановичу Султанбекову (1928)

18 ноябрь = 18 ноября

Вакуум техникасы җайланмалары әзерли һәм сериялэп чыгара торган Казан «Вакууммаш» акционерлык җәмгыятенә 75 ел (1943). Ул 1975 елда Казанда вакуум машиналары төзү фәнни-тикшеренү һәм конструкторлык институты (1960 елда нигез салына), Казан механика заводы (1943 елда нигез салына) һәм вакуум машиналары төзү тәҗрибә заводы (1960 елда нигез салына) җирлегендә төзелә; 1981 елда фәнни-җитештерү берләшмәсе, 1993 елда акционерлык җәмгыяте итеп үзгәртелә. Төп җитештергән продукциясе: вакуум техникасы, нефть сәнәгатенә, энергетика, агропромышленность комплексына яраклы җиһазлар

– 75 лет со дня вступления в строй Казанского АО «Вакууммаш» (1943), занимающегося разработкой и промышленным выпуском вакуумной техники. Предприятие создано в 1975 г. в Казани на базе научно-исследовательского и конструкторского института вакуумного машиностроения (основан в 1960 г.), Казанского механического завода (основан в 1943 г.) и опытного завода вакуумного машиностроения (основан в 1960 г.). С 1981 г. – НПО, с 1993 г. – АО. Основная продукция: вакуумная техника, оборудование для нефтяной промышленности, энергетики, агропромышленного комплекса.

18 ноябрь = 18 ноября

Язучы-прозаик, шагыйрь, драматург Хәбир Ибраһимга (Хәбир Кәбир улы Ибраһимовка) 60 яшь (1958)

– 60 лет писателю-прозаику, поэту, драматургу Хабиру Кабировичу Ибрагимову (1958)

20 ноябрь = 20 ноября

Татарстан Республикасының халык шагыйре, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты, Г.-Х.Андерсен исемендәге Халыкара Почетлы диплом иясе Шәүкәт Галиулла улы Галиевнең (Һидиятуллинның) туууына 90 ел (1928–2011)

– 90 лет со дня рождения народного поэта Республики Татарстан, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая, обладателя Международного Почетного диплома им. Г.-Х.Андерсена Шауката Галиулловича Галиева (Идиятуллина) (1928–2011) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2003. – Казань: Милли китап, 2002. – С.61-65)

22 ноябрь = 22 ноября

Рәссам, ТАССРның халык рәссамы, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Россия Федерациясенең атказанган рәссамы Валерий Николаевич Скобеевка 80 яшь (1938)

– 80 лет живописцу, народному художнику ТАССР, заслуженному деятелю искусств ТАССР, заслуженному художнику Российской Федерации Валерию Николаевичу Скобееву (1938)

23 ноябрь = 23 ноября

Артист Газиз Исхак улы Айдарский (Вәлитов)ның тууына 120 ел (1898–1933)

– 120 лет со дня рождения артиста Газиза Исхаковича Айдарского (Валитова) (1898–1933)

23 ноябрь = 23 ноября

Тел галиме, филология фәннәре докторы Илида Басыйр кызы Бәшировага 80 яшь (1938)

– 80 лет языковеду, доктору филологических наук Илиде Басыровне Башировой (1938)

25 ноябрь = 25 ноября

Библиограф, яңалиф графикасында «Безнең әлиф» (1928) исемле беренче рәсемле әлифба авторларының берсе Суфия Шакирҗан кызы Таһированың тууына 130 ел (1888–1970).

– 130 лет со дня рождения библиографа, одного из авторов первого иллюстрированного букваря на графике «Яналиф» «Безнең әлиф» (1928) Суфии Шакирзяновны Тагировой (1888–1970)

25 ноябрь = 25 ноября

Шагыйрь Шамил Анак (Шамил Гомәр улы Мәхмүдов)ның тууына 90 ел (1928–2005)

– 90 лет со дня рождения поэта Шамиля Анака (Шамиля Гумеровича Махмудова) (1928–2005)

25 ноябрь = 25 ноября

Рәссам-график, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Иван Лаврентьевич Язынинның тууына 90 ел (1928–1977)

– 90 лет со дня рождения художника-графика, заслуженного деятеля искусств ТАССР Ивана Лаврентьевича Язынина (1928–1977)

25 ноябрь = 25 ноября

Рәссам, график Михаил Иванович Чудаковның тууына 70 ел (1948–2011)

– 70 лет со дня рождения живописца, графика Михаила Ивановича Чудакова (1948–2011)

26 ноябрь = 26 ноября

Рәссам Татьяна Васильевна Голубцовага 70 яшь (1948)

– 70 лет живописцу Татьяне Васильевне Голубцовой (1948)

27 ноябрь = 27 ноября

Казанда беренче троллейбус линиясе эшли башлауга 70 ел (1948)

– 70 лет со дня пуска в Казани первой троллейбусной линии (1948)

27 ноябрь = 27 ноября

Театр рәссамы, Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре Александр Виленович Греньковка 60 яшь (1958)

– 60 лет театральному художнику, заслуженному работнику культуры Республики Татарстан Александру Виленовичу Гренькову (1958)

30 ноябрь = 30 ноября

Әдәбият галиме һәм тәнкыйтьче, филология фәннәре докторы Фәрит Кәрим улы Бәширнең (Бәшировның) тууына 60 ел (1958–2009)

– 60 лет со дня рождения литературоведа и литературного критика, доктора филологических наук Фарита Каримовича Баширова (1958–2009)

ноябрь

Татарстан Республикасы Дәүләт архив хезмәте оешуга 100 ел (1918)

– 100 лет Государственной архивной службе Республики Татарстан (1918)

ноябрь

60 ел элек Нурлат (Октябрь) районында Татарстандагы беренче шикәр заводы сафка баса (1958)

– 60 лет назад в Нурлат-Октябрьском районе вступил в строй действующих предприятий первый в Татарстане сахарный завод (1958)

ДЕКАБРЬ

1 декабрь = 1 декабря

Актриса, ТАССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Исламия Һидиятулла кызы Мәхмүтовага 75 яшь (1943)

– 75 лет актрисе, народной артистке ТАССР, заслуженной артистке РСФСР Исламии Хидиятулловне Махмутовой (1943)

3 декабрь = 3 декабря

Күренекле тел галиме, педагог, җәмәгать эшлеклесе, профессор Гыйбадулла Хәбибулла улы Алпаровның тууына 130 ел (1888–1936)

– 130 лет со дня рождения видного ученого-языковеда, педагога, общественного деятеля, профессора Гибадуллы Хабибулловича Алпарова (1888–1936) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2013. – Казань: Милли китап, 2012. – С.106-109)

5 декабрь = 5 декабря

ТАССРның халык артисты Лидия Семеновна Шмидтның тууына 110 ел (1908–1973)

– 110 лет со дня рождения народной артистки ТАССР Лидии Семеновны Шмидт (1908–1973)

8 декабрь = 8 декабря

ТАССРның халык, РСФСРның атказанган артисты Мария Николаевна Преображенскаяның тууына 140 ел (1878–1953)

– 140 лет со дня рождения народной артистки ТАССР, заслуженной артистки РСФСР Марии Николаевны Преображенской (1878–1953)

8 декабрь = 8 декабря

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы Ринат Хәмитлатиф улы Әхмәтовка 50 яшь (1968)

– 50 лет художнику прикладно-декоративного искусства Ринату Хаметлатифовичу Ахметову (1968)

10 декабрь = 10 декабря

Язучы, әдәбият галиме, җәмәгать эшлеклесе, ТАССРның атказанган мәдәният хезмәткәре, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Ринат Сафа улы Мөхәммәдиевкә 70 яшь (1948)

– 70 лет писателю, литературоведу, общественному деятелю, заслуженному работнику культуры Татарстана, лауреату Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Ринату Сафиевичу Мухаммадиеву (1948)

11 декабрь = 11 декабря

График, ТАССРның халык рәссамы һәм атказанган сәнгать эшлеклесе Валентин Валерьевич Карамышевның тууына 90 ел (1928–2005)

– 90 лет со дня рождения графика, народного художника ТАССР, заслуженного деятеля искусств ТАССР Валентина Валерьевича Карамышева (1928–2005)

11 декабрь = 11 декабря

Рәссам, РСФСРның атказанган рәссамы Әмир Нуриәхмәт улы Мәҗитовның тууына 90 ел (1928–1992)

– 90 лет со дня рождения живописца, заслуженного художника РСФСР Амира Нуриахметовича Мазитова (1928–1992)

11 декабрь = 11 декабря

Шагыйрь Марсель Гыйльфан улы Гыймазетдиновның тууына 75 ел (1943–1993)

– 75 лет со дня рождения поэта Марселя Гильфановича Гимазетдинова (1943–1993)

13 декабрь = 13 декабря

ТАССРның атказанган артисты Каюм Барый улы Бариевның тууына 120 ел (1898–1976)

– 120 лет со дня рождения заслуженного артиста ТАССР Каюма Бареевича Бареева (1898–1976)

14 декабрь = 14 декабря

Скрипкачы, дирижёр, педагог, Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе Рөстәм Ибраһим улы Үтәйгә 75 яшь (1943)

– 75 лет скрипачу, дирижёру, педагогу, заслуженному деятелю искусств Татарстана Рустему Ибрагимовичу Утэю (1943)

19 декабрь = 19 декабря

Актер, Татарстанның халык артисты Фәиз Зәйнетдин улы Бәдриевнең тууына 80 ел (1938–2001)

– 80 лет со дня рождения актера, народного артиста Татарстана Фаиза Зайнутдиновича Бадриева (1938–2001)

**** 20 декабрь = 20 декабря***

Драматург, ТАССР һәм РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясе лауреаты Хәй Вахит (Габделхәй Каюм улы Вахитов)ның тууына 100 ел (1918–1978)

– 100 лет со дня рождения драматурга, заслуженного деятеля искусств ТАССР, РСФСР, лауреата Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая Хая Вахита (Габдулхая Каюмовича Вахитова) (1918–1978)

21 декабрь = 21 декабря

Актер, эстрада артисты, ТАССРның атказанган артисты Әзәл Бәдретдин улы Яһудинның тууына 110 ел (1908–1997)

– 110 лет со дня рождения актера, артиста эстрады, заслуженного артиста ТАССР Азаля Бадрутдиновича Ягудина (1908–1997)

21 декабрь = 21 декабря

Рәссам Марина Ивановна Фадеевага 60 яшь (1958)

– 60 лет живописцу Марине Ивановне Фадеевой (1958)

24 декабрь = 24 декабря

Рәссам, график, Татарстан Республикасының атказанган сәнгать эшлеклесе, Казанның 5 нче балалар сәнгать мәктәбе директоры Юрий Леонидович Бердниковка 60 яшь (1958)

– 60 лет живописцу, графику, заслуженному деятелю искусств Республики Татарстан, директору детской художественной школы № 5 города Казани Юрию Леонидовичу Бердникову (1958)

26 декабрь = 26 декабря

Язучы, хәрби һәм сәяси эшлекле Шамил Хәйрулла улы Усмановның тууына 120 ел (1898–1937)

– 120 лет со дня рождения писателя, военно-политического деятеля Шамиля Хайрулловича Усманова (1898–1937) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 1998. – Казань: Милли китап, 1998. – С.95-100)

28 декабрь = 28 декабря

ТАССРның атказанган артисты Барый Әшрәп улы Әшрәповның тууына 100 ел (1918–1982)

– 100 лет со дня рождения заслуженного артиста ТАССР Бари Ашраповича Ашрапова (1918–1982)

29 декабрь = 29 декабря

Язучы, журналист, сәясәт һәм җәмәгать эшлеклесе Шәһит Гыймадетдин улы Әхмәдиевнең тууына 130 ел (1888–1930)

– 130 лет со дня рождения писателя, журналиста, общественно-политического деятеля Шагита Гимадутдиновича Ахмадиева (1888–1930)

31 декабрь = 31 декабря

Хор дирижеры һәм педагог, ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе Җәүдәт Кәрәмәтулла улы Айдаровның тууына 100 ел (1918–2000)

– 100 лет со дня рождения хорового дирижера, педагога, заслуженного деятеля искусств ТАССР Жавдета Караматулловича Айдарова (1918–2000)

31 декабрь = 31 декабря

Гамәли бизәлеш сәнгате рәссамы Луиза Фәһим кызы Фәсхетдиновага 50 яшь (1968)

– 50 лет художнику декоративно-прикладного искусства Луизе Фагимовне Фасхутдиновой (1968)

2018 елның көннәре һәм айлары төгәл билгеләнмәгән юбилей даталары
Юбилейные даты 2018 года с неустановленным числом и месяцем

Сәгъдинең атаклы «Гөлстан» әсәре язылуга 760 ел (1258)
– 760 лет произведению Сагди «Гулистан» (1258)

Мәхмүд бине Галинең «Нәһҗел-фәрадис» әсәре язылуга 660 ел (1358)
– 660 лет произведению Махмуда ибн Гали «Нахджуль-фарадис» (1358)

Сәйф Сараиның «Ядкярнамә» әсәре язылуга 620 ел (1398)
– 620 лет произведению Саифа Сараи «Ядкярнаме» (1398)

580 ел элек Казан ханлыгы барлыкка килгән (1438 / кайбер чыганаклар буенча 1445–1552)
– 580 лет назад образовалось Казанское ханство (1438 / по другой версии 1445–1552)

Казан Адмиралтействосы төзелүгә 300 ел (1718)
– 300 лет со дня основания Казанского Адмиралтейства (1718)

Педагог һәм шагыйрь Нигъмәт (Николай Мисаилович) Ибраһимовның тууына 240 ел (1778–1818)
– 240 лет со дня рождения педагога и поэта Нигмата (Николая Мисаиловича) Ибрагимова (1778–1818)

Терапевт, медицина һәм хирургия докторы, профессор Федор Христофорович Эрдманның тууына 240 ел (1778–1846)
– 240 лет со дня рождения терапевта, доктора медицины и хирургии, профессора Федора Христофоровича Эрдмана (1778–1846)

Мәскәү университеты типографиясендә татар мәгърифәтчесе Сәгыйть Хәлфин тарафыннан төзелгән беренче татар әлифбасы басылып чыгуга 240 ел (1778)
– 240 лет со дня выхода в типографии Московского университета первой татарской азбуки, составленной татарским просветителем Сагитом Хальфиным (1778)

Архитектор Михаил Петрович Коринфскийның тууына 230 ел (1788–1851). Ул 1812–1823 елларда Арзамас, 1823–1832 дә Сембер, 1832–1851 дә Казан шәһәрләрендә эшли, 1837–1851 дә Казан университетында укыта. Рус классицизмының күренекле вәкилләреннән берсе. Аның проектлары белән Университет шәһәрчеге (1832–1838), Дворяннар җыены бинасы (1843),

Раифа монастырендагы Грузин Богородица чиркәве (1835–1842), Губернатор сараеның эчке бизәлеше (1845–1848) һ.б. башкарыла.

– 230 лет со дня рождения архитектора Михаила Петровича Коринфского (1788–1851). В 1812–1823 гг. работал в г. Арзамасе, в 1823–1832 гг. – в г. Симбирске, с 1832 г. – в Казани. В 1837–1851 гг. преподавал в Казанском университете. Один из крупных представителей русского классицизма. Автор ряда проектов зданий университетского городка (1832–1838), Дворянского собрания (1843), церкви Грузинской Божьей Матери в Раифской пустыни (1835–1842), интерьеров Губернаторского дворца (1845–1848) и др.

Архитектор, 1820–1825 елларда Казан университеты, 1826–1834, 1841–1846 елларда Казан шәһәре архитекторы Петр Григорьевич Пятницкийның тууына 230 ел (1788–1855). Ул 1822 елда Университет шәһәрчегенең беренче генераль планын төзи. Аның проекты белән Казан университетының төп бинасы (1822–1825), Котелов йорты (1833), Хәрби госпитальнең бер корпусы (1840) һ.б. корыла

– 230 лет со дня рождения архитектора, в 1820–1825 гг. архитектора Казанского университета, в 1826–1834 и 1841–1846 гг. архитектора г. Казани Петра Григорьевича Пятницкого (1788–1855). В 1822 г. разработал первый генеральный план Университетского городка. По его проектам построены: главный корпус Казанского университета (1822–1825), дом Котелова (1833), корпус в Военном госпитале (1840) и др.

Тарихчы, филолог, педагог Хөсәен Фәезхановның тууына 190 ел (1828–1866)

– 190 лет со дня рождения историка, филолога, педагога Хусейна Фейзханова (1828–1866) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 2003. – Казань: Милли китап, 2002. – С.70-72)

Казан университетында төрек-татар теле кафедрасы ачылуга 190 ел (1828). Аны А.К.Казембек җитәкләгән

– 190 лет со дня открытия в Казанском университете кафедры турецко-татарского языка (1928) под руководством А.К.Казембека

Шагыйрь Яков Емельяновның тууына 170 ел (1848–1893)

– 170 лет со дня рождения поэта Якова Емельянова ((1848–1893) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 1998. – Казань: Милли китап, 1998. – С.101-104)

Шагыйрь Габделмәннан Рахманколыйның тууына 160 ел (1858–1908)

– 160 лет со дня рождения поэта Габдельманнана Рахманкулыя (Рахманкулова) (1858–1908)

Нашир, журналист Заһид (Мөхәммәтзаһид) Мөхәммәдшәфи улы Шамилнең тууына 150 ел (1868–1920). «Тәрбиятел-әтфаль» журналы нашире һәм мөхәррире. 1907–1917 елларда нәшер ителгән татар китапларының библиографиясен төзүче

– 150 лет со дня рождения издателя, журналиста Загида (Мухаммадзагида) Мухаммадшафиевича Шамиля (1868–1920). Издатель и редактор журнала «Тарбиятуль-атфаль», составитель библиографии татарской книги (1907–1917)

Казан университетында Казан табиблар җәмгыяте төзелүгә 150 ел (1868)

– 150 лет со дня основания Казанского общества врачей при Казанском университете (1868)

Гарәп теле белгече, журналист, җәмәгать һәм сәясәт эшлеклесе Закир Хәлим улы Кадыйриның тууына 140 ел (1878–1954)

– 140 лет со дня рождения востоковеда, журналиста, общественно-политического деятеля Закира Халимовича Кадыри (1878–1954)

Казан университетында Археология, тарих һәм этнография җәмгыяте төзелүгә 140 ел (1878)

– 140 лет со дня основания Общества археологии, истории и этнографии при Казанском университете (1878)

Әдип, тәрҗемәче һәм сүзлекләр авторы, журналист Солтан Габделмәннан улы Рахманколый (Рахманкулов)ның тууына 130 ел (1888–1916)

– 130 лет со дня рождения писателя, переводчика, автора словарей, журналиста Султана Габделманнановича Рахманкулыя (Рахманкулова) (1888–1916)

Шагыйрь һәм драматург Кәрим Хөсәен улы Әмиринең (Әмиров)ның тууына 125 ел (1893–1962)

– 125 лет со дня рождения поэта и драматурга Карима Хусаиновича Амири (Амирова) (1893–1962)

Шагыйрь Ибраһим Йосыф улы Башмаковның тууына 125 ел (1893–1913)

– 125 лет со дня рождения поэта Ибрагима Юсуфовича Башмакова (1893–1913)

Шагыйрә, мөгаллимә Мәхмүдә Хуҗахмәд кызы Мозаффариянең (Урманчиеваның) тууына 125 ел (1893–1969)

– 125 лет со дня рождения поэтессы, педагога Махмуды Ходжа-Ахмадовны Музаффарии (Урманчеевой) (1893–1969)

Шагыйрь, журналист Габдулла Харис улы Харис (Харисов)ның тууына 125 ел (1893–1931)

– 125 лет со дня рождения поэта, журналиста Габдуллы Харисовича Хариса (Харисова) (1893–1931)

Шагыйрь, театр тәнкыйтьчесе Төхфәт Ченәкәйнең (Төхфәтулла Гыйззәтуллинның) тууына 125 ел (1893–1959)

– 125 лет со дня рождения поэта, театрального критика Тухфата Ченекая (Тухфатуллы Гиззатуллина) (1893–1959)

Шагыйрь Мансур Кәрим улы Крыймовның тууына 120 ел (1898–1938)

– 120 лет со дня рождения поэта Мансура Каримовича Крымова (1898–1938)

Музыкант, күренекле мандолиначы Исмәгыйль Гобәйдулла улы Һилаловның тууына 120 ел (1898–1992)

– 120 лет со дня рождения музыканта Исмагила Губайдулловича Хилалова (1898–1992)

Яшел Үзән (Зеленодольск) шәһәрендә «Серго исемендәге завод» («Позис») җитештерү берләшмәсе төзелүгә 120 ел (1898)

– 120 лет со дня основания Зеленодольского производственного объединения «Завод имени Серго» («Позис») (1898) (См.: Татарстан: Истәлекле һәм онытылмас даталар календаре=Календарь знаменательных и памятных дат. 1998. – Казань: Милли китап, 1998. – С.106-108)

Шагыйрь Аитзак Аитовның тууына 110 ел (1908–1941)

– 110 лет со дня рождения поэта Аитзака Аитова (1908–1941)

Шагыйрь Әхтәм Әмин улы Әминевның тууына 100 ел (1918–1942)

– 100 лет со дня рождения поэта Ахтяма Аминовича Аминова (1918–1942)

«Татарстан Республикасы матбугат елъязмасы» исемле дәүләт библиографик күрсәткече чыга башлауга 80 ел (1938)

– 80 лет со дня начала издания государственного библиографического указателя «Летопись печати Республики Татарстан» (1938)

Түбәндә исемнәре күрсәтелгән
якташларыбыз – Советлар Союзы
Геройларының 2018 елда юбилейлары була:*

В 2018 году исполняется Героям
Советского Союза – нашим землякам:**

Петр Егорович Воробьевның тууына 110 ел (08.07.1908–1984)
– 110 лет со дня рождения Петра Егоровича Воробьева (08.07.1908–1984)

Әхмәтсафа Гайсә улы Гайсинның тууына 100 ел (1918–1943)
– 100 лет со дня рождения Ахметсафы Гайсовича Гайсина (1918–1943)

Павел Яковлевич Гурьяновның тууына 100 ел (15.12.1918–1960).
– 100 лет со дня рождения Павла Яковлевича Гурьянова (15.12.1918–1960)

Селиверст Васильевич Давыдовның тууына 100 ел (15.01.1918–1992)
– 100 лет со дня рождения Селиверста Васильевича Давыдова (15.01.1918–1992)

Зиннәтулла (Зиновий) Гыйниятулла улы Исхаковның тууына 110 ел (17.08.1908–1958)
– 110 лет со дня рождения Зиннатуллы Гиниатулловича (Зиновия Генатулловича) Исхакова (17.08.1908-1958)

Александр Васильевич Кирсановның тууына 120 ел (23.12.1898–1994)
– 120 лет со дня рождения Александра Васильевича Кирсанова (23.12.1898–1994)

Александр Максимович Меркушевның тууына 100 ел (14.11.1918–1991)
– 100 лет со дня рождения Александра Максимовича Меркушева (14.11.1918–1991)

Михаил Петрович Панаринның тууына 100 ел (1918–1943)
– 100 лет со дня рождения Михаила Петровича Панарина (1918–1943)

Алексей Павлович Панфиловның тууына 120 ел (1898–1966)
– 120 лет со дня рождения Алексея Павловича Панфилова (1898–1966)

Дмитрий Карпович Приваловның тууына 110 ел (1908–1943)
– 110 лет со дня рождения Дмитрия Карповича Привалова (1908–1943)

Леонид Михайлович Соколовның тууына 110 ел (28.04.1908–1982)

– 110 лет со дня рождения Леонида Михайловича Соколова (28.04.1908–1982)

Никита Евдокимович Токарликовның тууына 100 ел (1918–1945)
– 100 лет со дня рождения Никиты Евдокимовича Токарликова (1918–1945)

Ислам Рәхим улы Халиковның тууына 100 ел (15.11.1918–1944)
– 100 лет со дня рождения Ислама Рахимовича Халикова (15.11.1918–1945)

Михаил Алексеевич Чирковның тууына 120 ел (1898–1945)
– 120 лет со дня рождения Михаила Алексеевича Чиркова (1898–1945)

Алексей Петрович Чулковның тууына 110 ел (1908–1942)
– 110 лет со дня рождения Алексея Петровича Чулкова (1908–1942)

Петр Сергеевич Юхвитовның тууына 100 ел (1918–1944)
– 100 лет со дня рождения Петра Сергеевича Юхвитова (1918–1944)

*** Геройларның тормыш юллары турындагы очеркларны кара:**

Ханин Л. Советлар Союзы Геройлары – Татарстан уллары. – Казан: Татар. китап нәшр., 1966. – 640 б.

Советлар Союзы геройлары – якташларыбыз: әдәби докум. очерклар һәм язмалар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1990. – 680 б.

**** Очерки о жизненном пути Героев см.:**

Герои Советского Союза – наши земляки: сб. докум. очерков и зарисовок: в 3-х кн. /сост. З.И.Гильманов, А.К.Айнутдинов. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1982–1985.

Батырлар китабы = Книга Героев. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2000. – 395 б. – На татар. и рус. яз.

Ханин Л. Герои Советского Союза – сыны Татарии. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1963. – 680 с.

Түбәндә исемнәре күрсәтелгән якташларыбыз – Дан орденының тулы кавалерларының 2018 елда юбилейлары була:*

В 2018 году исполняется кавалерам ордена Славы трех степеней – нашим землякам:*

Алексей Афанасьевич Васильевның тууына 100 ел (17.03.1918–1971)
– 100 лет со дня рождения Алексея Афанасьевича Васильева (17.03.1918–1971)

Петр Иванович Малкинның тууына 100 ел (30.09.1918–1980)
– 100 лет со дня рождения Петра Ивановича Малкина (30.09.1918–1980)

Хаҗи Миңнекәй улы Миңнекәевнең тууына 100 ел (05.03.1918–1992)
– 100 лет со дня рождения Хази Минникаевича Минникаева (05.03.1918–1992)

Миңлекасыйм Низаметдин улы Мөхәммәтҗановның тууына 100 ел (1918–?)
– 100 лет со дня рождения Минкассы (Минлекасима) Низамутдиновича Мухамедзянова (1918–?)

Ислам Насыйбулла улы Насыйбуллинның тууына 100 ел (10.10.1918–1981)
– 100 лет со дня рождения Ислама Насыбулловича Насыбуллина (10.10.1918–1981)

Гавриил Васильевич Сафоновның тууына 120 ел (25.03.1898–1976)
– 100 лет со дня рождения Гавриила Васильевича Сафонова (25.03.1898–1976)

Бәдретдин Садретдин улы Төхфәтулловның тууына 100 ел (15.06.1918–1988)
– 100 лет со дня рождения Бадретдина Садретдиновича Тухватуллова (15.06.1918–1988)

*** Геройларның тормыш юллары турындагы очеркларны кара:**
*** Очерки о жизненном пути Героев см.:**

Кавалеры ордена Славы трех степеней = Дан орденының тулы кавалерлары. – Казань: Книга Памяти, 2005. – 247 с. – На рус. и татар. яз.

Түбәндә исемнәре күрсәтелгән якташларыбыз – Социалистик Хезмәт Геройларының 2018 елда юбилейлары була:*
В 2018 году исполняется Героям Социалистического труда – нашим землякам:*

Галимулла Әсхәдулла улы Әсхәдуллинга 90 яшь (14.04.1928)
– 90 лет Галимулле Асхадулловичу Асхадуллину (14.04.1928)

Лотфулла Вәли улы Гыйззәтдиновның тууына 100 ел (14.02.1918–1982)
– 100 лет со дня рождения Лотфуллы Валиевича Гизатдинова (14.02.1918–1982)

Валентин Петрович Глушконың тууына 110 ел (02.09.1908–1989)
– 110 лет со дня рождения Валентина Петровича Глушко (02.09.1908–1989)

Сания Сабир кызы Заһировага 100 яшь (13.02.1918)
100 лет Сании Сабировне Загировой (13.02.1918)

Гөлсинә Хөснулла кызы Җантимеровага 75 яшь (06.03.1943)
– 75 лет Гулсине Хуснулловне Зантимеровой (06.03.1943)

Кәримулла Хәким улы Ибәтуллинның тууына 90 ел (06.03.1928–2011)
– 90 лет со дня рождения Каримуллы Хакимовича Ибатуллина (06.03.1928–2011)

Гөлбикә Гали кызы Кәримовага 80 яшь (15.09.1938)
– 80 лет Гульбике Галеевне Каримовой (15.09.1938)

Владимир Александрович Котельниковның тууына 110 ел (06.09.1908–2005)
– 110 лет со дня рождения Владимира Александровича Котельникова (06.09.1908–2005)

Владимир Алексеевич Левановның тууына 90 ел (1928–1981)
– 90 лет со дня рождения Владимира Алексеевича Леванова (1928–1981)

Вазил Салих улы Мәүликовның тууына 75 ел (30.10.1943–2015)
– 75 лет со дня рождения Вазила Салиховича Мавликова (30.10.1943–2015)

Николай Алексеевич Мальцевның тууына 90 ел (10.03.1928–2001)
– 90 лет со дня рождения Николая Алексеевича Мальцева (10.03.1928–2001)

Илдус Шәйхелислам улы Мостюковка 90 яшь (06.03.1928)
– 90 лет Ильдусу Шайхулисламовичу Мостюкову (06.03.1928)

Сергей Егорович Немасевның тууына 90 ел (25.09.1928–2006)
– 90 лет со дня рождения Сергея Егоровича Немасева (25.09.1928–2006)

Владимир Геннадьевич Садовниковның тууына 90 ел (25.01.1928–1990)
– 90 лет со дня рождения Владимира Геннадьевича Садовникова (25.01.1928–1990)

Георгий Степанович Сторожевның тууына 100 ел (1918–?)
– 100 лет со дня рождения Георгия Степановича Сторожева (1918–?)

Даһи Гарифулла улы Шәрифуллинның тууына 90 ел (15.07.1928–2003)
– 90 лет со дня рождения Даги Гарифулловича Шарифуллина (15.07.1928–2003)

*** Геройларның тормыш юллары турындагы очеркларны кара:**
*** Очерки о жизненном пути Героев см.:**

Герои Социалистического Труда и полные кавалеры ордена Трудовой Славы – наши земляки = Социалистик Хезмәт геройлары һәм Хезмәт даны орденының тулы кавалерлары – безнең якташларыбыз. – Казань, 2003. – 232 с. – На рус. и татар. яз.

Герои Труда Татарии 1920–1938 гг.: док. очерки. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1974. – 304 с.

Герои Социалистического Труда (1938–1978 гг.): (док. очерки). – Казань: Татар. кн. изд-во, 1980. – 383 с.

Герои Социалистического Труда Татарии: док. очерки. Кн.2. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. – 352 с.

16 гыйнвар **Шиһабетдин Мәрҗани**
16 января **Шигабутдин Марджани**
1818–1889
тууына 200 ел
200 лет со дня рождения

Мәгърифәтче, дин белгече, тарихчы, фәлсәфәче, шәркыять галиме, педагог Шиһабетдин Баһаветдин улы Мәрҗани 1818 елның 16 гыйнварында Казан губернасы Казан өязенең (хәзер Татарстанның Әтнә районы) Ябынчы авылында дини гаиләдә туа. Башлангыч белемне әтисе укыткан Ташкичү мәдрәсәсендә ала. Яшь Шиһабетдин өйләрендәге китапханәдә мөстәкыйль рәвештә дә шөгыльләнә. 17 яшендә инде ул әлеге мәдрәсәдә укыта башлый.

1838–1849 елларда Урта Азиягә китеп, Бохара, Сәмәрканд мәдрәсәләрендә укый. Биредә хөкем сөргән иске тәртипләрдән, фикер торгынлыгыннан риза булмыйча, ул күбрәк вакыт кыйммәтле кульязмаларга бай китапханәләрдә мөстәкыйль шөгыльләнә. Ул заманның алдынгы карашлы галимнәре белән аралаша, әл-Фәраби, Әбүгалисина, Ибне Рөшд, Фирдәүси, Сәгъди, Хәйям, Нәвои һәм Көнчыгышның башка мәшһүр галимнәре, фикер ияләренең әсәрләрен өйрәнә. Мәрҗани ныклап гарәп һәм фарсы телләрен үзләштерә, үзенең күп кенә хезмәтләрен гарәп телендә яза.

Туган ягына кайтып, өч ай үткәч, 1850 елда Казан шәһәренең беренче мәчетенә имам һәм аның каршындагы мәдрәсәгә мөдәррис итеп билгеләнә. Монда ул баштанаяк педагогик һәм фәнни эшкә чума, мәдрәсәдә укытуны тәртипкә салу буенча яңалыклар кертә башлый.

1867–1868 елларда Идел буе һәм Урал алды мөселманнарының Диния нәзарәте Мәрҗанине Казан шәһәренең ахуны һәм мөхтәсибе итеп билгели. Әлеге күренеш аның эшчәнлеген мөселман җитәкчеләренең тануын раслый.

Тора-бара Мәрҗанинең исеме Казаннан еракларда да билгеле була: 1870 елда аның китабы басылып чыга. Ул авторга үз ватанында гына түгел, мөселман Көнчыгышында да киң танылу китерә.

XIX йөзнең 70–80 нче еллары – Мәрҗанинең рус мәдәнияте, Казан университетының Көнчыгышны өйрәнүче галимнәре белән якыннан танышу чоры. Мәрҗани, мөселман галимнәреннән беренче буларак, Казан университеты каршындагы Археология, тарих һәм этнография җәмгыятенә әгъза итеп сайлана, аның эшчәнлегендә актив катнаша.

1876–1884 елларда Ш.Мәрҗани Казанда Татар укытучылар мәктәбендә дин сабагы укыта.

XIX йөзнең 80 нче елларында Ш.Мәрҗани гарәп телендә «Вафиййәтел-әслаф вә тәхиййәтел-әхләф» («Элгәрләрнең некрологлары һәм аларның киләчәк буыннарга бүләге») исемле җиде томлык хезмәтен яза. Әлеге энциклопедик характердагы биографик сүзлектә мөселман Көнчыгышының 6057 галиме, әдибе, фәлсәфәчесе, иҗтимагый-сәяси эшлеклесенең тәрҗемәи хәлләре урын алган.

«Мөстәфадел-әхбар фи әхвали Казан вә Болгар» («Казан һәм Болгар хәлләре турында файдаланылган хәбәрләр») хезмәтенең беренче кисәге – 1885, 1897 елларда, икенчесе 1900 елда дөнья күрә.

Утыздан артык хезмәт язган Ш.Мәрҗанинең исеме Көнчыгышта гына түгел, ә Европада һәм Америкада да билгеле була.

Шиһабетдин Мәрҗани 1889 елның 27 апрелендә вафат була.

Просветитель, богослов, историк, философ, востоковед, педагог Шигабутдин Багаутдинович Марджани родился 16 января 1818 г. в деревне Ябынчы Казанского уезда Казанской губернии (ныне Атнинский район Татарстана) в семье духовного лица. Начальное образование получает в медресе своего отца в деревне Ташкичу. Юный Шигабутдин самостоятельно занимается в домашней библиотеке. С 17 лет он начинает помогать отцу в обучении его воспитанников.

В 1838–1849 гг. учится в медресе Бухары и Самарканда. Будучи неудовлетворенным устаревшими порядками, царившими там, духовным застоем, Ш.Марджани много времени проводит за чтением в богатых ценными рукописями библиотеках. Он общается с передовыми учеными того времени, изучает произведения аль-Фараби, Ибн Сины, Ибн Рушда, Фирдоуси, Саади, Хайяма, Навои и др. Ш.Марджани основательно изучает арабский и персидский языки, многие его произведения будут написаны на арабском языке.

В 1850 г., спустя три месяца после его возвращения на родину, Ш.Марджани назначается имамом первой Казанской мечети и мударрисом медресе при ней. Здесь он с головой уходит в педагогическую и научную работу, предпринимает меры по упорядочению работы медресе.

В 1867–1868 гг. Духовное собрание мусульман Поволжья и Приуралья назначает Марджани на должность ахуна и мухтасиба Казани, что свидетельствует о признании его деятельности мусульманскими руководителями.

Со временем имя Марджани становится известным далеко за пределами Казани: в 1870 г. выходит его книга, принесшая автору широкую известность не только на родине, но и на мусульманском Востоке.

70–80 гг. XIX века – это время близкого знакомства Марджани с русской культурой, учеными-востоковедами Казанского университета. Марджани первым из мусульманских ученых избирается в Общество археологии, истории и этнографии при Казанском университете, активно участвует в его деятельности.

В 1876–1884 гг. Ш.Марджани преподает вероучение в Казанской татарской учительской школе.

В 80-х годах XIX века Ш.Марджани пишет на арабском языке свой труд в семи томах «Достаточное о предках и приветствие потомкам». В этот биографический словарь энциклопедического характера вошли биографии

6057 ученых, писателей, философов, общественно-политических деятелей мусульманского Востока.

Первая часть его сочинения «Полезные сведения о Казани и Болгаре» увидела свет в 1885, 1897 годах, вторая – в 1900 году.

Имя Шигабуддина Марджани – автора свыше тридцати трудов – было известно не только на Востоке, но и в Европе и Америке.

Ш.Марджани умер 27 апреля 1889 года.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Мәрҗани Ш. Мөстәфадел-әхбар фи әхвали Казан вә Болгар: Казан һәм Болгар хәлләре турында файдаланылган хәбәрләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1989. – 145 б.

Мәрҗани: фәнни-популяр җыентык. – Казан: Җыен, 2010. – 704 б. – («Шәхесләребез» сер.)

Шиһабетдин Мәрҗани. – Әлмәт: Рухият, 1998. – 175 б.

Мәрҗани: тарих һәм хәзерге заман: Халыкара фәнни конф. материаллары = Ш.Марджани: наследие и современность: материалы международ. науч. конф. – Казань, 1998. – 196 с.

Шиһабетдин Мәрҗани: мәкаләләр җыентыгы /[төз. Х.Хисмәтуллин]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1968. – 80 б.

Шәех Л. Шиһабетдин Мәрҗани //Кырык татар = Сорок татар = The Forty Tatars. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2013. – Б. 203-211. – Тексты на татар., рус. и англ. яз.

Юзиев А. Шиһабетдин Мәрҗани //Татар зыялылары: тарихи портретлар. – Казан: Мәгариф, 2003. – Б. 40-49.

Абдуллин Я. Шиһабетдин Мәрҗани //Казан утлары. – 1998. – № 1. – Б. 127-136.

Каран Әхмәт Л. Шиһабетдин Мәрҗани тормышы һәм әсәрләре //Әдәби мирас: (дүртенче кит.). – Казан: Татар. кит. нәшр., 1997. – Б. 41-91.

Госманов М. Гасырдан-гасырга. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2004. – 488 б. – Шиһабетдин Мәрҗани һәм тарихи чыганакларны өйрәнү. – Б. 155-161.

Хәсәнов М. Олуг галим, мәгърифәтче //Мәгариф. – 1998. – № 3. – Б. 2-5.

Мәрҗани китапханәсе: фәнни-библиогр. җыентык /[төз., кереш сүз язучы Р.Ф.Мәрданов]. – Казан: Милли китап, 2004. – 122 б. – Рез. рус һәм инглиз тел.

Мәрданов Р. Шиһабетдин Мәрҗани мирасына бәйле кайбер яңа табышлар //Гасырлар авазы = Эхо веков. – 2000. – № 3/4. – Б. 184-185.

Исламов Ф. Әдәбиятта, сәнгатьтә Шиһабетдин Мәрҗани образы //Мәйдан. – 2009. – № 2. – Б. 147-152.

Биктимерова Т. Кояш каралмас, алтын тутыкмас: [Ш.Мәрҗани исеме белән бәйләнгән истәлекле урыннар тур.] //Мәд. җомга. – 1998. – 18 сент. – Б. 8.

Асылкаева Н. «Бәһа җитмәс кыйбат хәзрәт»: [Ш.Мәрҗанинең мирасына һәм эшчәнлегенә багышланган әдәбият белән эшләү өчен китапханәчеләргә методик киңәшләр] //Китапханә хәб. = Библиотечный вест. – 1997. – № 2. – Б.41-43.

Марджани: ученый, мыслитель, просветитель. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1990. – 191 с.

Юсупов М. Шигабутдин Марджани. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2005. – 271 с.: ил.

Очерки Марджани о восточных народах. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2003. – 175 с.

Юзеев А. Метеор веры: биограф. повесть о Ш. Марджани. – Н.Новгород: Изд-во НИМ «Махинур», 2005. – 140 с.

Юзеев А.Н. Татарская философская мысль конца XVIII–XIX вв. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2001. – 192 с. – Религиозно-реформаторские аспекты мировоззрения Ш.Марджани. – С. 103-111; Татарская религиозная философия конца XVIII–XIX вв. – С.122-135.

Юзеев А. Шихаб ад-дин Марджани //Духовная культура и татарская интеллигенция: исторические портреты. – Казань: Магариф, 2000. – С. 26-34.

Ибрагим Т.К., Султанов Ф.М., Юзеев А.Н. Татарская религиозно-философская мысль в общемусульманском контексте. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2002. – 239 с. – Религиозно-философские взгляды Ш.Марджани. – С.125-137.

Ислам на европейском Востоке: энцикл. слов. – Казань: Магариф, 2004. – 383 с. – Ш.Марджани. – С.186-189.

Автобиография Шихабаддина Марджани /[вступ. ст. и док. к публ. подгот. А.Юзеев] //Гасырлар авазы = Эхо веков. – 2000. – № 3/4. – С.114-122.

Юзеев А. Марджани – первый идеолог татарской нации //Гасырлар авазы = Эхо веков. – 2000. – № 1/2. – С. 183-196.

Юзеев А. Путевые заметки Марджани //Гасырлар авазы = Эхо веков. – 2008. – № 1. – С. 158-160.

Абдуллин Я. Основоположник научной истории татар Шигабутдин Марджани //Казань. – 2001. – № 12. – С. 23.

Халидов А. Начало научной истории татар: концепция исторического самосознания у Марджани //Казань. – 1999. – № 5-6. – С. 61-62.

Ахунов А. Шигабутдин Марджани. Быть великим непросто //Идель. – 2008. – № 6. – С. 26-30.

Ахунов А. Книги Марджани //Идель. – 2008. – № 11. – С. 52-53.

Юлай Шамиль-оглы. Шигабуддин Марджани и образ Золотой Орды /[пер. с англ. Д.Исхакова] //Татарстан. – 1991. – № 10. – С. 21-29. То же в парал. изд. на татар. яз. – С. 48-57.

Салихов Р. Творец татарской истории //Время и деньги. – 2003. – 15 янв.

30 гыйнвар **Карл Людвигович Мюфке**
30 января **1868–1933**
тууына 150 ел
150 лет со дня рождения

Архитектор Карл Людвигович Мюфке 1868 елның 30 гыйнварында Воронеж шәһәрендә аптекарь-провизор гаиләсендә туа. Башлангыч белемне гимназиядә алгач, Петербург сәнгать академиясенең архитектура бүлегенә укырга керә. 1893 елда ул Академия каршында оештырылган Югары сәнгать училищесына тыңлаучы булып күчә. Өч елдан ул училищены уңышлы тәмамлый. Белемен күтәрү һәм классик архитектураны өйрәнү өчен аны Австрия, Германия, Италия һәм Франциягә командировкага җибәрәләр.

Казан сәнгать мәктәбенең архитектура классы ачарга карар кылган педагогик советы К.Мюфкены укытучы итеп чакыра һәм ул 1987 елның 1 гыйнварында бу вазыйфага билгеләнә. Карл Людвигович Казанга килә.

Сәнгать мәктәбендә К.Мюфке архитектура бүлеге оештыра һәм аның җитәкчесе була, архитектура тарихы, перспектива һәм шәүлә (карамчык), төзелеш сәнгате фәннәрен укыта, архитектур проектлаштыру, сызым, рәсем сәнгате буенча дәресләр алып бара. Бер үк вакытта, 1898–1899 елларда, ул – Казан промышленность (сәнәгать) училищесында техник сурәтләр һәм төзелеш сәнгате укытучысы. Шушы ук вакытта педсовет аны Сәнгать мәктәбенең мөдире итеп сайлый.

1900–1902 елларда К.Мюфке – Казан университеты архитекторы.

1909 елдан ул – Саратов университетының төзүче архитекторы. 1912 елда даими яшәргә Саратовка күчеп китә. 1920 елдан Саратов политехник университетының гражданнар архитектурасы һәм архитектура формалары, Саратов гамәли-инженерлар институтының архитектура һәм архитектур проектлаштыру профессоры.

К.Л.Мюфке – Казанда XIX–XX йөзләр чикләрендә иң күренекле архитектор. Ул яңа рус, яңа классицизм һәм модерн стильләрендә эшли. К.Мюфке проектлары буенча 1900–1905 елларда Казан сәнгать мәктәбе бинасы, 1902–1904 елларда Казан университеты төп бинасының көнбатыш канаты, 1904–1908 елларда Зинаида Ушкова йорты (хәзер Татарстан Республикасы Милли китапханәсенең төп бинасы), 1907–1908 дә Мюфке йорты, 1909–1930 елларда Саратов университеты комплексы һәм Агафоновка авылында университетның клиник шәһәрчеге төзелә, 1902–1912 елларда Казан университетының төп бинасы үзгәртеп корыла.

К.Л.Мюфке 1933 елның 13 февралендә Саратов шәһәрендә вафат була.

Архитектор Карл Людвигович Мюфке родился 30 января 1868 года в Воронеже в семье аптекаря-провизора. Первоначальное образование получает в местной гимназии, после которой поступает в Петербургскую Академию художеств на архитектурное отделение. В 1893 году он

переводится слушателем созданного при ней Высшего художественного училища. Через три года с отличием заканчивает училище. Посещает Австрию, Германию, Италию и Францию с целью изучения классического архитектурного наследия.

Решением педагогического Совета при Казанской художественной школе открывается класс архитектуры, куда в качестве преподавателя приглашается К.Мюфке. С 1 января 1897 года он утверждается в этой должности и переезжает в Казань.

В Художественной школе К.Мюфке организует архитектурное отделение и становится его руководителем, преподает историю архитектуры, теорию перспективы и теней, строительное искусство, ведет занятия по архитектурному проектированию, черчению, рисованию, живописи. Одновременно, в 1898–1899 гг. он преподает техническое рисование и строительного искусства в Казанском промышленном училище. В это же время педсовет избирает его заведующим Художественной школой.

В 1900–1902 гг. К.Мюфке – архитектор Казанского университета.

С 1909 г. – архитектор университета города Саратова, куда в 1912 году переехал на постоянное местожительство. С 1920 года – профессор гражданской архитектуры и архитектурных форм Саратовского политехнического института, профессор архитектуры и архитектурного проектирования Саратовского инженерно-практического института.

К.Л.Мюфке – выдающийся казанский зодчий рубежа XIX–XX веков. Он работал в неорусском стиле, в стилях неоклассицизма и модерна. По проектам Карла Людвиговича построены: в 1900–1905 гг. – здание Казанской художественной школы, в 1902–1904 гг. – западное крыло главного здания Казанского университета, в 1904–1908 гг. – Дом Зинаиды Ушковой (в настоящее время – главное здание Национальной библиотеки Республики Татарстан), 1907–1908 гг.

– Дом Мюфке в Казани, в 1909–1930 гг. – комплекс Саратовского университета и университетского клинического городка в поселке Агафоновка, в 1902–1912 гг. – перестроено главное здание Казанского университета.

К.Л.Мюфке умер 13 февраля 1933 года в городе Саратове.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Саначин С.П. Исследования по истории Казанского края, преимущественно Казани: сб. ст. – Казань: Kazan-Казань, 2015. – 432 с.: ил. – Карл Мюфке, его жизнь и архитектура. – С. 281-295; Еще о Карле Мюфке. – С. 343-354.

Саначин С. Карл Мюфке, его жизнь и архитектура //Казань. – 1996. – № 9-12. – С. 92-98.

Осятинский А.П. Архитектурный ансамбль К.Л.Мюфке в Саратове. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1984. – 56 с. – Биография. – С. 7-12.

Петров Б. Архитектор Саратовского университета: [К.Л.Мюфке] //Годы и люди. – Саратов: Приволжск. кн. изд-во, 1983. – С. 65-73.

Ключевская Е. Карл Мюфке: «Меня постоянно тянет в Казань...» //Респ. Татарстан. – 1995. – 18 марта.

Григорьев А. Карл Мюфке, построивший русский терем //Казанские ведомости. – 1993. – 15 апр.

Глазырина Ю.И. Вклад архитектора К.Л.Мюфке в реконструкцию комплекса Казанского университета в начале XX века //Известия Казанского архитектурно-строительного университета. – 2011. – № 4. – С. 23-31.

Саначин С. Карл Мюфке, аның тормышы һәм архитектурасы //Казан. – 1996. – № 9-12. – Б. 92-98.

12 март — **«Ватаным Татарстан» газетасы**
12 марта — **газета «Ватаным Татарстан»**

1918

беренче саны чыгуга 100 ел
100 лет со дня выхода первого номера

Көндәлек иҗтимагый-сәяси «Ватаным Татарстан» газетасы – татар матбугатының иң абруйлы басмаларыннан берсе. Ул 1918 елның 12 мартыннан Казанда татар телендә нәшер ителә башлый. Исеме үзгәреп тора: 1918–1920 елларда «Эш», 1920–1922 дә «Татарстан хәбәрләре», 1922–1924 тә «Татарстан», 1924–1951 дә «Кызыл Татарстан», 1951–1960 та «Совет Татарстаны», 1960–1992 дә «Социалистик Татарстан», 1992 елның февраленнән – «Ватаным Татарстан». Газетаның оештыручылары Татарстан Республикасы Дәүләт Советы, Татарстан Республикасы Министрлар кабинеты, редакция коллективы. Газетаның мөхәррирләре: Ш.Әхмәдиев (1918), Х.Урманов (1918), В.Шәфигуллин (1918–1921), Ф.Бурнаш (1921–1924), Ф.Сәйфи-Казанлы (1924–1925), Г.Нигъмәти (1926–1927), С.Борһан (1928–1929), И.Еникеев (1930–1931, 1937), Г.Ризванов (1932–1936), А.Дәүләтьяров (1937), Х.Габдрахманов, С.Атнагулов (1938–1940), И.Н.Үзбәков (1941–1950), Г.Рябков (1950–1960), Ш.Хамматов (1960–1983), Р.Сабиров (1983–1990), М.Әһлиуллин (1990–1996), Г.Шәмсетдинов (1996–2003), 2003 тән М.Сәфәров.

Газетада Г.Камал, Ф.Әмирхан, Ш.Усманов, К.Тинчурин, Һ.Такташ, Х.Туфан, Г.Кутуй, А.Шамов, М.Әмир, И.Гази, Ф.Хөсни, Ш.Мөдәррис, Н.Арсланов һ.б. күренекле татар язучылары эшли.

Казан мех комбинатында (1934), Чистай (1935), Минзәлә, Әлмәт (1947), Калинин (1949) районнарында газетаның күчмә редакцияләре була. Төрле елларда газета кушымталар бастыра. «Кызыл командир» (1926, «Кызылармеец» газетасы белән бергә); «Сыйфат өчен» (1933), «Волга буе спартакиадасы» (1934); «Стахановчылык листовкасы» (1936); «Кызыл Татарстан» листовкасы» (1936); «Совет Татарстаны»ның махсус чыгарылышы» (1952). 1985–2003 тә «Әдәби җомга», 1999–2003 тә «Серле сандык», 2004 тән «Сәламәтлек», «Яшелчә», «Гаилә», 2005 тән «Яшел бишек», «Ышаныч һәм иминлек» даими кушымталары чыгарыла.

«Ватаным Татарстан» республика һәм илнең иҗтимагый, икътисади һәм мәдәни тормышындагы мөһим вакыйгаларны даими яктыртып бара, укучыларга юрист киңәшләре бирә. Татарстан журналистларының күпчелеге өчен осталык мәктәбе булып тора.

Газета татар телендә Татарстан Президенты Указларын, ТР Дәүләт Советы кабул иткән законнарны, ТР Министрлар Кабинеты карарларын беренче булып бастыра. Республиканың әйдәп баручы газетасы буларак, «Ватаным Татарстан» Татарстаннан читтә яшәүче татарлар тормышын да киң яктырта.

1968 елда газета Хезмәт Кызыл Байрагы ордены белән бүләкләнә.

Ежедневная общетатарская общественно-политическая газета «Ватаным Татарстан» («Родина моя Татарстан») является ведущим периодическим изданием Татарстана на татарском языке. Издается с 12 марта 1918 года в Казани. Название менялось: в 1918–1920 гг. – «Эш», в 1920–1922 гг. – «Татарстан хәбәрләре» («Известия Татарстана»), в 1922–1924 – «Татарстан», в 1924–1951 – «Кызыл Татарстан» («Красный Татарстан»), в 1951–1960 – «Совет Татарстаны» («Советский Татарстан»), в 1960–1992 – «Социалистик Татарстан» («Социалистический Татарстан»), с февраля 1992 г. – «Ватаным Татарстан». Учредителями являются Государственный Совет РТ, Кабинет Министров РТ, коллектив редакции. Редакторы: Ш.Ахмадеев (1918), Х.Урманов (1918), В.Шафигуллин (1918–1921), Ф.Бурнаш (1921–1924), Ф.Сайфи-Казанлы (1924–1925), Г.Нигъмати (1926–1927), С.Бурган (1928–1929), И.Еникеев (1930–1931, 1937), Г.Ризванов (1932–1936), А.Давлетьяров (1937), Х.Габдрахманов, С.Атнагулов (1938–1940), И.Н.Узбеков (1941–1950), Г.Рябков (1950–1960), Ш.Хамматов (1960–1983), Р.Сабиров (1983–1990), М.Аглиуллин (1990–1996), Г.Шамсутдинов (1996–2003), с 2003 года М.Сафаров.

В газете работали: Г.Камал, Ф.Амирхан, Ш.Усманов, К.Тинчурин, Х.Такташ, Х.Туфан, Г.Кутуй, А.Шамов, М.Амир, И.Гази, Ф.Хусни, Ш.Мударрис, Н.Арсланов и многие другие видные татарские писатели.

Передвижные редакции газеты работали на Казанском меховом комбинате (1934), в Чистопольском (1935), Мензелинском, Альметьевском (1947), Калининском (1949) районах. Газета выпускалась с приложениями: «Кызыл командир» («Красный командир», 1926), совместно с газетой «Кызылармеец» («Красноармеец»); «Сыйфат өчен» («За качество», 1933); «Волга буе спартакиадасы» («Спартакиада Поволжья», 1934); «Стахановчылык листовкасы» («Листовка стахановца», 1936); «Кызыл Татарстан» листовкасы» («Листовка «Кызыл Татарстана», 1946); «Совет Татарстанының» махсус чыгарылышы» («Специальный выпуск газеты «Совет Татарстаны», 1952). С 1995 года выходит пятничное литературное приложение, с 1999 – приложение «Серле сандык» («Волшебный сундучок»), с 2004 – «Сәламәтлек» («Здоровье»), «Яшелчә» («Овощи»), «Гаилә» («Семья»), с 2005 – «Яшел бишек» («Зеленая колыбель»), «Ышаныч һәм иминлек» («Доверие и безопасность»).

«Ватаным Татарстан» освещает важнейшие события общественной и культурной жизни республики и страны, является школой для многих татарских журналистов.

Газета первой на татарском языке публикует Указы Президента РТ, законы, принятые Государственном Советом РТ, постановления Кабинета Министров РТ. Оставаясь ведущей республиканской газетой, «Ватаным Татарстан» освещает также и жизнь татар, проживающих за пределами республики.

В 1968 году газета награждается орденом Трудового Красного Знамени.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Һич онытасым юк...: [«Ватаным Татарстан» газетасының 95 еллыгына карата]. – Казан, 2013. – 352 б.: фото.

Сәфәров М. «Хөкүмәт басмасы сары басма булырга тиеш түгел» //Татарстан. – 2008. – № 2. – Б. 40-42.

Фәйзуллина Л. 95 яшь – ул ничек була? //Ватаным Татарстан. – 2013. – 21 май.

Хамматов Ш. Газета һәм әдәбият дуслыгы. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1979. – 184 б.

Абдуллин М. Иртәдә генә торам, юлга чыгам; Әхмәтҗанова М. Соңгы сәгатьтә; Вәли-Әхмәт Х. Йөрәк – Каф таулары түгел; Ибраһим Х. Беренче гәҗитем; Мостафин М. Гомер агышлары; Сәфәров М. Без үзгәрдек. Ә дөнья: мәкаләләр //Ватаным Татарстан. – 2013. – 12 март.

Ташка язган югалмый //Ватаным Татарстан. – 2008. – 12 март.

Шамсутдинов Г. Газета всероссийского значения на татарском языке //Гасырлар авазы = Эхо веков. – 1999. – № 1/2. – С. 173-175.

Опираясь на опыт, шагают в будущее: газета «Ватаным Татарстан» отметила свое 95 летие //Респ. Татарстан. – 2013. – 18 мая.

24 март
24 марта

Мөхәммәт Гали
Мухаммед Гали
1893–1952
тууына 125 ел
125 лет со дня рождения

Мөхәммәт Гали (Мөхәммәт Вәли улы Галиев) үзенең хикәяләре, драма әсәрләре һәм әдәби гыйльми хезмәтләре белән XX йөз татар әдәбияты тарихында үзенә бер аерым урын алып тора. Ул 1893 елның 24 мартында Казан губернасы Лаеш өязе (хәзерге Татарстан Республикасының Балык Бистәсе районы) Олы Елга авылында мулла гаиләсендә туа. Башта авыл мәктәбендә, 1903–1910 елларда Сатыш мәдрәсәсендә, аннары Казанның Күл буе («Касыймия») һәм 1912–1915 елларда Оренбургтагы «Хөсәения» мәдрәсәсендә укый. Укуын ташлап, төрле эшләрдә эшли. Ул солдатка алына, 1916 елның февралендә фронтка озатыла, беренче Бөтендөнья сугышында катнаша.

1917 елның сентябренә туган авылына кайта, укытучы булып эшли.

1919 елның башында Казанга килә, «Кызыл Армия», «Эшче», «Татарстан хәбәрләре», соңрак «Безнең байрак», «Крестьян газетасы» редакцияләрендә эшли.

1931 елда М.Гали Казан университетының география факультетына укырга керә. Аны тәмамлагач, Казан педагогия институтында укыта.

1945 елның ахырыннан ул СССР Фәннәр академиясенең Казан филиалы Тел, әдәбият һәм тарих институтында гыйльми хезмәткәр һәм кулъязмалар бүлегенең мөдире булып эшли.

М.Галинең «Авыл тормышы» исемле хикәясе 1911 елда Казандагы «Йолдыз» газетасында басылып чыга. 1914–1915 елларда «Аң» журналы битләрендә бер-бер артлы бер төркем хикәяләрен бастыра. Әсәрләрендә революциягә кадәрге авыл тормышын һәм 1920–1930 нчы елларда барган социаль үзгәрешләрне тасвирлый.

1930 нчы елларда М.Гали драма жанрында көчен сынап карый. Аның «Печәнчеләр, яки Бәхет эзләгәндә» (1936), «Имана» (1939) дигән пьесалары бар. Х.Уразиков белән бергә язылган «Каюм Насыйри» (1945) дигән пьесасы Татар академия театрында куела һәм берничә ел сәхнәдә уйнала. Ул – Каюм Насыйри турында язылып бетмичә калган роман авторы.

М.Гали – татар язучылары арасында әдәбият тарихын өйрәнүгә иң күп көч куйган язучыларның берсе. Татар әдәбияты тарихының аерым мәсьәләләренә, әдипләрнең тормыш һәм иҗатларына багышланган гыйльми хезмәтләре бар. Аның «Г.Камал» исемле монографиясе, Тукай, Г.Мәхмүдов, И.Хәлфин, Акмулла, С.Рәмиев турындагы һ.б. күләмле мәкаләләре фактик материалга бай булулары белән аерылып торалар.

Ул тәрҗемә китаплар авторы буларак та билгеле. И.С.Тургеневның «Аучы язмалары» (1930), Ж.Вернның «Су астында 80 000 километр» (1938) әсәрләрен, Л.Н.Толстой, А.П.Чехов хикәяләрен тәрҗемә итә.

М.Гали 1952 елның 6 маенда вафат була.

Мухаммед Гали (Мухаммед Валиевич Галиев) – автор рассказов, драматических произведений и литературно-научных трудов – занимает особое место в истории татарской литературы XX века. Он родился 24 марта 1893 года в деревне Большая Елга Лаишевского уезда Казанской губернии (ныне Рыбно-Слободский район Республики Татарстан) в семье муллы. Начальное образование получил в деревне, в 1903–1910 гг. учился в медресе деревни Сатыш, потом в медресе «Касимия» в Казани, в 1912–1915 гг. – в Оренбурге в медресе «Хусаиния».

Бросив учебу, работает в разных местах. Его мобилизуют в царскую армию, в феврале 1916 года отправляют на фронт. Участник Первой мировой войны.

В сентябре 1917 года М.Гали возвращается в родную деревню, работает учителем.

В начале 1919 года он приезжает в Казань, работает в редакциях газет «Кызыл Армия» («Красная Армия»), «Эшче», («Рабочий»), «Татарстан хәбәрләре» («Известия Татарстана»), позже «Безнең байрак» («Наше знамя»), «Крестьян газетасы» («Газета крестьянина»).

В 1931 году М.Гали поступает на географический факультет Казанского университета, после окончания которого преподает в Казанском педагогическом институте.

С конца 1945 года работает научным сотрудником и заведующим отделом рукописей в Институте языка, литературы и истории Казанского филиала Академии наук СССР.

Литературная деятельность М.Гали началась в 1911 году. Его первый рассказ «Авыл тормышы» («Деревенская жизнь») был опубликован в газете «Йолдыз» в Казани. В 1914–1915 гг. на страницах журнала «Аң» публикуются его рассказы, многие из которых посвящены жизни дореволюционной деревни, социальным изменениям в селе в 1920–1930-е годы.

В 1930-е годы М.Гали создаёт и драматические произведения – пьесы «Печәнчеләр, яки Бәхет эзләгәндә» («Косари, или В поисках счастья», 1936); «Имана» («Подушная», 1939) и др. Пьеса «Каюм Насыри», написанная совместно с Х.Уразиковым, была поставлена и на протяжении нескольких лет шла на сцене Татарского академического театра.

Мухаммед Гали – татарский писатель, внесший большой вклад в изучение истории литературы, автор научных трудов, посвященных отдельным вопросам истории татарской литературы, жизни и творчеству татарских писателей. Его монография «Г.Камал», исследования творчества

Г.Тукая, Г.Махмудова, И.Хальфина, Акмуллы, С.Рамиева и других отличаются богатством фактического материала.

В последние годы жизни писатель работает над большим романом о Каюме Насыри, завершить который ему не удалось.

Он известен также как переводчик: перевел на татарский язык «Записки охотника» И.С.Тургенева («Аучы язмалары», 1936), «80000 км под водой» Ж.Верна («Су астында 80000 километр», 1938), рассказы Л.Н.Толстого, А.П.Чехова.

М.Гали умер 16 мая 1952 года.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Гали М. Сайланма әсәрләр. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1964. – 316 б.: портр.

Гали М. Сайланма әсәрләр /[М.Гайнуллин кереш сүзе белән; төз. Х.Мөхәммәтов]. – Казан: Таткнигоиздат, 1956. – 372 б.

Гали М. Шагыйрь баскан эзләрдән. – Казан: Таткнигоиздат, 1957. – 48 б.

Гали М. Каюмның балачагы. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1958. – 80 б.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек. 2 томда. Т.1. /[төз. Р.Н.Даутов, Р.Ф.Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – 755 б. – Мөхәммәт Гали. – Б. 322-324.

Даутов Р.Н., Нуруллина Н.Б. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмә. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 639 б. – Мөхәммәт Гали. – Б. 103-105.

Гайнуллин М. Татар әдипләре: (иҗат портретлары). – Казан: Татар. кит. нәшр., 1978. – 280 б. – Мөхәммәт Гали. – Б. 230-240.

Әмирхан Р. Тыйнак талант //Татарстан. – 1993. – № 3. – Б. 49-55; № 4. – Б. 50-56.

Рәмиев З. Талантлы язучы, күренекле галим //Казан утлары. – 1993. – № 3. – Б. 165-168.

Галиева Р. Мөхәммәт Гали бездә эшләгән: [М.Гали 1925 елда Оренбургтан Казанга килеп «Кызыл Татарстан» газетасы редакциясендә эшли] //Ватаным Татарстан. – 2017. – 25 окт.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: биобиблиогр. справочник. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1970. – 511 с. – Мухамед Гали. – С. 116-117.

Гайнуллин М. Татарская литература и публицистика начала XX века. – 2-е изд., доп. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1988. – 352 с. – О Мухамеде Гали. – С. 238-240.

28 март **Максим Горький**
28 марта **1868–1936**
тууына 150 ел
150 лет со дня рождения

Язучы, җәмәгать эшлеклесе Максим Горький (Алексей Максимович Горький) 1868 елның 28 мартында Түбән Новгород шәһәрендә туа. 1884 елның августында ул университетка укырга керү максаты белән Казанга килә, ләкин башлангыч белем белән бу мөмкин булмый.

Алексей елга портында йөк ташучы, генерал Корнэ хатынында бакча караучы һәм ишегалды себерүче, кибетче А.С.Деренковның пекарнясында ярдәмче булып эшли. 1885 елда ул народниклар түгәрәкләренә йөри, яшерен әдәбият укый башлый. 1888 елның мартында Алексей Казаннан китә, шул елның июненнән сентябренә кадәр Иделдәге Красновидово авылында (хәзерге Кама Тамагы районы) яши.

Казанда узган еллары М.Горькийның берничә әсәрендә чагыла: «Бервакыт көз көнендә» («Однажды осенью»), «Каптырма мәсьәләсе» («Дело с застежками»), «Акулина әби» («Бабушка Акулина», барысы да 1895 елда язылган), «Коновалов» (1896), «Элекке кешеләр» («Бывшие люди», 1897), «Хуҗа» («Хозяин», 1913), «Минем язарга өйрәнүем» («О том, как я учился писать», 1919) һ.б.

Казанда яшәгән елларын соңрак А.М.Горький үзенең шәхес буларак формалашу чоры дип танып: «Физик яктан мин Түбән Новгородта, рухи яктан Казанда тудым. Казан – минем иң яраткан «университетларымның» берсе», – дип яза.

1928 елда А.М.Горький Казанга килә һәм шуннан башлап татар язучылары – К.Нәҗми, Г.Кутуй, Г.Минский, Ш.Усманов, Г.Толымбайский һ.б. белән ике арада тыгыз дуслык урнаша.

А.М.Горький 1936 елның 18 июнендә Мәскәүдә вафат була.

Язучы әсәрләренең күбесе татар теленә тәрҗемә ителгән. Бу эш белән күренекле язучылар С.Әдһәмова, Г.Камал, Ш.Камал, А.Шамов, И.Гази, М.Әмир, Г.Кутуй шөгыльләнгән.

1940 елдан Казанда А.М.Горькийның әдәби-мемориаль музее, 1950 елдан Крсновидово авылындагы музее эшли. 1949 елда Казанның Вахитов районында М.Горькийның музей-йорты урнашкан урамга, Үзәк мәдәният һәм ял паркына аның исеме бирелә.

Писатель, общественный деятель Максим Горький (Алексей Максимович Горький) родился 28 марта 1868 года в городе Нижний Новгород. В августе 1884 года он приезжает в Казань с целью поступить в университет, однако с его начальным образованием это оказалось невозможным.

Алексей работает грузчиком в порту, садовником и дворником у генеральши Корнэ, подручным пекаря в булочной А.С.Деренкова. В 1885 году становится участником народнических кружков, изучает нелегальную литературу. В марте 1888 года Алексей уезжает из Казани, с июня до сентября того же года живет в селе Красновидово (ныне Камско-Устьинской район) на Волге.

Казанский период жизни М.Горького отражается в ряде его произведений: «Однажды осенью», «Дело с застежками», «Бабушка Акулина», (все 1895 года), «Коновалов» (1896), «Бывшие люди», (1897), «Хозяин» (1913), «О том, как я учился писать», (1919) и др.

Характеризируя время, проведенное в Казани, как период своего становления, М.Горький впоследствии писал: «Физически я родился в Нижнем Новгороде, духовно – в Казани. Казань – любимейший из моих университетов».

В 1928 году М.Горький посещает Казань и с этого времени поддерживает тесную творческую связь с татарскими писателями: К.Наджми, А.Кутуем, Г.Минским, Ш.Усмановым, Г.Тулумбайским и др.

А.М.Горький умер 18 июня 1936 г. в Москве.

Большая часть произведений писателя переведена на татарский язык. Над переводами работали известные писатели: Г.Камал, Ш.Камал, А.Шамов, И.Гази, М.Амир, А.Кутуй и др.

С 1940 года в Казани работает литературно-мемориальный музей А.М.Горького, 1950 года – музей в селе Красновидово.

В 1949 г. имя писателя было присвоено одной из улиц Вахитовского района города Казани, на которой находится дом-музей М.Горького. Именем писателя назван Центральный парк культуры и отдыха.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Горький М. Истәлекләр /рус теленнән М.Галиев, С.Әдһәмова тәрж. – Казан: Мәгариф–Вакыт, 2016. – 223 б.

Горький М. Сайланма әсәрләр: 6 томда. – Казан: Татгосиздат, 1947. –

Т. 1. /С.Әдһәмова тәрж.; кереш сүз язучы К.Нәҗми. – 1947. – 629 б.

Т. 2. – 1949. – 382 б.

Т. 3. /С.Әдһәмова тәрж. – 1950. – 313 б.

Т. 4. /М.Максуд тәрж. – 1951. – 390 б.

Т. 5. /С.Әдһәмова тәрж. – 1950. – 318 б.

Горький М. Хикәяләр: ике томда /төз. С.Әдһәмова; И.Гази, Ә.Исхак, Г.Хәбиб тәрж. – Казан: Татгосиздат. –

Т. 1. – 1958. – 375 б.

Т. 2. – 1959. – 480 б.

Горький М. Повестьлар, хикәяләр /С.Әдһәмова, Г.Хәбиб, Ф.Бурнаш тәрж. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1968. – 471 б.

Гайнуллин М. Дуслыкта – көч: публицистик мәкаләләр, әдәби очерклар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1973. – 248 б. – Безнең Горький. – Б. 65-73.

Гайнуллин М. Горький һәм татар әдәбияты //Казан утлары. – 1984. – № 8. – Б. 4-12.

Мәһдиев М. Давыл хәбәрчесе – Иделдә: М.Горькийның тууына 120 ел //Казан утлары. – 1988. – № 3. – Б. 170-178.

Дәүләтшина В. Без Горькийны беләбезме?; Мирзина Ф. Ул безнең халыкны ярата иде //Татарстан хәб. – 1993. – 30 март.

Хәйри Х. Язучы һәм тормыш: (әдәбият теориясе, әдәби хәрәкәт мәсьәләләре). – Казан: Татар. кит. нәшр., 1979. – 288 б. – М.Горький һәм социалистик реализм мәсьәләләре. – Б. 40-64.

Коновалова С.А. Духовная родина Максима Горького. Казань в судьбе писателя. – Kazan-Казань, 2007. – 200 с.

Максим Горький на рубеже XX-XXI веков: материалы Горьковских чтений 28-29 марта 2001 г. – Казань: Карпол, 2001. – 79 с.

Казань в жизни и творчестве А.М.Горького и Ф.И.Шаляпина: материалы науч. конф., посвящ. 1000-летию Казани и 65-летию Литературно-мемориального музея А.М.Горького, сост. в Казани в 2005 году, а также Шаляпинских чтений, прошедших 13 февраля 2006 года. – Казань: РИЦ «Школа», 2009. – 156 с.

Елизарова М.Н. Незабываемые годы. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1987. – 168 с. – Горький в Казани. – С. 78-112; Горький в Казани в 1928 году. – С. 112-134.

Климентовский В.А. Русские писатели в Татарии. – 3-е изд., перераб., доп. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1974. – 174 с. – А.М.Горький. – С. 107-122.

Андреева Л. Родники культуры: [о Ф.Шаляпине и А.М.Горьком] //Казань. – 1998. – № 4. – С. 10-13.

Белова Л. Друзья по ссылке: В.Г.Короленко и М.А.Ромась //Казань. – 1998. – № 4. – С. 20-21.

Давлетшина В. Традиция продолжается: Горький и татарская литература //Казань. – 1998. – № 4. – С. 22-25.

Каримова А. След «почерка души»: М.Горький и Г.Исхаки //Казань. – 1998. – № 4. – С. 26-27.

Гольдшмидт И. Фотография и времена //Казань. – 1998. – № 4. – С. 28-40.

Карпов И. Чем грозит место с краю: А.М.Горький и Е.Н.Чириков //Казань. – 1998. – № 4. – С. 49-50.

Ермакова И. «Как жаль, что тебя нет с нами…»: советские писатели о Горьком //Казань. – 1998. – № 4. – С. 51-53.

Барахов В. Максим Горький на пороге XXI столетия //Казань. – 1998. – № 4. – С. 62-68.

Елизарова-Томус Ю. Свет из прошлого //Казань. – 1998. – № 4. – С. 112-113.

20 апрель **Ибраһим Исхак улы Хәлфин**
20 апреля **Ибрагим Исхакович Хальфин**
1778–1829
тууына 240 ел
240 лет со дня рождения

Хәлфиннәр династиясе татар мәдәнияте һәм алдынгы иҗтимагый фикере тарихында тирән эз калдырган.

Күренекле галим, педагог, мәгърифәтче һәм җәмәгать эшлеклесе Ибраһим Исхак улы Хәлфин 1778 елның 20 апрелендә Казанның Иске Татар бистәсендә туа. Бабасы Сәгыйть Хәлфин – беренче «Татар теленең әлифбасы...» хезмәтен язып, 1778 елда Мәскәү университеты типографиясендә бастырып чыгарган шәхес. Бабасы да (16 ел), әтисе дә (15 ел) Казанның Беренче ирләр гимназиясендә татар теле укыталар, күп кенә дәүләт актларын татарчага тәрҗемә итәләр.

Хәзерлекле, татар, рус, төрек, гарәп, фарсы, латин телләрен камил үзләштергән Ибраһим Хәлфин бабасы һәм әтисе юлыннан китә, үзенең бөтен гомерен, белемен халкының телен, тарихын өйрәнүгә багышлый. 1800 елда, әтисенең вафатыннан соң, шул ук Беренче ирләр гимназиясендә татар теле укыта башлый.

Эзләнүчән галим, тел фәнен укытудагы яңа методларны файдаланып, 1804 елда «Татар теленең әлифбасы һәм этимологиясе» («Азбука и этимология татарского языка») дәреслеген төзи. Әлеге хезмәт шул вакыт өчен күрелмәгән зур тираж белән (1200 данә) Азия басмаханәсендә нәшер ителә һәм бик озак вакытлар Россия шәһәрләрендә татар сыйныфлары өчен төп дәреслек булып тора.

Ибраһим Хәлфиннең «Азбука и грамматика татарского языка с правилами арабского чтения, преподаваемые в Императорской Казанской гимназии» («Казан гимназиясендә укытыла торган татар теле әлифбасы һәм грамматикасы, гарәби укылыш кагыйдәләре белән», 1809) хезмәте Россиядә генә түгел, Көнбатыш Европа илләре галимнәре арасында да билгеле була.

1812 елда Казан университетында татар теле укытыла башлый, укытучы итеп Ибраһим Хәлфин чакырыла. Ул бирелә шулай ук төрек һәм гарәп телләрен дә укыта. Гимназия белән бергә университетта да эшли башлагач, ул үзенең гыйльми педагогик эшчәнлеген тагын да киңрәк җәелдерә. Атаклы рус һәм чит ил галимнәре, профессорлары белән аралаша башлый. Университет галимнәренең фикерләре И.Хәлфиннең эшчәнлегенә, фәнни карашларына да йогынты ясый.

Галим үзе тапкан, матбугатка әзерләгән төрки-татар чыганакларын – «Дастане Чыңгыз хан вә Аксак Тимер» (1819), Хива ханы Әбелгазый Баһадур ханның «Шәҗәрәи-төрк» (1820) китапларын нәшер итә.

И.Хәлфин 1802–1828 елларда Казан гимназиясе каршында ачылган Азия басмаханәсендә цензор булып эшли. Ул университет китапханәсенә

төрки-татар, гарәп һәм фарсы кулъязмаларын туплау юнәлешендә зур эш башкара.

Фән һәм мәгариф өлкәсендәге уңышлары өчен Ибраһим Хәлфин 1823 елда татарлардан беренче булып адъюнкт-профессор дәрәҗәсенә лаек була.

Ибраһим Хәлфин 1829 елның 14 гыйнварында кинәт вафат була.

И.Хәлфин үзеннән соң бай мирас калдыра. Бүген дә татар теле өлкәсендә эшләүче галимнәр кыйммәтле фәнни чыганак буларак аның хезмәтләренә таяналар, иҗатына югары бәя бирәләр.

Династия Хальфиных оставила неизгладимый след в истории татарской культуры и передовой общественной мысли.

Видный ученый, педагог, просветитель и общественный деятель Ибрагим Исхакович Хальфин родился 20 апреля 1778 года в Старо-Татарской слободе города Казани. Его дед Сагит Хальфин является автором первого в России букваря татарского языка («Азбуки татарского языка...»), который был издан в 1778 году в типографии Московского университета. И дед (16 лет), и отец (15 лет) преподавали татарский язык в Первой мужской гимназии Казани, переводили на татарский язык многие государственные акты.

Эрудированный, знающий татарский, русский, турецкий, арабский, персидский, латинский языки, Ибрагим Хальфин продолжает учительские и подвижнические традиции деда и отца, всю свою жизнь и знания посвящает просвещению своего народа. В 1800 году, после смерти отца, он в той же Первой мужской гимназии начинает преподавать татарский язык.

Ибрагим Хальфин, используя передовые для того времени педагогические приемы и методы обучения, в 1804 году создает «Азбуку и этимологию татарского языка». Этот труд был издан очень большим тиражом (1200 экз.) для того времени в Азиатской типографии и на протяжении целого ряда лет был основным учебным пособием по изучению татарского языка в городах России.

«Азбука и грамматика татарского языка с правилами арабского чтения, преподаваемые в Императорской Казанской гимназии» (1809) известна не только в России, но и среди ученых Западной Европы.

В 1812 году в Казанском университете начинают преподавать татарский язык. И.Хальфина приглашают преподавателем. Помимо татарского, он обучает турецкому и арабскому языкам. Работая и в гимназии, и в университете, он расширяет свою научную и педагогическую деятельность, сотрудничает со знаменитыми русскими и зарубежными учеными, профессорами, которые влияют на научные взгляды И.Хальфина.

Ученый издает найденный им свод средневековых сказаний «Жизнь Джингис-хана и Аксак-Тимура» (1819) и подготавливает к выпуску книгу Абульгази Бахадур хана «Родословная тюрок». Эти труды И.Хальфина сделали его популярным среди российских и зарубежных востоковедов.

В 1802–1828 гг. И.Хальфин работает в должности цензора, выполняя роль редактора почти всех изданий типографии и переводчика в Азиатской типографии, открытой при Казанской гимназии.

И.Хальфин проявляет постоянную заботу о комплектовании университетской библиотеки различного рода редкими сочинениями и рукописями восточных авторов, учебными пособиями.

За успехи в области науки и образования Ибрагим Хальфин в 1823 году первым из татар был удостоен звания адъюнкт-профессора.

Ибрагим Хальфин умер 14 января 1829 года.

И.Хальфин оставил после себя богатое научное наследие, к которому и сегодня обращаются ученые-языковеды.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Хаков В. Атаклы нәсел дәвамчысы //Мәдәни җомга. – 2008. – 27 июнь. – Б. 13.

Нуриева Ф.Ш. Беренче татар профессоры Ибраһим Хәлфин // TATARIKA. – 2014. – № 1(2). – Б. 226-229.

Михайлова С.М. Ибрагим Исхакович Хальфин. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2002. – 40 с.

Михайлова С.М. Формирование и развитие просветительства среди татар Поволжья (1800–1861). – Казань: Изд-во Казан. ун-та,1972. – 228 с. – Просветитель Ибрагим Исхакович Хальфин. – С.105-161.

Мазитова Н.А. Изучение Ближнего и Среднего Востока в Казанском университете (первая половина XIX века). – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1972. – 226 с. – Ибрагим Хальфин – первый адъюнкт восточной словесности Казанского университета. – С. 97-112.

Ахметгалиева Я.С. Грамматика татарского языка Ибрагима Хальфина // Сов. тюркология. – 1979. – № 6. – С. 23-30.

Nurieva F.Sh. The first tatar professor Ibrahim Khalfin // TATARIKA. – 2014. – № 1(2). – S. 224-226.

3 июнь **Флүс Латыйфи**
3 июня **Флюс Латыфи**
1943–2010
тууына 75 ел
75 лет со дня рождения

Язучы һәм публицист Флүс Фатыйх улы Латыйфи (Латыйпов) 1943 елның 3 июнендә Татарстан АССРның Мөслим районы Мөслим авылында хезмәткәр гаиләсендә туа. Урта белемне туган авылы мәктәбендә алганнан соң, ул Алабуга педагогия институтына укырга керә. Хәрби хезмәткә алынуы сәбәпле, укудан аерылып тора.

Ф.Латыйфи 1964–1969 елларда Казан дәүләт университетының татар теле һәм әдәбияты бүлегендә укый. Студент елларында ук татар матбугаты белән хезмәттәшлек итә башлый. 1968 елдан ул – Татарстан радиосында хәбәрче, мөхәррир, яшьләр өчен тапшырулар редакциясе җитәкчесе.

1985 елның сентябреннән Ф.Латыйфи «Социалистик Татарстан» (хәзерге «Ватаным Татарстан») газетасына күчә, тагын бер елдан «Казан утлары» журналында эшли башлый: башта бүлек мөхәррире, аннары журналның җаваплы секретаре була. 1991 елда «Дөнья» дигән халыкара татар газетасында, «Татарстан хәбәрләре»ндә эшләп ала. 1993 елның көзендә ул «Татарстан» журналына баш мөхәррир урынбасары итеп билгеләнә. 1997 елда Ф.Латыйфи яңадан «Казан утлары» журналы редакциясенә кайта, журналның баш мөхәррир урынбасары булып эшли.

Ф.Латыйфи мәктәп елларында ук әдәби иҗат белән шөгыльләнә башлый. Аның беренче шигырьләре, хикәяләре район газетасында басыла, аннары республика матбугатында күренә.

Ф.Латыйфиның «Кырагай» исемле беренче хикәяләр җыентыгы 1988 елда басылып чыга һәм әдәби җәмәгатьчелек тарафыннан уңай бәяләнә. Шул ук елда аның очерк һәм публицистик мәкаләләре тупланган «Вөҗданыңнан сора» дигән икенче китабы дөнья күрә. Әлеге җыентыктагы әсәрләре өчен язучы 1989 елда Татарстан журналистларының Х.Ямашев исемендәге премиясенә лаек була.

1993 елда аерым китап булып басылып чыккан «Хыянәт» романы язучыга аеруча киң популярлык китерә, аны татар прозаикларының алдынгы сафына бастыра.

Татар язучыларыннан беренче булып Ф.Латыйфи Румыниядә яшәүче татарларның халык авыз иҗатына мөрәҗәгать итеп, анда аеруча киң таралыш алган «Чура батыр» дастанын хәзерге татар әдәби теленә күчерә һәм аерым китап итеп бастырып чыгара.

Ф.Латыйфиның әдәби иҗаты актив җәмәгать эшләре белән дә тыгыз бәйләнгән. Ул татар яшьләренең «Сәләт» оешмасы белән хезмәттәшлек итә.

1993 елда Флүс Латыйфига Татарстан Республикасының атказанган мәдәният хезмәткәре дигән мактаулы исем бирелә.

Ф.Латыйфи 2010 елның 16 февралендә вафат була.

Писатель и публицист Флюс Фатыхович Латыфи (Латыпов) родился 3 июня 1943 года в селе Муслюмово Муслюмовского района Татарской АССР в семье служащего. Окончив среднюю школу в родном селе, он поступает в Елабужский педагогический институт, со второго курса призывается в ряды Советский Армии.

В 1964–1969 гг. Ф.Латыфи учится на отделении татарского языка и литературы Казанского государственного университета. Со студенческих лет сотрудничает с татарской прессой. С 1968 года – на республиканском радио: работает в качестве репортера, редактора, возглавляет редакцию вещания для молодежи.

С сентября 1985 года Ф.Латыфи переходит в редакцию газеты «Социалистик Татарстан» (ныне «Ватаным Татарстан»), а через год – в редакцию журнала «Казан утлары» («Огни Казани»), где вначале работает редактором отдела, а позже ответственным секретарем. В 1991 году работает в международной татарской газете «Dөnja» («Планета»), позже – в рекдакции газеты «Татарстан хәбәрләре» («Известия Татарстана»). Осенью 1993 года утверждается на должность заместителя главного редактора журнала «Татарстан». В 1997 году Ф.Латыфи возвращается в редакцию журнала «Казан утлары» («Огни Казани»), работает заместителем редактора.

Литературным творчеством Ф.Латыфи начал заниматься еще в школьные годы. Первые его стихи и рассказы печатались в районной газете, позже стали появляться и в республиканской прессе. Первый сборник рассказов «Кырагай» («Дикарка») был издан в 1988 году и привлек внимание литературной общественности. В том же году вышла и вторая книга «Вөжданыңнан сора» («Испытание совести»). За эту книгу, включающую в себя очерки и публицистические стихи, Ф.Латыфи был удостоен премии им. Х.Ямашева Союза журналистов республики.

Романом «Хыянәт» («Измена»), изданной отдельной книгой в 1993 году, Ф.Латыфи заевовал широкую популярность среди читателей.

Ф.Латыфи первым среди татарских писателей обращается к устному народному творчеству румынских татар, переводит на литературный татарский язык широко популярный в Румынии исторический эпос «Чура Батыр».

Флюс Латыфи активно участвует в деятельности общественного движения татарской молодежи «Сәләт» («Одаренность»).

В 1993 году ему присвоено почетное звание «Заслуженный работник культуры Республики Татарстан».

Ф.Латыфи умер 16 февраля 2010 года.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Латыйфи Ф. Сайланма әсәрләр: 3 томда. – Казан: Рухият, 2001.
Т.1: романнар. – 400 б.
Т.2: роман, фантастик повестьлар. – 400 б.
Т.3: повесть, хикәяләр, очерклар, мәкаләләр, эссе-парчалар. – 528 б.
Латыйфи Ф. Әманәт: хикәяләр. – Казан: Мәгариф, 2001. – 256 б.
Латыйфи Ф. Ишелеп төшкән бәхет: роман. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2001. – 416 б. – (Кириллица һәм латин имлясында).

Латыфи Ф. Измена: роман /[пер. с татар. Ф.Фаязова]. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2004. – 256 с.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек. 2 томда. Т.2. /[төз. Р.Н.Даутов, Р.Ф.Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – 735 б. – Флүс Латыйфи. – Б. 16-18.
Даутов Р. Балачак әдипләре: биобиблиогр. белешмәлек. 2 кит. = Писатели нашего детства: биобиблиогр. спр. 2 кн. – Казан: Мәгариф, 2004. – 286 б. – Флүс Латыйфи. – Б. 152-162. – Текст татар һәм рус телләрендә.
Заһидуллина Д. Яңа дулкында: (1980–2000 еллар татар прозасында традицияләр һәм яңалыклар). – Казан: Мәгариф, 2006. – 255 б. – Тамырлары –тарихта. – Б. 27-49.
Заһидуллина Д. Милли реализм юлыннан //Казан утлары. – 2003. – № 6. – Б. 134-147.
Флүс Латыйфи //Хәзерге татар әдәбияты. – Казан: Мәгариф, 2008. – Б. 291-292.
Сафин Ф. Иҗатка тугрылык //Хәзерге татар әдәбияты. – Казан: Мәгариф, 2008. – Б. 305-306.
Баһаутдинов Ф. Без – Мөслим балалары. – Казан: Идел-Пресс, 2006. – Флүс Латыйфи. – Б. 444-447.
Акмал Н. Хыянәтсез яшьлек //Шәһри Казан. – 2003. – 30 май.

23 июль **Садри Максуди**
23 июля **1878–1957**
туына 140 ел
140 лет со дня рождения

Дәүләт һәм җәмәгать эшлеклесе, татар милли хәрәкәте лидерларының берсе, хокук белгече, галим Садри Максуди (Садретдин Низаметдин улы Максудов) 1878 елның 23 июлендә (иске стиль белән) Казан губернасы Казан өязе Ташсу авылында (хәзер Татарстанның Биектау районы) мулла гаиләсендә туа,

Башлангыч белемне үз авылларында – әтисеннән ала. 1888–1894 елларда Казандагы «Касыймия» мәдрәсәсендә укый. Төрек, гарәп, фарсы телләрен, ислам фәлсәфәсен, дин белемен, аннары рус телен өйрәнә. Күпмедер вакыт Бакчасарай шәһәренең «Зынҗырлы» мәдрәсәсендә укып кайта, анда И.Гаспринский белән таныша.

1896–1901 елларда Казандагы Укытучылар мәктәбендә белем ала. Үзе укыган рус романнары тәэсирендә «Мәгыйшәт» исемле роман яза, ул 1898 елда басылып та чыга.

Садри Максуди француз телен өйрәнә һәм Париж шәһәрендәге Сорбонна университетының хокук факультетын тәмамлый (1902–1906).

1906 елда ул ватанына кайта һәм Россиянең сәяси тормышында актив катнаша башлый. «Иттифакъ әл-мөслимин» партиясе лидерларының берсе була. 1907–1912 елларда II һәм III чакырылыш Россия Дәүләт Думасы депутаты итеп сайлана, татар һәм мөселман халыкларының хокукларын яклап чыгышлар ясый. 1908 елда Берлинда Парламентара берлек конференциясендә катнаша, 1909 елда Дәүләт Думасы делегациясе составында аларны Англия короле Эдуард VII һәм премьер-министр лорд Асквит кабул итә.

С.Максуди 1913–1917 елларда Казан мәхкәмә палатасында эшли. 1917 елда Бөтенроссия мөселманнарының Казанда узган II корылтаенда ул Милли-мәдәни мохтарият рәисе итеп сайлана. 1918 елда мохтарият таратылганнан соң, ул гаиләсе белән мөһаҗирлеккә китәргә мәҗбүр була.

С.Максуди 1918–1924 елларда Финляндия, Германия һәм Франциядә яши, төрки халыклар тарихы буенча материаллар туплый. Сорбонна университеты профессоры һәм төрки халыклар тарихы кафедрасы мөдире булып эшли.

1925 елда Төркия Президенты Мостафа Кәмал Ататөрек чакыруы буенча гаиләсе белән Төркиягә күчеп килә. Төркиядә дә ул иҗтимагый-сәяси һәм гыйльми эшчәнлеген дәвам иттерә. Анкара, аннары Истанбул университетларында профессор вазифасын башкара, Төркия парламентына депутат булып сайлана, Ататөрекнең киңәшчесе була, төрек делегациясе составында бөтендөнья Милләтләр Лигасы конгрессларында катнаша, фән өлкәсендә төрки һәм Шәрыкъ халыкларының иҗтимагый хокукый тарихы, тел белеме, философия һәм социология буенча күпсанлы хезмәтләрен яза.

С.Максуди 1957 елның 20 февралендә Истанбул шәһәрендә вафат була.

Государственный и общественный деятель, один из лидеров татарского национального движения, правовед, ученый Садри Максуди (Садретдин Низамутдинович Максудов) родился 23 июля (по старому стилю) 1878 года в деревне Ташсу Казанского уезда Казанской губернии (ныне Высокогорский район Татарстана) в семье муллы.

Первоначальное образование получает у отца в сельском медресе. В 1888–1894 гг. учится в Казани в медресе «Касимия». Некоторое время учится и в Бахчисарае в медресе «Зынджирлы», там знакомится с И.Гаспринским.

В 1896–1901 гг. С.Максуди учится в Казанской учительской школе. Под впечатлением произведений русских писателей пишет роман «Мәгыйшәт» («Жизнь»). Этот роман был опубликован в Казани в 1898 году.

С.Максуди изучает французский язык и в 1902–1906 гг. учится на юридическом факультете Сорбоннского университета в Париже.

В 1906 году С.Максуди возвращается на родину и принимает активное участие в политической жизни России. Он являлся одним из лидеров партии «Иттифакъ әл-мөслимин» («Союз мусульман»). В 1907–1912 гг. избирается депутатом II и III Государственной Думы. На заседаниях Думы выступает с защитой прав татар и мусульманских народов. В 1908 году участвует в Берлинской конференции Межпарламентского союза, в 1909 году в составе делегации Государственной Думы был принят королем Англии Эдуардом VII и премьер-министром Асквитом.

В 1913–1917 гг. С.Максуди работает в Казанской судебной палате. В 1917 году на II Всероссийском мусульманском съезде, проведенном в Казани, избирается председателем Национально-культурного мухтариата. В 1918 году, когда мухтариат распускается, был вынужден эмигрировать с семьей.

В период с 1918 по 1924 гг. С.Максуди живет в Финляндии, Германии и Франции, собирает материалы по истории тюркских народов.

В 1925 году по приглашению Президента Турции Мустафы Кемаля Ататюрка с семьей переезжает в Турцию, где продолжает заниматься общественно-политической и научной деятельностью. Выполняет обязанности профессора в университетах Анкары и Стамбула, пишет многочисленные научные труды по истории тюркского права, языкознанию, философии и социологии. В годы правления Ататюрка С.Максуди избирается членом Национального Собрания, является советником Ататюрка, работает в Лиге Наций в составе турецкой делегации.

С.Максуди умер 20 февраля 1957 года в Стамбуле.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Максуди С. Миллият тойгысының социологик әсаслары /ТФА. Тарих ин-ты. – Казан, 1999. – 138 б.

Максуди С. Милләт вә миллият //Мирас. – 1995. – № 11-12. – Б. 150-151; 1996. – № 1-2. – Б. 207-211.

Максуди С. Мәгыйшәт: милли хикәя /[Р.Даутовның «Тарихыбыз офыгыннан исемнәр кайта...» дигән кереш сүзе б-н] // Казан утлары. – 1994. – № 7. – Б. 78-118.

Максуди С. Тюркская история и право. – Казань: Фэн, 2002. – 412 с.

Максуди С. Конституция культурно-национальной автономии татарского народа //Идель. – 1995. – № 5-6. – С. 54-61.

Исхаков С.М. Воззвание Садри Максуди к Парижской конференции: оригинал и переводы: [обращение датировано 10 января 1920 года] //TATARICA. – 2014. – № 1 (2). – С. 103-113.

Садри Максуди: тарих һәм хәзерге заман: Халыкара фәнни конф. материаллары. – Казан, 1999. – 256 б.

Садри Максуди (1878–1957): [мәкаләләр җыентыгы]. – Казан, 1996. – 160 б.

Гаффарова Ф.Ю. Садри Максуди (1906–1924 еллар). – Казан: Дас, 2001. – 262 б.

Гаффарова Ф.Ю. «Мин милләтемнең баласымын»; (олуг милләтпәрвәребез Садри Максудиның сәяси-иҗтимагый эшчәнлеге). – Казан: Иман, 1997. – 124 б.

Шәех Л. Садри Максуди //Кырык татар = Сорок татар = The Forty Tatars. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2013. – Б. 196-202. – Татар, рус, ингл. телләрендә.

Айда Г. Садри Максудиның тормыш юлы //Мирас. – 1994. – № 4. – Б. 74-77.

Нуруллина Р. Максудилар нәселе кайдан килә? //Ватаным Татарстан. – 1994. – 23 дек.

Абдуллин Я. Садри Максуди – олугъ галим //Казан утлары. – 1996. – № 1. – Б. 141-149.

Таһиров И. Парижда укыган Садри //Йөртә безне язмышлар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1992. – Б. 147-157.

Гаффарова Ф.Ю. Садри Максудиның тормыш юлы //Очерки истории Высокогорского района Республики Татарстан. – Казань: Мастер Лайн, 1999. – С. 291-302.

Айда А. Садри Максуди Арсал /[пер. с тур. В. Б. Феоновой; науч. ред., автор прим. и послесл. С.М.Исхакова]. – М., 1996. – 358 с.

Гайнанова М.Р. Мустафа Кемаль Ататюрк и Садри Максуди //Науч. Татарстан. – 2015. – № 1. – С. 36-41.

Багаутдинов Ф.Н., Гимадутдинов А.Н. Садри Максуди: юридическая деятельность //Науч. Татарстан. – 2009. – № 1. – С. 9-15.

Каримуллин А. Садри Максуди Арсал /[пер. с татар. Э.Нигматуллин] //Идель. – 1991. – № 10-11. – С. 88-95. – То же в парал. изд. на татар. яз.

Гаффарова Ф. Садри Максуди //Духовная культура и татарская интеллигенция: исторические портреты. – Казань: Магариф, 2000. – С. 147-154.

9 сентябрь **Лев Николаевич Толстой**
9 сентября **1828–1910**
тууына 190 ел
190 лет со дня рождения

Тормышлары Казан белән бәйләнешле атаклы рус әдипләренең берсе һәм безгә иң билгелесе, әлбәттә – Лев Толстой.

Лев Николаевич Толстой 1828 елның 9 сентябрендә Ясная Полянада туа. Әти-әниләре үлгәннән соң, 1841 елның көзендә яшь Толстойлар Казанга, туган апаларына күчеп киләләр.

Толстойларның Казанга килүе очраклы хәл генә булмый. Аларның нәселе күптән инде Казан белән якыннан бәйләнеш тоткан, кайберләре хәтта шунда яшәгәннәр дә. Толстой бабасының атасы Андрей Иванович Толстой, 1754–1759 елларда Казанда башта секунд-майор булып, аннары Свияжскида хәрби начальник булып хезмәт итә. Лев Николаевичның бабасы Илья Андреевич шулай ук яшьлек елларын Казанда үткәрә һәм 1815–1820 елларда хәтта Казанның губернаторы булып та тора. Ул Кизичье монастыре зиратына күмелгән. Язучының әтисе Николай Ильич та Казанга килеп, озак-озак торгалап китә. Николай Ильичның апасы Пелагея Ильинична исә Казан алпавыты В.И.Юшковка кияүгә чыга һәм бөтенләй Казан кешесенә әверелә. Пелагея Ильинична Юшкова бертуганының балаларын Ясная Полянадан Казанга алып килә. Леваның абыйларын (өчесен дә) Казан университетына, сеңлесен Затлы нәселдән булган кызлар институтына укырга урнаштыра, ә унөч яшьлек Леваны университетка хәзерләү өчен укытучы яллый.

Л.Н.Толстой 1844 елның 3 октябрендә Казан университеты философия факультетының көнчыгыш телләре бүлегенә беренче курска укырга алына. Югары катлауларның ваемсыз тормышы яшүсмер егетне үзенә тартып ала, күңел ачып йөреп ул укуларын калдыра, беренче семестр өчен имтиханнарын бирә ачмый, 1845 елның 13 сентябрендә ул юридик факультетка күчә. Бу вакытта Толстой күп укый, философия тарихы белән мавыга, үзе дә язарга тырыша. Ул шәхес буларак формалаша, үсә.

1847 елның 23 апрелендә Л.Н.Толстой Казаннан үзенә мирас булып калган Ясная Полянага кайтып китә.

Л.Н.Толстой Казанга берничә тапкыр килә. 1851 елның язында Кавказга барышлый ул абыйсы В.И.Юшковның авылында була, Родионов институты башлыгы Е.Д.Загоскинаның хәлләрен белә. 1862 һәм 1876 елларда Самара-Оренбур далаларына барганда да Казанда була.

Казанда Л.Н.Толстой яшәгән йортлар: өчәү башта ул Горталовлар йортында (Япеев урамы, 15 йорт) яши, аннары Киселевский йортына (хәзер Толстой урамы, 25) күчә, Казаннан китәр алдыннан бер елга якын Петонди йортында (Дзержинский урамы, 11) яши. Казанда язучы исемендәге сквер үзәгендә скульптор В.Б.Пинчук тарафыннан эшләнгән Л.Н.Толстой бюсты тора. Университетта укыганда Л.Н.Толстой «Черек күл» бакчасында да еш булган, ул да Толстой исеме белән бәйле урын булып тора. Бу турыда аның

Казанда алып бара башлаган һәм гомере буе алып барган көндәлекләрендәге язмалары күрсәтә.

Казан турындагы тәэсирләре, истәлекләре язучының хәтерендә нык сакланган һәм ул аларны үзенең иҗатында берничә мәртәбә кулланган. «Алпавыт иртәсе», «Балдан соң» хикәяләрендә, «Балачак», «Үсмерчак», «Егетчак» автобиографик трилогиясендә язучы гомеренең шушы чоры чагылдырылган.

2001 елның 27 сентябрендә Горталовларның элекке шәһәр утары булган урында Л.Толстойның музеен ачу турында карар кабул ителә. 2015 елның 29 августында, озакка сузылган реконструкциядән соң, ул Л.Н.Толстой исемендәге музей-укыту үзәге буларак ачыла.

Л.Н.Толстойның әсәрләре татар теленә дә тәрҗемә ителгән.

Л.Н.Толстой 1910 елның 20 ноябрендә вафат була.

Среди писателей, чьи славные имена связаны с Казанью, одно из первых мест принадлежит Льву Николаевичу Толстому.

Лев Николаевич Толстой родился 9 сентября 1828 года в Ясной Поляне.

После смерти родителей осенью 1841 года юные Толстые переезжают в Казань к своей тетке.

Семья Толстых имела давние связи с Казанью. Прадед Льва Николаевича – Андрей Иванович Толстой в 1754–1759 гг. служил здесь секунд-майором, а несколько позднее был воеводою в Свияжске. В городе прошла молодость деда – Ильи Андреевича, бывшего затем с 1815 по 1820 гг. казанским губернатором (похоронен на кладбище Кизического монастыря). Здесь в юности подолгу живет отец – Николай Ильич, а тетка Пелагея Ильинична, выйдя замуж за помещика В.И.Юшкова, навсегда поселяется в городе. Она и привозит в Казань осиротевших племянников. Льву Толстому было в то время 13 лет, для него были наняты учителя для подготовки в университет. В Казани проходят его юношеские годы.

3 октября 1844 года Лев Николаевич поступает студентом в Казанский университет на отделение восточных языков философского факультета. Братья его тоже учатся в университете, а сестра – в Институте благородных девиц. Но великосветская жизнь так захватывает юношу, что он пропускает занятия и не сдает экзамены за первый семестр. 13 сентября 1845 года он переходит на юридический факультет. В это время Толстой много читает, увлекается историей философии, пробует писать сам. Происходит его становление как личности.

23 апреля 1847 года Л.Толстой уезжает из Казани, получив в наследство Ясную Поляну.

Дома, где жил Л.Н.Толстой: почти два года его жизни проходят в доме Горталовых (ул. Япеева, 15), затем он переезжает в дом Киселевского (ныне ул. Толстого, 25), около года перед отъездом из Казани проживает в доме Петонди на бывшей Черноозерской улице (ул. Дзержинского, 11).

Л.Н.Толстой неоднократно посещает Казань. Проездом на Кавказ весной 1851 года он навещает дядю – В.И.Юшкова – в его деревне, начальницу Родионовского института Е.Д.Загоскину. В 1862 и 1876 гг., проездом в Самаро-Оренбургские степи, также посещает Казань.

Есть в городе памятник Л.Н.Толстому работы скульптора В.Б.Пинчука, который стоит в центре сквера, носящего имя писателя. Толстовским уголком является и сад «Черное озеро», где Толстой часто бывал в период учебы в университете. Об этом и свидетельствуют записи в его дневниках, которые он начинает писать в Казани и ведет всю жизнь. Казанские впечатления прочно сохранились в памяти писателя, он неоднократно использует их в своем творчестве. Этот период жизни находит отражение в рассказах «Утро помещика», «После бала», автобиографической трилогии «Детство», «Отрочество», «Юность».

27 сентября 2001 года на территории бывшей городской усадьбы Горталовых основан Музей Л.Н.Толстого. После многолетней реконструкции 29 августа 2015 года он открыт как Музейно-образовательный центр им. Л.Н.Толстого.

Произведения Л.Н.Толстого переведены на татарский язык.

Л.Н.Толстой умер 20 ноября 1910 года.

Укырга тәкъдим итәбез;
Советуем прочитатъ:

Толстой Л.Н. Анна Каренина: роман: 2 томда /[М.Максуд тәрҗ.]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1960 –

Т. 1. – 1960. – 552 б.

Т, 2. – 1960. – 484 б.

Толстой Л.Н. Балачак: повесть /[кереш сүз язучы А.Поповкин; К.Миңлебаев тәрҗ.]. – Казан: Таткнигоиздат, 1955. – 147 б.

Толстой Л.Н. Балдан соң /[С.Әдһәмова тәрҗ.]. – Казан: Татгосиздат, 1953. – 18 б. – Биогр. белешмә: Б. 18.

Толстой Л.Н. Егетчак: повесть /[К.Миңлебаев тәрҗ.]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1970. – 180 б.

Толстой Л.Н. Казаклар: Кавказ повесте (1852–1862) /[К.Миңлебаев тәрҗ.]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1974. – 182 б.

Толстой Л.Н. Сугыш һәм тынычлык /[М.Максуд тәрҗ.]. – Казан: Таткнигоиздат, 1954–1957.

Т. 1. – 1954. – 420 б.

Т. 2. – 1955. – 438 б.

Т. 3. – 1957. – 466 б.

Т. 4. – 1957. – 396 б.

Толстой Л.Н. Үсмерчак: повесть /[К.Миңлебаев тәрҗ.]. – Казан: Таткнигоиздат, 1956. – 100 б.

Толстой Л.Н. Хаҗи Морат: повесть /[Л.Гыйззәтуллина тәрҗ.]. – Казан: Мәгариф, 2000. – 208 б.

Толстой Л.Н. Яңадан туу: роман /[А.Шамов тәрж.]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1978. – 542 б.

Климентовский В. «Сәләтсез» студент //Казан утлары. – 1971. – № 5. – Б. 171-175.

Кашапова С. Толстойның Казан чоры хатирәләре //Мәдәни җомга. – 2017. – 6 окт. – Б. 8.

Сабиров Р. Лев Толстой һәм шәһәребез //Соц. Татарстан. –1989. – 1 окт.

Гайнуллин М. Дуслыкта – көч: публицистик мәкаләләр, әдәби очерклар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1973. – 247 б. – Толстой һәм татар әдәбияты. – Б. 74-83.

Кадыйров О. Тәрҗемәләр һәм цензура киртәләре //Казан утлары. – 1978. – № 9. – Б. 143-148.

Бушканец Е.Г. Юность Льва Толстого. Казанские годы. – Казань: Kazan-Казань, 2008. – 143 с.

Кадыров О.Х. Возвышение: Л.Н.Толстой в татарских переводах советской эпохи. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2005. – 158 с.

Писарева С.В. Лев Толстой и Казань: по материалам выст.: буклет. – Казань: Рут, 20.., – 18 с.: ил.

Толстая А.Л. Отец. Жизнь Льва Толстого. – М.: Книга, 1989. – 503 с. – О казанском периоде жизни. – С. 33-43.

Климентовский В.А. Русские писатели в Татарии. – 3-е изд., доп. и перераб. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1974. – 176 с. – Л.Н.Толстой. – С. 80–98.

Коновалова С. Лев Толстой в Казани //Казанский альманах. – 2008. – № 1. – С. 83-94.

Коновалова С. «Я очень любил веселиться в казанском, тогда очень хорошем обществе…» //Татарстан. – 2012. – № 6. – С. 86-87.

Смирнова Н. Четыре Татьяны Льва Толстого //Республика Татарстан. – 2014. – 23 янв. – С. 16-17.

Смирнова Н. Казанская муза Льва Толстого //Казань. – 2013. – № 9. – С. 14-21.

Мамаева Т. Юшковы, родственники Толстого //Время и деньги. – 2008. – 24 июля.

Бушканец Л. Школа Толстого: о музейно-образовательном центре им. Л.Толстого в Казани //Казань. – 2015. – № 8. – С. 107-109.

9 сентябрь **Вера Минкина**
9 сентября **1918–2011**
тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Күренекле драма актрисасы Вера Егоровна Минкина 1918 елның 9 сентябрендә Казан губернасы Чистай өязенең Бахта авылында туа. Чистайда җидееллык мәктәпне тәмамлагач, Казанга килә, Татар сәнгать техникумының театр бүлегенә укырга керә. 1938 елда укуын тәмамлагач, аны Татар академия театрының колхоз театрына (соңрак Татарстан Республикасы күчмә театры, хәзер К.Тинчурин исемендәге Татар дәүләт драма һәм комедия театры) эшкә билгелиләр. Ярты гасырдан артык, 1952 елдан 2004 елга кадәр актрисаның тормышы Г.Камал исемендәге Татар дәүләт академия театры белән аерылгысыз бәйләнгән.

Актриса үзенең беренче ролен – театр филиалында М.Әблиев пьесасы буенча куелган «Шәмсекамәр» спектаклендә Разияны ышандырырлык һәм истә калырлык итеп башкара, зур осталык белән Ф.Хөснинең «Урманда»сында Галия, Р.Ишморатның «Гөлзадә» әсәрендә Гөлзадә), А.Н.Островскиийның «Соңарган мәхәббәт»ендә Людмила, М.Әмирнең «Тормыш җыры»нда Фатыйма, «Миңлекамал»ында Миңлекамал образларын иҗат итә.

Татар академия театры сәхнәсендә В.Минкинаның иҗат биографиясе яшүсмер егетләр рольләрен уйнаудан башлана; аның беренче роле – К.Тинчурин пьесасы буенча куелган «Зәңгәр шәл» спектаклендәге Малай образы. Т.Гыйззәтнең «Чаткылар» спектаклендә Гыйльмениса, Г.Камалның «Бәхетсез егет», «Банкрот» спектакльләрендә – Биби, Туганым, К.Тинчуринның «Сүнгән йолдызлар»рында Сәрвәр, Ф.Бурнашның «Яшь йөрәкләр»ендә Екатерина һ.б. кебек характерлы рольләр башкарып, ул милли театр сәнгатенә зур өлеш кертә.

В.Минкина танылган татар сәхнәсе осталарының иң яхшы традицияләрен дәвам иттереп, үзенең актерлык сәләте белән милли театрыбыз тарихын баета. Искиткеч таланты, сәхнәдә хатын-кыз холкының бөтен нечкәлекләрен тоеп-аңлап уйнавы, кешелеклегә аңа онытылмаслык дистәләрчә образ тудыру мөмкинлеге бирә. Т.Миңнуллин әсәрләре буенча куелган спектакльләрдәге рольләр актрисаның иҗат биографиясендә аеруча әһәмиятле. «Әлдермештән Әлмәндәр»дә Хәмдебану, «Гөргери кияүләре»ндә Палый һ.б. шундыйлардан.

Вера Егоровна радио һәм телевидение тапшыруларында катнаша, кинофильмнарда төп рольләр башкара.

В.Е.Минкинага 1968 елда ТАССРның халык артисты, 1977 елда РСФСРның халык артисты дигән мактаулы исемнәр бирелә.

В.Е.Минкина 2011 елның 20 сентябрендә вафат була.

Видная драматическая артистка Вера Егоровна Минкина родилась 9 сентября 1918 года в деревне Бахта Чистопольского уезда Казанской губернии. После окончания семи классов школы в Чистополе едет в Казань, поступает в театральное отделение Татарского техникума искусств. Закончив учебу в 1938 году, она была принята в колхозный филиал Татарского академического театра (позднее Татарский республиканский передвижной театр, ныне Татарский государственный театр драмы и комедии им. К.Тинчурина). Более полувека, с 1952 по 2004 год, жизнь актрисы была неразрывно связана с Татарским государственным академическим театром им. Г.Камала.

В филиале театра В.Минкина дебютировала в роли Разии в пьесе М.Аблеева «Шамсикамар». Создала такие образы, как Галия в спектакле «Урманда» («В лесу») Ф.Хусни, Гульзада (одноименная пьеса Р.Ишмурата), Людмила в «Соңарган мәхәббәт» («Поздняя любовь») А.Н.Островского, Фатыма, Минникамал в «Тормыш җыры» («Песня жизни») и «Минникамал» М.Амира.

Творческая биография В.Минкиной на сцене Татарского академического театра началась с исполнения ролей травести: один из первых образов – мальчик в спектакле «Зәңгәр шәл» («Голубая шаль») по пьесе К.Тинчурина (1956). Наиболее значительный вклад в национальное театральное искусство В.Минкина внесла исполнением характерных ролей, среди которых – Гильмениса в «Чаткылар» («Искры») Т.Гиззата, Биби, Туганым в «Бәхетсез егет» («Несчастный юноша») и «Банкрот» Г.Камала, Сарвар в «Сүнгән йолдызлар» («Угасшие звезды») К.Тинчурина, Екатерина в «Яшь йөрәкләр» («Молодые сердца») Ф.Бурнаша и др.

Продолжая лучшие традиции прославленных мастеров татарской сцены, своим актерским искусством В.Минкина обогащает историю национального театра. Самобытность дарования, тонкое понимание женской натуры, личные человеческие качества позволяют ей создать десятки ярких сценических образов. Особенно знаменательными в творческой биографии актрисы стали роли Хамдебану «Әлдермештән Әлмәндәр» («Старик из деревни Альдермеш»), Палый – в спектакле «Гөргери кияүләре» («Зятья Гэргэри») Т.Миннуллина. Вера Егоровна участвовала в радио- и телевизионных передачах, исполняла главные роли в кинофильмах.

В.Минкиной присвоены почетные звания: в 1968 году – народной артистки ТАССР и в 1977 году – народной артистки РСФСР.

В.Е.Минкина умерла 20 сентября 2011 года.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Минкина В. Ак яулыгым кебек ак калдым: (гомер монологы) //Татарстан. – 1998. – № 10. – Б. 54-55.

Минкина В. «Халкым миңа – көч, сәхнә гомер бирде»: [әңгәмә /әңгәмәдәш Л.Хәбибуллина] //Шәһри Казан. – 2008. – 5 сент.

Минкина В. Вера апа рекорды: [әңгәмә /әңгәмәдәш Р.Муллаянова] //Ватаным Татарстан. – 2008. – 25 окт.

Гыймранова Д. Театрыбызның Акъәбисе //Мәдәни җомга. – 2008. – 5 сент. – Б. 11.

Әхмәтгалиева А. «Яратып туялмадым»: [тормыш һәм иҗат юлы турында] //Мәйдан. – 2008. – № 11. – Б. 128-137.

Әһлия Ф. Чулпан – таңның көзгесе //Идел. – 2003. – № 12. – Б. 64-73.

Гобәйдуллина-Камалетдинова Ә. Вера апаның яшь калу сере //Мәдәни җомга. – 2010. – 19 гыйнв. – Б. 17.

Әхмәтҗанов Г. Еллар аңа кагылмый да кебек... //Мәдәни җомга. – 2004. – 23 гыйнв. – Б. 12.

Мулланурова Р. Үзебезнең Вера апа! //Сөембикә. – 2004. – № 1. – Б. 14-15.

Хәбибуллина Л. «Миңа 100 яшькә хәтле яшәргә куштылар» //Шәһри Казан. – 2011. – 10 февр.

Минкина В. Гранд-Дама камаловской сцены – веселая старушка: /[беседа; записала А.Кадырова] //Веч. Казань. – 1997. – 15 апр.

Илялова И. Вера Минкина //Народные артисты. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1980. – С. 99-102.

Илялова И. Я полюбила ваших старушек: открытое письмо В.Минкиной в связи с ее 80-летием //Респ. Татарстан. – 1998. – 25 сент.

27 сентябрь **Лотфулла Фәттахов**
27 сентября **Лотфулла Фаттахов**
1918–1981
тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Татар сынлы сәнгатен баетуга зур өлеш керткән рәссам Лотфулла Габделмән улы Фәттахов 1918 елның 27 сентябрендә Түбән Новгород губернасының Сергач өязе Анда авылында туа. Беренче рәсемнәре һәм хикәяләре «Пионер каләме» (1930 нчы еллар) исемле татарча балалар журналында басыла.

Л.Фәттахов 1931 елда Казанга килә. 1935–1939 елларда Казан сәнгать училищесында белем ала. 1939 елда Совет Армиясе сафларына алына, совет-фин һәм Бөек Ватан сугышларында катнаша.

1946 елда Л.Фәттахов демобилизацияләнеп Казанга кайта. «Татхудожник»та (1953 елдан Татар сәнгать фонды), Татарстан китап нәшриятында һәм «Чаян» журналында эшли.

Рәссамның татар авылына, тарихи-революцион темаларга багышланган әсәрләре совет сәнгатенең классикасына әверелә: «Сабантуй» (1957), «Яңа буралар» (1959), «Революция комиссары Мулланур Вахитов» (1964), «9 май – Җиңү көне татар авылында» (1947), «Туган ил турында җыр» (1948), «Игеннәр өлгерде», «Рауза» (1952), «Авыл» (1960) һәм башка картиналарында авыл һәм аның кешеләренең милли романтик образын бик оста сурәтли. Рәссамның күп кенә картиналарында лирик тема киң урын ала: «Тынгысыз яшьлек», «Яз көне» (икесе дә 1958) һ.б.

Л.Фәттахов портрет жанрына мөрәҗәгать итеп, танылган шәхесләрнең – В.Ульянов, А.С.Пушкин, М.Горький, Г.Тукай, М.Җәлилнең, үзенең замандашларының, дусларының портретларын яза. Ул балалар юморы белән сугарылган картиналар сериясе иҗат итә: «Булыша, имеш» (1954), «Әни күрмәгәндә» (1956). Сатирик темаларга «Утырыш чире кагылганнар», «Гайбәтче» (икесе дә 1953) картиналарын атарга була.

Л.Фәттаховның зур график мирасын татар язучыларының әсәрләренә ясалган иллюстрацияләр тәшкил итә. Алар арасында К.Нәҗминең «Язгы җилләр» (1952), Г.Бәшировның «Намус» (1954), Г.Әпсәләмовның «Ак төннәр» (1965), Г.Ахуновның «Хәзинә» (1966) һ.б. бар. Шулай ук ул Ә.Нәваиның «Фәрхад һәм Ширин» поэмасы (1948), Л.Толстойның «Хаҗи Морат» (1953) һәм башка әдипләрнең китапларына иллюстрацияләр ясаган.

Л.Г.Фәттаховка 1957 елда ТАССРның һәм РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе, 1980 елда РСФСРның халык рәссамы дигән мактаулы исемнәр бирелә. Ул СССРның Дәүләт (1951) һәм Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт (1958) премияләре лауреаты.

Лотфулла Фәттахов күп күргәзмәләрдә катнаша. Аның картиналары республика күргәзмәләрендә, «Зур Идел» зона күргәзмәсендә, РСФСР һәм Бөтенсоюз рәссамнары әсәрләре күргәзмәләрендә куела. Эшләре ТР Дәүләт

сынлы сәнгать музеенда, Татарстан Республикасының Милли музеенда, Көнчыгыш халыкларының Дәүләт сәнгать музеенда (Мәскәү), Чувашстан Республикасы сәнгать галереясендә саклана.

Л.Фәттахов 1981 елның 17 июнендә вафат була.

Лотфулла Абдульменович Фаттахов, внесший большой вклад в татарское изобразительное искусство, родился 27 сентября 1918 года в деревне Анда Сергачского уезда Нижегородской губернии. Первые рисунки и рассказы публикует в татарском журнале «Пионер каляме» («Перо пионера», 1930-е гг.).

В 1931 году Л.Фаттахов приежает в Казань. В 1935–1939 гг. учится в Казанском художественном училище. С 1939 года – на службе в Советской Армии. Участник советско-финской и Великой Отечественной войн.

В 1946 году Л.Фаттахов возвращается в Казань. Работает в творческо-производственных мастерских «Татхудожник» (с 1953 – Татарский художественный фонд), сотрудничает с Татарским книжным издательством, журналом «Чаян».

Произведения Л.Фаттахова, посвященные татарской деревне, историко-революционной теме, становятся классикой советского искусства: «Сабантуй» (1957), «Свежие срубы» (1959), «Революционый комиссар Мулланур Вахитов» (1964). В картинах «Утро 9 мая – в татарской деревне» (1960) и др. Л.Фаттахов сумел создать национально-романтический образ деревни, её жителей. Во многих картинах художника отражена лирическая тема: «Юность беспокойная», «Весной» (обе – 1958) и др.

Л.Фаттахов обращается к жанру портрета, создает серию картин, герои которых – В.Ульянов, А.С.Пушкин, М.Горький, Г.Тукай, М.Джалиль, его современники и друзья. Он создает серию картин детского юмористического жанра («Помощничек», 1954, «Пока мама не видит», 1956), сатирической темы «Прозаседавшиеся», «Клеветник» (обе 1953).

Обширное графическое наследие Л.Фаттахова включает иллюстрации к произведениям татарских писателей: «Весенние ветры» К.Наджми (1952), «Честь» Г.Баширова (1954), «Белые ночи» А.Абсалямова (1965), «Клад» Г.Ахунова (1966) и др., а также к поэме А.Навои «Фархад и Ширин» (1948), к повести Л.Толстого «Хаджи Мурат» (1953).

Л.А.Фаттахову присвоены почетные звания: заслуженный деятель искусств ТАССР, РСФСР (1957), народный художник РСФСР (1980). Лауреат премии СССР (1951) и Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая (1958).

Л.Фаттахов – участник многочисленных выставок. Его произведения хранятся в Государственном музее изобразительных искусств РТ, Национальном музее РТ, Государственном музее искусства народов Востока (Москва), Чувашской художественной галерее идр.

Л.А.Фаттахов умер 17 июня 1981 года.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Якупов Х. Дустыма мәрсия //Татарстан. – 1999. – № 1. – Б. 72-75.

Якупов Х. Дустым турында истәлек //Казан утлары. – 1988. – № 12. – Б. 164-128.

Галиуллина М. Сират кичкән талант //Мәдәни җомга. – 2015. – 8 май. – Б. 12-13.

Сафиуллин Ә. Исеме дә яши, иҗаты да //Ватаным Татарстан. – 2003. – 9 сент.

Кыямова М. Эскизларда калган гарасат //Шәһри Казан. – 2014. – 12 дек.

Әхмәт Р. Үскәч алма бер алмагачта, якыная ерак Сергачта! //Шәһри Казан. – 2003. – 14 нояб.

Елькович Л. Лотфулла Фаттахов. – М.: Сов. Художник, 1960. – 73 с.: ил.

Червонная С. Художники Советской Татарии: (мастера изобразительного искусства Союза художников ТАССР). – Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. – 464 с. – Фаттахов Лотфулла Абдульменович. – С. 345-350.

Рамазанова Ф. Тема сабантуя в творчестве Л.А.Фаттахова //Истоки и эволюция художественной культуры тюркских народов: сб. материалов конференции посвящ. Ш.Тагирову. – Казань, 2008. – С.179-181.

28 сентябрь **Әхмәтһади Максуди**
28 сентября **Ахметхади Максуди**
1868–1941
тууына 150 ел
150 лет со дня рождения

Педагог, тел галиме, нашир Әхмәтһади Низаметдин улы Максуди 1868 елның 28 сентябрендә Казан губернасы Казан өязе (хәзер Татарстанның Биектау районы) Ташсу авылында мулла гаиләсендә туган. Башлангыч белемне әтисеннән ала. 1881 елда Казанга килеп «Касыймия» мәдрәсәсенә укырга керә. 1890 елда мәдрәсәне тәмамлагач, шунда ук укытырга кала.

Ә.Максуди 1894 елда Төркиягә китә, анда яңа ысул мәктәпләрендә уку-укыту эшләре белән таныша, тәрбия, ислах юлларын өйрәнә, ә аннан кайтышлый Бакчасарай шәһәрендә кала, «Зынҗырлы» мәдрәсәсендә укыта. Анда Исмәгыйль Гаспринский белән еш очраша.

1896 елда Ә.Максуди Казанга кайта, үзлегеннән укып имтихан тота һәм шул нигездә укытучылык эшен дәвам иттерә. 1903–1905 елларда Казан университетында ирекле тыңлаучы булып йөри.

Мөгаллимлек итүдән тыш, Ә.Максуди дәреслекләр төзү белән дә шөгыльләнә. Бу эшне ул ике юнәлештә алып бара. Тел турындагы хезмәтләре белән үзен педагог-лингвист итеп таныта. Ул «Төрки сарыфы» (1910), «Төрки нәхүе» (1910) исемле кулланмалар төзи. Аеруча шөһрәт казанган хезмәте – 1892 елда дөнья күргән «Мөгаллиме әүвәл» әлифбасы. Бу китап утыз мәртәбә басыла.

Ә.Максуди икенче төр дәреслекләрендә үзен дин белгече итеп тә таныта. Галимнең дини китаплары һәркемгә аңлаешлы, үз ана телебездә язылган.

Ә.Максудиның тагын бер зур хезмәте – ул унөч ел дәвамында (1906, 15 гыйнвар – 1918 ел, 20 июнь) «Йолдыз» газетасын чыгара.

Ә.Максуди Казанда беренче рәсми татар китапханәсе «Көтепханәи Исламия»не оештыра. Ул 1906 елның 2 гыйнварында ачыла, ә Ә.Максуди 1923 елга кадәр аның мөдире була.

1925–1930 елларда ул Көнчыгыш педагогия институтында гарәп теле укыта.

Ә.Максуди 1941 елның 28 июнендә Казанда вафат була.

Педагог, ученый-языковед, издатель Ахметхади Низамутдинович Максуди родился 28 сентября 1868 г. в деревне Ташсу Казанской губернии Казанского уезда (ныне Высокогорский район Татарстана) в семье муллы. Начальное образование получает у отца. В 1881 г. приезжает в Казань, поступает учиться в медресе «Касимия». Окончив в 1890 г. учебу, остается преподавать в том же медресе.

В 1894 г. А.Максуди уезжает в Турцию, где знакомится с организацией учебного процесса в новометодных школах, изучает систему воспитания, их

реформы. По пути из Турции А.Максуди останавливается в городе Бахчисарае, там преподает в медресе «Зынджирлы», часто общается с Исмаилом Гаспринским.

В 1896 г. А.Максуди возвращается в Казань, продолжает преподавательскую деятельность. Одновременно занимается совершенствованием своего образования – экстерном сдает экзамены, в 1903–1905 гг. прослушивает курс лекций в Казанском университете.

А.Максуди активно работает над новыми учебниками. Эту работу он ведет в двух направлениях. Как педагог-лингвист он разрабатывает многочисленные пособия по арабской и тюркской грамматике; особенно популярным стал его учебник «Мөгаллиме әүвәл» («Первый учитель»), переизданный свыше 30 раз.

Другое направление – это пособия, посвященные обрядам ислама. Религиозные книги ученого написаны доступным языком.

Заслугой А.Максуди является издание в течение 13 лет (с 15 января 1906 г. по 20 июня 1918 г.) газеты «Йолдыз» («Звезда»), ставшей одним из самых популярных татарских изданий дореволюционного периода.

А.Максуди является организатором и руководителем до 1923 г. первой татарской общественной библиотеки «Кутупханаи Исламия», которая была открыта 2 января 1906 г.

В 1925–1930 гг. преподает арабский язык в Восточном педагогическом институте.

А.Максуди умер 28 июня 1941 года в Казани.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Максуди Ә. Гыйбадәте исламия. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1989. – 128 б.

Максуди Ә. Мөгаллим сәни. – Казан, 2000. – 50 б. – Гарәп телендә

Максуди Ә. Нәхү дәресләре: (истикмәл). – Казан, 2002. – 190 б. – Гарәп телендә.

Максуди Ә. Шифаһия: дәресләре. – Казан, 2002. – 319 б.

Максуди А. «Я ближе всех был связан с И.Гаспринским» //Гасырлар авазы = Эхо веков. – 1995. – Май. – С.177-195.

Хәмиди Г. Әхмәтһади Максуди //Гасырлар авазы = Эхо веков. – 2000. – 3/4. – Б.103-114.

Гаффарова Ф.Ю. «Йолдыз» кабызган Максуди. – Казан: Алма-Лит, 2006. – 186 б.

Гаффарова Ф.Ю. Әхмәдһади Максуди //Очерки истории Высокогорского района Республики Татарстан. – Казань: Мастер Лайн, 1999. – С. 302-308.

Сабирҗанов Г. Әхмәтһади Максудиның иҗади мирасы сәхифәләреннән //Казан утлары. – 2002. – № 7. – Б. 144-148.

Гаффарова Ф. Изге дисбенең бер төймәсе //Ватаным Татарстан. – 1998. – 25 сент.

Әхмәтҗанов М. «Йолдыз» чыгарган йолдыз //Ватаным Татарстан. – 1998. – 16 окт.

Нуруллина Р. Беренчеләрнең берсе //Ватаным Татарстан. – 1993. – 1 окт.

Ибраһимова Ф. Могтәбәр шәхес //Казан утлары. – 1989. – № 7. – Б. 162-163.

Ибраһимова Ф. Исеме халкыбыз күңелендә //Мәгариф. – 1998. – № 9. – Б. 57-58.

Әхмәтҗанов М. Мәгърифәтче кабызган йолдыз //Шәһри Казан. – 1991. – 2 июль.

Исламов Ф. Бертуган Максудиларның педагогик эшчәнлеге һәм педагогик карашлары //Фән һәм мәктәп = Наука и школа. – 1999. – № 7-8. – Б. 129-134.

Әхмәтһади Максуди: мәгърифәтче галим, журналист, педагог: Ә.Максудиның тууына 130 ел тулуга багышланган методик ярдәмлек. – Казан: Милли китап, 1997. – 19 б.

Казанская лингвистическая школа: книга первая: Казанская тюркская лингвистическая школа /[сост. М.З.Закиев]. – Казань: Татар. кн. изд-во, 2008. – 424 с. – Максуди Ахметхади Низамутдинович. – С. 78-80.

Биктемирова Э.И. Педагогическая деятельность духовных лидеров татарского народа на рубеже XIX–XX вв. – Казань, 2008. – 209 с. – Основные этапы становления и развития педагогической и творческой деятельности Ахмада-Хади Максуди. – С. 104-112.

Шарафутдинов З.Т., Ханбиков Я.И. История педагогики Татарстана. – Казань, 1998. – 306 с. – Ахмет-Хади Максуди. – С. 164-167.

Гарипов Р.М. Труды Хади Максуди по логике //Филология и культура. – 2013. – № 1. – С. 182-184.

Девятых Л. Братья Максуди //Идель. – 2002. – № 8. – С. 56-58.

Ахунов А. Хади Максуди //Татарстан. – 2003. – № 8. – С. 62.

Салихов Р. Звезда Максуди /[беседу вел С.Гаврилов] //Время и деньги. – 2003. – 8 мая.

25 октябрь **Мәхмүт Усманов**
25 октября **Махмут Усманов**
1918–2006
тууына 100 ел
100 лет со дия рождения

Рәссам, график Мәхмүт Госман улы Усманов 1918 елның 25 октябрендә Вятка губернасы Малмыж өязенең (хәзер Татарстан Республикасының Кукмара районы) Адай авылында туа. 1933–1938 елларда Казан сәнгать училищесында белем алганнан соң, 1938–1939 елларда Кукмара районында мәктәптә рәсем укытучысы һәм район мәдәният йортында рәссам булып эшли.

1939 елда Совет Армиясе сафларына алына. Хәрби хезмәттә вакытта Киев шәһәренең хәрби рәссамнар студиясендә шөгыльләнә, армия газетасында хезмәттәшлек итә.

М.Усманов Бөек Ватан сугышында катнаша. 1941–1943 елларда Сталинград яны һәм Украина өчен барган сугышларда катнаша. 1943 елда хәрби корреспондентларның «В боях за Родину» һәм «Битва за Сталинград» дигән очерклар китапларын чыгаруда рәссам-иллюстратор буларак катнаша. 1944–1945 елларда ул армия газетасы рәссамы була.

1946 елда М.Усманов демобилизацияләнеп Казанга кайта һәм «Татхудожник»та эшли.

М.Усмановның иҗаты Татарстан рәсем сәнгатендә лаеклы урын алып тора. Иҗатының башлангыч чорында ул, фронтовик рәссам буларак, баталия (сугыш) жанрындагы, хәрби-патриотик темаларга мөрәҗәгать итеп, «Советлар Союзы Герое Газинур Гафиятуллин батырлыгы» (1945), «Совет артиллериясе уты астында», «Днепр өчен көрәш» (икесе дә – 1946) дигән картиналарын иҗат итә.

М.Усманов табигать күренешләрен сурәтләүгә өстенлек бирә, бигрәк тә индустриаль пейзаж жанры үсешенә шактый өлеш кертә. Ул беренчеләрдән булып нефть темасын ача һәм үзенең зур масштаблы рәсемнәрен («Татарстан нефтьчеләре иртәсе» (1951), «Баулы юлы», «Камада нефть вышкалары» һ.б.) шуңа багышлый. Ул шулай ук КамАЗ төзелеше, башка промышленность объектлары барлыкка килү темасына «Зәй ГРЭСы төзелеше», «Портта», «Яңа Кама») мөрәҗәгать итә. Аның «Казан» (1971) триптихы, «Камада яңа шәһәр» (1974) һ.б. картиналары авторның үзенә генә хас үзенчәлек белән ясалган.

Ул – Идел һәм Кама (Чулман) елгалары күренешләрен, Россиянең урта төбәкләре матурлыгын данлаган лирик картиналар авторы да.

Мәхмүт Усманов Киев (1944) шәһәрендә уздырылган фронтовик рәссамнар күргәзмәсендә, ТАССР (1967 елдан), «Зур Идел» (1967 елдан), «Советская Россия» (1975 елдан) һ.б. күргәзмәләрендә, Япониядә (Токио, 1974–1981), Италиядә (1972), Финляндиядә (1980) уздырылган хәзерге заман совет рәссамнары күргәзмәләрендә катнаша. Әсәрләре Венгриядә, Чехословакиядә, ГДРда күргәзмәләргә куела

М.Г.Усмановка 1975 елда ТАССРның атказанган сәнгать эшлеклесе, 1980 елда ТАССРның халык рәссамы, 1999 елда РФнең атказанган рәссамы дигән мактаулы исемнәр бирелә

М.Г.Усманов 2006 елның 1 сентябрендә вафат була.

Живописец, график Махмуд Усманович Усманов родился 25 октября 1918 года в деревне Адаево Малмыжского уезда Вятской губернии (ныне Кукморский район Республики Татарстан). В 1933–1938 гг. учится в Казанском художественном училище. Один год (1938–1939) работает учителем рисования в школе, художником Дома культуры в Кукморском районе.

В 1939 году мобилизуется в Советскую Армию; находясь на военной службе, занимается в студии военных художников в Киеве, работает художником, сотрудничает в армейской газете.

М.У.Усманов – участник Великой Отечественной войны: в 1941–1943 гг. сражается в действующей армии на Украине и под Сталинградом. В 1943 году как художник-иллюстратор участвует в издании книг очерков военных корреспондентов «В боях за Родину» и «Битва за Сталинград». В 1944–1945 гг. – художник армейской газеты.

Творчество М.У.Усманова занимает видное место в художественной культуре Татарстана. В ранний период творчества художник-фронтовик создает картины батального жанра, на военно-патриотические темы: «Подвиг Героя Советского Союза Газинура Гафиатуллина» (1945), «Под огнем советской артиллерии», «Бой за Днепр» (обе – 1946).

М.Усманов внес значительный вклад в развитие жанра пейзажа, особенно индустриального. Ему принадлежит первенство в раскрытии нефтяной темы, которой он посвятил крупномасштабные полотна: «Утро нефтяников Татарии», «Нефтяные вышки на Каме» и др. Обращается к теме строительства КамАЗа, других промышленных объектов: «Строительство Заинской ГРЭС», «В порту», «Новая Кама» и др. В характерной авторской манере исполнены триптихи «Казань» (1971), «Новый город на Каме» (1974) и др.

Он – автор пейзажей с видами Волги и Камы, камерных лирических картин, воспевающих красоту природы средней полосы России.

С конца 1980-х годов пишет натюрморты. В конце 1990-х годов создает картины сюжетно-символического содержания, работает в области книжной графики, сотрудничает с Татарским книжным издательством.

Махмуд Усманов – участник выставки художников-фронтовиков в Киеве (1944), выставок в ТАССР (с 1947), выставок «Большая Волга» (с 1967), «Советская Россия» (1975) и др., современной советской живописи в Японии (Токио, 1974–1981), Италии (1972), Финляндии (1980). Произведения экспонировались в Венгрии, Чехословакии, ГДР.

М.Усманову присвоены почетные звания: в 1957 году – заслуженного деятеля искусств ТАССР, в 1980 году – народного художника ТАССР, в 1999 году – заслуженного художника РФ.

М.У.Усманов умер 1 сентября 2006 года.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Галиуллина М. Рейхстаг өстендә – Казан рәссамы //Мәдәни җомга. – 2015. – 3 апр. – Б. 11.

Мостафин Ш. Рейхстагны һәм күңелләрне яулаган рәссам //Татарстан. – 1999. – № 2. – Б. 54-55.

Мостафин Ш**.** Күңелендә – кояш аның //Казан. – 1996. – № 1-2. – Б. 129-130.

Ахунов Г. Төсләр музыкасы //Шәһри Казан. – 1993. – 11 дек.

Галимов В. Милләтебезнең могтәбәр Шишкины // Шәһри Казан. – 1998. – 13 нояб.

Сәләхетдинова З. Картаямыни ул йөрәк? //Шәһри Казан. – 1998. – 23 авг.

Червонная С.М. Художники Советской Татарии: (мастера изобразительного искусства Союза художников ТАССР). – Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. – 464 с. – Усманов Махмуд Усманович. – С. 335-340.

Усманов М.У. Выставка произведений: каталог выставки. – Казань, 1974. – 12 с: ил.

Валеева Д. Мир доброй природы и добрых людей //Сов. Татария. – 1985. – 30 июня.

Мустафин Ш. Два чистых крыла //Казань. – 1996. – № 1-2. – С. 127-129.

октябрь

Таҗетдин Ялчыгол
Таджетдин Ялчыгул
1768–1838
туууына 250 ел
250 лет со дня рождения

Таҗетдин Ялчыгол – язучы, дин әһеле, педагог, тарихчы. Ул татар халкының рухи мәдәнияте тарихында тирән эз калдырган күпкырлы шәхес.

Таҗетдин Ялчыголның тормыш юлы турында хәбәрләр аз. Әдип турында аның үзе язып калдырган «Тәварихе Болгария», Ш.Мәрҗани, Р.Фәхретдинов китапларындагы мәгълүматлар буенча белергә мөмкин. Ул якынча 1768 елның октябрь аенда туа. Таҗетдиннең әтисе – берничә мәртәбә хаҗда булган рухани, мулла. Әнисе, туганнары турында мәгълүмат юк.

Таҗетдингә 8 яшьләр булганда, Ялчыгол мулла улы белән бергә хаҗ сәфәренә кузгала. Алар Әстерхан, Дагстан якларында булалар. Әтисе балалар укыта, руханилык кыла. Таҗетдин башта әтисендә белем ала, аннан Кавказ якларындагы мәдрәсәдә укый. Дагстанда дүрт еллап яшәгәч, 1780 нче еллар башында алар Төркиянең Диярбәкер шәһәренә киләләр. Таҗетдин мәдрәсәгә урнаша, әтисе хаҗга китә. Атасы хаждан кайткач, алар ике ел Истанбулда яшиләр.

Соңыннан Таҗетдин әтисе белән Россиягә кайткан. Алар күп сәяхәт итеп, Россиянең төрле төбәкләрендә (Әстерхан, Мәскәү, Түбән Новгород, Казан һ.б. шәһәрләрендә) булганнар.

Ялчыгол хәзрәт 1785 елда Мамадыш төбәгендәге Кече Сон авылында вафат булганнан соң, Таҗетдин, әтисенең васыятен тыңлап, шушы җирлектә яшәп кала. Җирекле, Кызыл Чапчак авылларында торуы мәгълүм, гомеренең соңгы 14 елын Мәлем (хәзерге Татарстанның Зәй районы Югары Налим) авылында уздыра, балалар укыта, руханилык вазифаларын башкара, табиблык белән шөгыльләнә. 1838 елның 26 июнендә Имәнлебаш авылында табиблык итеп йөргән вакытта вафат була. Аны шушы авыл зиратына җирлиләр.

Таҗетдин Ялчыгол тарих, әдәбият, фәлсәфә, медицина, хокук, илаһият һәм кайбер башка тармаклар буенча дистәдән артык китап язган. Ул халыкны белемле, тәрбияле, динле итүгә үзеннән зур өлеш кертә. Аның китаплар күчерү, шәрехләү белән шөгыльләнүе дә мәгълүм.

«Тәварихы Болгария» – әдипнең мәгълүм әсәрләреннән берсе, жанры белән шәҗәрәи, ягъни нәсел-нәсәбне чагылдырган. Аның хәзерге фәнгә дистәдән артык кулъязмасы билгеле.

Таҗетдин Ялчыголның икенче күренекле әсәре – чәчмә һәм тезмә юллар белән язылган, зур күләмле «Рисаләи Газизә» ядкәре (1806). Ул беренче мәртәбә 1847 елда Санкт-Петербургта басылып чыккан. Аннан соң Казанда күп тапкырлар дөнья күргән. Кулъязмалары да шактый. Халык яратып

укыган. Хәтта мәктәп-мәдрәсәләрдә дәреслек итеп файдаланганнар, балалар әдәбияты үрнәге итеп каралган.

Таҗетдин Ялчыголның иҗатына һәм тормыш юлына галимнәребез мөрәҗәгать иткәннәр. Аның турында беренче булып Ш.Мәрҗани, Р.Фәхретдинов кебек мәшһүр галимнәр язып чыга. Әдәбиятчылардан Г.Рәхим, Г.Газиз аның иҗатын өйрәнгәннәр. Хәзерге көн галимнәре хезмәтләрендә дә Таҗетдин Ялчыгол иҗаты чагылыш таба.

Әдипнең иҗади мирасын өйрәнү дәвам итә, Зәй районында аңа багышланган республика конференцияләре үткәрелә.

Таджетдин Ялчыгул – писатель, религиозный деятель, педагог, историк. Он был разносторонней личностью, оставивший глубокий след в истории духовной культуры татарского народа.

Точное место рождения Таджетдина Ялчыгула неизвестно. Согласно шеджере (родословной), составленному и включенному им в свою знаменитую работу «Таварихе Булгария», и информации в книгах Ш.Марджани, Р.Фахрутдинова, другим имеющимся источникам, он родился в октябре 1768 года. Его отец – религиозный деятель, мулла, несколько раз посещал хадж. О матери и родственниках сведений нет.

В детстве Таджетдин много путешествует с отцом, образованным человеком. В возрасте восьми лет он с отцом отправляется в хадж. Путешествие заняло много времени: они побывали в Астраханском крае, затем в Дагестане. Здесь отец работает учителем, муллой. Начальное образование Таджетдин получает у отца, потом учится в медресе Кавказа. Прожив в Дагестане около четырех лет, в начале 1780-х гг. они добираются до Турции, где в городе Диарбекире расстаются: отец продолжает паломничество, а Таджетдин остается учиться. После возвращения отца они ещё два года живут в Стамбуле.

Вскоре Таджетдин с отцом возвращаются на родину. Они много путешествуют, посещают города России (Астрахань, Москва, Нижний Новгород, Казань и др.)

Отец заболевает и в деревне Малые Суни Мамадышского округа умирает, завещая сыну поселиться в этом месте и заниматься обучением детей.

Таджетдин выполняет завещание отца – остается жить в этих краях. Он преподает, служит муллой, занимается врачеванием в деревнях Джерекле, Кызыл Чапчак, последние четырнадцать лет в Мелиме (ныне село Верхний Налим Заинского района РТ).

26 июня 1838 года Таджетдин Ялчыгул скончался по пути к больному в деревне Имянлебаш (ныне село Имянлебаш Заинского района Республики Татарстан), где и был похоронен.

Таджетдин Ялчыгул создал больше десятка книг по истории, литературе, философии, медицине, праву и другим наукам. Также известно о его переводах, толкованиях, комментариях религиозно-мистических произведений.

«Таварихе Булгария» («История Булгарии») – одно из известных произведений писателя. В настоящее время науке известны несколько десятков рукописных списков этого сочинения.

Второе известное произведение Т.Ялчыгула «Рисаляи Газиза» («Книга для Газизы», 1806) в дореволюционный период был очень популярно среди татар. В 1847 году книга была издана в типографии Санкт-Петербурга, а в 1850 году – в Казани. После этого произведение многократно переиздавалось. Его часто использовали в качестве учебного пособия в татарских школах-медресе.

Жизнь и творческая деятельность Т.Ялчыгула еще в досоветский период стали объектом исследования таких знаменитых ученых, как Ш.Марджани, Р.Фахрутдинов, его творчество изучали литературоведы Г.Рахим и Г.Газиз. Интерес и изучение творческого наследия Т.Ялчыгула продолжается. В Заинском районе РТ проходят республиканские конференции, посвященные просветителю.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Ялчыгол Т. Рисәләи Газизә /[әсәрне басмага әзерләүче, тәрҗемә итүче, кереш мәкалә авт. Х.Миңнегулов]. – Казан: Хозур, 2014. – 492 б.

Ялчыгол Т. Рисәләи Газизә /[әсәрне басмага әзерләүче, тиешле аңлатмалар бирүче, кереш мәкалә авт. Х.Миңнегулов]. – Казан: Иман, 2011. – 480 б.

Ялчыгол Т. Рисәләи Газизә //XVIII йөз татар әдәбияты: проза. – Казан, 2012. – Б. 258-283

Ялчыгол Т. Тәварихы Болгария (Болгар тарихы) /[кереш сүз авт. С.Гыйләҗетдинов]. – Казан: Хозур, 2017. – 152 б.

Миңнегулов Х. Таҗеддин Ялчыгол //Татар әдәбияты тарихы. 8 томда. Т.2: VIII–XVIII гасырлар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2014. – Б. 339-359.

Миңнегулов Х. Таҗетдин Ялчыгол //Казан утлары. – 2008. – № 10. – Б. 170-172.

Гарифуллин Д. Таҗетдин Ялчыгол кайчан һәм кайда туган? //Мәдәни җомга. – 2012. – 30 нояб. – Б.9.

Галиуллин Т. Ялчыгол күңелләрдә //Мәдәни җомга. – 2016. – 30 сент. – Б. 18.

Ахунҗанов Р. Фараз дөреслеккә чыкты //Мәдәни җомга. – 2013. – 4 окт. – Б. 19.

Галиуллин Р. Васыять //Идел. – 2014. – № 11. – Б. 20-28.

Кашапова Р. Нигезгә юл өзелми //Ватаным Татарстан. – 2013. – 20 нояб.

Гайнетдинов М. Таджетдин Ялчыгул (1768–1838) //Средневековая татарская литература (VIII–XVIII вв.). – Казань: ФЭН, 1999. – С. 209-212.

Миннегулов Х. Этапы развития тюрко-татарской, античной и русской литератур: монография. – Казань: Ихлас, 2014. – 287 с. – Тажеддин Ялчыгол. – С. 52-55.

20 декабрь **Хәй Вахит**
20 декабря **Хай Вахит**
1918–1978
тууына 100 ел
100 лет со дня рождения

Драматург һәм шагыйрь Хәй (Габделхәй) Каюм улы Вахит (Вахитов) 1918 елның 20 декабрендә элекке Казан губернасы Казан өязе (хәзерге Татарстан Республикасы Биектау районы) Мәмдәл авылында урта хәлле крестьян гаиләсендә туа. 1934 елда җидееллык мәктәпне тәмамлагач, Казанга килеп, театр техникумына укырга керә. 1937–1940 елларда музыка училищесында укый. Укуын тәмамлагач Республика җыр-бию ансамблендә эшли.

Х.Вахит Бөек Ватан сугышында катнаша, хәрби разведчик була.

Сугыштан соң ул Казан консерваториясенә укырга керә һәм аны 1951 елда тәмамлый. 1956–1958 елларда Мәскәүдә М.Горький исемендәге Әдәбият институты каршындагы Югары әдәби курсларда укый. Шул вакыттан алып профессионал язучы сыйфатында әдәби иҗат эше белән шөгыльләнә.

Х.Вахит сугышка кадәр үк яза башлый. 1937 елда аның «Канлы куллар», «Соры кортлар» исемле беренче пьесалары басыла, 1939 елда «Дулкыннар» исемле беренче шигырь җыентыгы дөнья күрә.

Хәй Вахитне талантлы каләм остасы иткән жанр – драматургия. 1950 нче елларның ахырларынан башлап ул үзенең иҗатын шушы жанрга багышлый. Аның «Беренче мәхәббәт» (1960), «Рәхим итегез!» (1961), «Кайда соң син?» (1963), «Карлыгач канат кага» (1965), «Соңгы хат» (1966), «Күк капусы ачылса» (1967), «Туй алдыннан» (1969), «Онытa алмасаң нишләрсең» (1977) һәм башка пьесалары алтмышынчы-җитмешенче еллардагы татар театрлары репертуарының төп исемлегендә йөри, шул чор татар драматургиясенең, театр сәнгатенең олы бер казанышы буларак тәкъдим ителә.

1960 елда Татар академия театрында куелган «Беренче мәхәббәт» драмасы Х.Вахиткә зур абруй китерә һәм ул 1961 елда Татарстанның Г.Тукай исемендәге Дәүләт премиясенә лаек була.

Х.Вахит татар опера сәнгатен үстерүгә дә зур өлеш кертә. Ул – «Самат» (1957; Х.Вәлиуллин музыкасы), «Дим буенда» (1965; Х.Вәлиуллин музыкасы), «Җиһангир» (1976; Р.Гобәйдуллин музыкасы) операларының либреттолары авторы һәм «Мәхәббәт җыры» (1971; С.Садыйкова һәм Р.Гобәйдуллин музыкасы), «Кияүләр» (1972; С.Садыйкова һәм Р.Гобәйдуллин музыкасы) музыкаль комедияләре авторы.

Х.Вахиткә 1968 елда ТАССРның, 1978 елда РСФСРның атказанган сәнгать эшлеклесе дигән мактаулы исемнәр бирелә.

Ул 1978 елның 7 июлендә Казанда вафат була.

Драматург и поэт Хай (Габдулхай) Каюмович Вахит (Вахитов) родился 20 декабря 1918 года в деревне Мемдель Казанского уезда Казанской губернии (ныне Высокогорский район Республики Татарстан) в семье крестьянина. Закончив в 1934 году семилетнюю школу, приезжает в Казань, поступает в театральный техникум. В 1937–1940 гг. учится в музыкальном училище. После работает в Республиканском ансамбле песни и танца.

Х.Вахит – участник Великий Отечественной войны, служил военным разведчиком.

После войны он учился в Казанской консерватории, которую закончил в 1951 году. В 1956–1958 годах учился на Высших литературных курсах при Литературном институте им. М.Горького в Москве. С этого времени он профессионално занимается литературной деятельностью.

Х.Вахит начал писать до войны. В 1937 году опубликовал первые пьесы – «Канлы куллар» («Кровавые руки»), «Соры кортлар» («Трутни»), в 1939 году – сборник стихов «Дулкыннар» («Волны»).

Талантливый мастер пера, Хай Вахит известен в жанре драматургии. Начиная с конца 1950 годов, свое творчество посвящает этому жанру. «Беренче мәхәббәт» («Первая любовь», 1960), «Рәхим итегез!» («Добро пожаловать», 1961), «Кайда соң син?» («Где же ты?», 1963), «Карлыгач канат кага» («Взлет ласточки», 1965), «Соңгы хат» («Последнее письмо», 1966), «Күк капусы ачылса» («Если улыбнется счастье», 1967), «Туй алдыннан» («Перед свадьбой», 1969), «Оныта алмасаң нишләрсең» («Если не забудется», 1977) и другие пьесы драматурга были включены в основной список репертуара татарских театров 1960–1970 гг. и представляются большим достижением татарской драматургии, театрального искусства этого периода.

Драма «Беренче мәхәббәт» («Первая любовь»), поставленная в Татарском академическом театре в 1960 году, была удостоена в 1961 году Государственной премии Татарстана им. Г.Тукая и принесла Х.Вахиту широкую известность.

Значителен вклад Х.Вахита в развитие татарского оперного искусства. Он известен как автор либретто опер «Самат» (музыка Х.Валиуллина, 1957), «Дим буенда» («На берегу Демы», музыка Х.Валиуллина, 1965), «Җиһангир» («Джигангир», музыка Р.Губайдуллина, 1976) и музыкальных комедий «Мәхәббәт җыры» («Песня любви», музыка С.Садыковой и Р.Губайдуллина, 1971), «Кияүләр» («Женихи», музыка С.Садыковой и Р.Губайдуллина, 1972).

Х.Вахиту присуждены почетные звания: в 1968 году заслуженного деятеля искусств ТАССР, в 1978 году заслуженного деятеля искусств РСФСР.

Х.Вахит умер 7 июля 1978 года в Казани.

Укырга тәкъдим итәбез:
Советуем прочитать:

Вахит Х. Беренче мәхәббәт: пьесалар, скетчлар /[кереш сүз авт. М.Хөсәен]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1968. – 368 б.

Вахит Х. Күк капусы ачылса: пьесалар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1973. – 168 б.

Вахит Х. Мәхәббәтең чын булса: пьесалар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1976. – 144 б.

Вахит Х. Яшьлек юллары: пьесалар /[ахыр мәкалә авт. А.Әхмәдуллин]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1978. – 488 б.

Вахит Х. Пьесалар. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1984. – 192 б.

Вахит Х. Если любовь настоящая: пьесы: пер. с татар. – М.: Сов. писатель, 1979. – 400 с.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек: 2 томда. Т.1 /[төз. Р.Н.Даутов, Р.Ф.Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009. – 751 б. – Хәй Вахит. – Б. 238-240.

Даутов Р.Н., Нуруллина Н.Б. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмә. – Казан: Татар. кит. нәшр., 1986. – 639 б. – Хәй Вахит. – Б. 71-73.

Татар драматурглары: биобиблиогр. белешмәлек /төз. Ф.Ганиева, Р.Яруллина, А.Саттарова. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2007. – 271 б. – Хәй Вахит. – Б. 53-54.

Әхмәдуллин А. Драматург Хәй Вахит //Мирас. – 1997. – № 12. – Б. 29-36.

Габдуллина Г. Хәй Вахит: драматург һәм аның иҗаты //Тел, әдәбият һәм халык иҗаты мәсьәләләре: (аспирант эшләре җыентыгы). 1 чыг. – Казан: Фикер, 2000. – Б. 190-193.

Исламов Р. Хәй Вахит биографиясенә //Мәдәни җомга. – 2016. – 19 февр. – Б. 8.

Сөләйман С. Сөю, мәхәббәт җырчысы //Мәдәни җомга. – 1998. – 4 дек. – Б. 15.

Хәй Вахитнең тууына 80 ел //Казан утлары. – 1998. – № 12. – Б. 182.

Нурисламова З. Х.Вахитның «Беренче мәхәббәт» драмасында ата һәм бала мөнәсәбәте //Мәгариф. – 2014. – № 6. – Б. 41-43.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: биобиблиогр. спр. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1970. – 511 с. – Хай Вахит. – С. 96-98.

Габдуллина Г. Гуманистические мотивы в творчестве Х.Вахита //Тел, әдәбият һәм халык иҗаты мәсьәләләре: (аспирант эшләре җыентыгы). Икенче чыг. – Казан: Фикер, 2002. – Б. 192-197.

Рәссамнар, язучылар, композиторлар турында түбәндәге белешмәләрдән укырга тәкъдим итәбез:

О художниках, писателях, композиторах советуем прочитать в следующих справочниках:

Татар энциклопедия сүзлеге. – Казан: ТР ФАнең Татар энцикл. ин-ты, 2002. – 830 б.: ил.

Татар энциклопедиясе: 6 томда. – Казан: ТР ФАнең Татар энцикл. ин-ты, 2008.

Т.1: А-В. – 720 б.
Т.2: Г-Й. – 656 б.
Т.3: К-Л. – 716 б.
Т.4: М-П. – 632 б.
Т.5: Р-Та. – 728 б.

Татарский энциклопедический словарь /гл. ред. М.Х.Хасанов. – Казань: Ин-т Татар. энцикл. АН РТ, 1999. – 703 с.: ил.

Татарская энциклопедия: в 6 т. / гл. ред. М.Х.Хасанов.; отв. ред. Г.С.Сабирзянов. – Казань: Ин-т Татар. энцикл. АН РТ, 2005.

Т.1: А-В. – 672 с.
Т.2: Г-Й. – 656 с.
Т.3: К-Л. – 664 с.
Т.4: М-П. – 768 с.
Т.5: Р-Т. – 736 с.
Т.6: У- Я. – 720 с. с ил.

Әдипләребез: биобиблиогр. белешмәлек: 2 томда /[төз. Р.Н.Даутов, Р.Ф.Рахмани]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2009.

Т.1: А-К. – 751 б.
Т.2: Л-Я. – 735 б.

Даутов Р.Н. Балачак әдипләре: биобиблиогр. белешмәлек = Писатели нашего детства: биобиблиогр. справочник. – Казан: Мәгариф, 2002.

Беренче китап = Первая книга. – 2002. – 223 б.
Икенче китап = Вторая книга. – 2004. – 286 б.
Өченче китап = Третья книга. – 2005. – 335 б.
Дүртенче китап = Четвертая книга. – 2008. – 255 б.

Даутов Р.Н. Совет Татарстаны язучылары: биобиблиогр. белешмә /Р.Н.Даутов, Н.Б.Нуруллина. – Казан: Татар. китап нәшр., 1986. – 639 б.

Гиниятуллина А. Писатели Советского Татарстана: биобиблиогр. справочник. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1970. – 512 с.

Татарстан язучылары – әдәби премия лауреатлары = Писатели Татарстана – лауреаты литературных премий /[төз. һәм кереш сүз авт. Д.И.Фәйзуллина]. – Казан: Татар. кит. нәшр., 2011. – 287 б.

Арсланов М.Г. Татар театры: энциклопедик сүзлек-белешмә. – Казан: Заман, 2014. – 584 б.

Народные артисты: очерки /[рук. проекта и авт.-сост. И.Илялова]. – Казань: Магариф–Вакыт, 2011. – 391 с.

Червонная С.М. Художники Советской Татарии: (мастера изобразительного искусства Союза художников ТАССР). – Казань: Татар. кн. изд-во, 1984. – 464 с.: ил.

Союз художников Татарстана, региональное отделение ВТОО «Союз художников России»: живопись, графика, скульптура, декоративно-прикладное искусство, искусствоведение, монументальное искусство /авт.-сост. М.Кузнецов. – Казань: [б.и.], [2008?]. – 363 с.

Художники Татарстана. – Казань: Фолиант, 2016. – 236 с.

Композиторы Татарстана. – М.: Композитор, 2009. – 260 с.

Композиторы и музыковеды Советского Татарстана. – Казань: Татар. кн. изд-во, 1986. – 203 с.

Исемнәр күрсәткече
Указатель имен

Аитов А. **70**
Айбетова В.И. **17**
Айдаров Ж.К. **65**
Айдаров С.С. **36**
Айдарский Г.И. **59**
Айметов Р.К. **52**
Аксенова И.А. **27**
Алиш А. **49**
Алпаров Г.Х. **61-62**
Аминов А.А. **70**
Аминов Ф.Г. **45**
Амири К.Х. **69**
Амутбаев С.Г. **55**
Анак Ш. **60**
Аппакова Д.С. **20**
Ардаров Г.П. **24-25**
Арсланов А.Г. **26**
Артамонов А.М. **50**
Асадуллин А.Н. **48**
Асадуллин Р.А. **51**
Асхадуллин Г.А. **76**
Ахмадиев Ш.Г. **65**
Ахметзянов И.Г. **27**
Ахметов Р.Х. **62**
Ашрапов Б.А. **64**

Багаутдинов Ф.Н. **10**
Бадриев Ф.З. **63**
Бареев К.Б. **63**
Батталов Р.Г. **35**
Батулла Р.М. **24**
Башири З.Ш. **29**
Баширов Ф.К. **61**
Баширова И.Б. **59**
Башкирова Л.Г. **28**
Башмаков Ибрагим **69**
Башмаков Игорь **30**
Беликов С.А. **28**
Бердников Ю.Л. **64**
Бердникова Т.М. **44**
Биккенин Ф.Б. **52**

Биктимеров Ш.Х. **55-56**
Бикчурин Ш.М. **8**
Булатов С.С. **32**
Бурлай А.П. **42**
Бурнаш Ф. **10**
Бутлеров А.М. **49**

Вагапов Р.В. **30**
Вайнер Б.Г. **13**
Валеев Д.Н. **37-38**
Валиев М.Х. **7**
Васильев А.А. **75**
Василова Н. **11**
Вахит Х.К. **63-64, 141-144**
Вахитов Р.М. **19**
Ветлугин Г.Г. **21-22**
Воробьев П.Е. **72**

Габид Г. **9**
Гадельшина С.М. **23**
Гайнутдинов И.Г. **17**
Гайсин А.Г. **72**
Гали М.В. **24, 93-96**
Галиев А.А. **54**
Галиев Г.Г. **9**
Галиев Ш.Г. **58-59**
Галиева Г.К. **16**
Галиуллин Р.Ф. **15**
Галиуллин Т.Н. **40**
Гараев М.А. **41**
Гараева В.Х. **36**
Гараева С.Г. **56**
Гарипова Л.Ф. **38**
Гатауллин Г.Г. **17-18**
Гаязов И.А. **32**
Гизатдинов Л.В. **76**
Гиззат Б.Н. **39**
Гиззатуллин Н.Г. **34**
Гилязов А.М. **11-12**
Гилязов И.А. **47**
Гимазетдинов М.Г. **63**
Гиниятуллина Р.Х. **22**
Глушко В.П. **76**
Голубцова Т.В. **60**
Горький М. **24, 97-100**

Греньков А.В. **60-61**
Губайдуллин Г.Г. **38**
Гурьянов П.Я. **72**

Давлетшин Г. **14**
Давыдов С.В. **72**
Даутов Р.Н. **22**
Дегтярев Г.Л. **13**
Денисов Ю.А. **40**
Державин Г.Р. **39**

Егоров А.Н. **28**
Елизарова М.Н. **35**
Емельянов Я. **68**

Жадовский О.А. **31**
Жиганов Н. **25**

Заботин И.П. **53**
Загирова С.С. **76**
Зайнашева Г.Х. **11**
Зайнуллин З.Л. **38**
Закиев А.З. **27**
Закиев М.З. **45**
Закиров Л.Ф. **18**
Закиров В.З. **30**
Закиров Р.З. **43**
Закиров Р.Х. **34**
Зантимерова Г.Х. **76**
Зарипов Э.Я. **40**
Захаров Л.В. **24**
Зиязов Ф.А. **53-54**

Ибатуллин К.Х. **76**
Ибрагимов Н.М. **66**
Ибрагимов Ф.Т. **17**
Ибрагимов Х.К. **58**
Ибрагимова С.И. **20**
Ибрагимова Ф.И. **23**
Иванов А.А. **12**
Иганай Я. **10**
Игламов М.К. **29**
Игнатьев В.П. **57**
Ильдаров Д.А. **29**
Ильяс Р. **22**

Исаев О.Н. **23**
Исангулова Г.С. **34**
Исхаки Г. **18**
Исхаков З.Г. **72**
Ихсанова Н.Г. **13**

Кадыри З.Х. **69**
Казембек А.К. **68**
Калинин Н.Ф. **33**
Кальметов С.Г. **29**
Камал А.Г. **12**
Камал А.К. **21**
Камал I **55**
Капустин М.Я. **8**
Карам Г.Х. **36**
Карамышев В.В. **62**
Каримова Г.Г. **76**
Касымов Д.Г. **16**
Киндер И.Ф. **52**
Кирсанов А.В. **72**
Козлов И.А. **16**
Коринфский М.П. **67**
Корнилов Ф.Е. **18**
Котельников В.А. **76-77**
Крымов М.К. **70**
Кузаева Д.Н. **31**
Кузнецова Е.В. **44**
Кумысникова Н.Х. **25-26**

Латыфи Ф.Ф. **33, 105-108**
Лебедев А.А. **25**
Левадная О.Г. **33**
Леванов В.А. **77**
Лисин Е.А. **51**
Лукьяненко Я.Я. **44**

Мавликов В.С. **77**
Мавлютов Х.Б. **45-46**
Магина Л.В. **10**
Мадьяров Н.Г. **20**
Мазит И. **9**
Мазитов А.Н. **63**
Мазунов М.Х. **25**
Максуди А.Н. **51-52, 128-131**
Максуди С.Н. **41, 109-113**

Малкин Х.М. **75**
Мальцев Н.А. **77**
Маннапов Ш.М. **7**
Мансуров Ф.Ш. **9**
Марджани Ш. **11, 79-84**
Маркин Н.Г. **31**
Масаутова А.Х. **13-14**
Масгутов И.М. **57**
Маслов П.С. **47**
Махмутова И.Х. **61**
Маяков А.С. **27**
Маяковский В.В. **40**
Меркушев А.М. **72-73**
Минникаев Х.М. **75**
Минкина В.Е. **48, 120-123**
Миннуллин Р.М. **43**
Михайлов М.К. **35**
Мишин В.Г. **44**
Мищенко Ф.Г. **16**
Могильникова Г.А. **48**
Мостюков И.Ш. **77**
Музаффария Махмуда **69**
Мулюков Б.Г. **27-28**
Мулярчик П.А. **29**
Мусин Г.Я. **17**
Мустафин Ш.А. **17**
Мухамадиев Р.С. **62**
Мухамедзянов М.Н. **75**
Мушинский Х.Х. **37**
Мюфке К.Л. **14, 85-88**

Наккаш (Исмагилов) Н.Ф. **42**
Насыбуллин И.Н. **75**
Нафиков К.А. **57**
Немасев С.Е. **77**
Нуриев В.В. **46**
Нуреев Р.Х. **23**

Остроумов А.А. **14**

Панарин М.П. **73**
Панфилов А.П. **73**
Патраков А.М. **51**
Подгорнов В.М. **7**
Платонов А.Ю. **34**

Попов И.В. **54**
Преображенская М.Н. **62**
Привалов Д.К. **73**
Прытков Г.Н. **13**
Пятницкий П.Г. **67**

Рамеев З.З. **36**
Рамиев З.-Дэрдменд **9**
Расулева Ф.А. **42**
Рахимова А.Р. **54**
Рахманкулый Г. **68**
Рахманкулый С. **69**
Репнин С.А. **37**
Родионов А.М. **18-19**
Романова Н.П. **54**

Сагиров Г.Ш. **18**
Садовников В.Г. **77**
Садыкова Л.М. **13**
Сайдашева З.Н. **31**
Сайфи-Казанлы Ф. **23**
Салахов Р.М. **53**
Салахов Р.С. **30**
Салихов Д.Х. **53**
Салмин А.И. **21**
Самакаева М.В. **57**
Сафин Ф.Ш. **37**
Сафонов Г.В. **75**
Сибгатуллин З.М. **44**
Скобеев В.В. **40**
Скобеев В.Н. **59**
Соколов Л.М. **73**
Солтан Ф. **48**
Сперанская Л.Л. **35**
Сторожев Г.С. **77**
Стороженко Н.А. **47**
Сулейманов Б.В. **33**
Султанбеков Б.Ф. **57-58**
Султанова Р.Р. **49-50**
Суфиянов А.Т. **24**
Сухов Е.Е. **41**
Сычев Д.С. **50**

Табеев Ф.А. **20-21**
Тагиров Ш.А. **19**

Тагирова С.Ш. **59-60**
Таждарова Н.А. **32**
Тазетдинов Р. А. **7**
Тангалычев К.А. **15**
Тарпищев Ш.А. **21**
Терентьев В.Ю. **37**
Токарликов Н.Е. **73**
Толстой Л.Н. **48, 114-119**
Тухбатуллин Ф.Н. **30**
Тухватуллов Б.С. **75**

Улик В.И. **14**
Усманов М.У. **54-55, 132-135**
Усманов Х.У. **32**
Усманов Ш.Х. **64**
Утэй Р.И. **63**

Фадеева М.И. **64**
Фадеичева А.С. **35**
Фазульзянов И.Ф. **25**
Файзрахманов Д.И. **37**
Файзуллин М.Х. **21**
Файзуллин Р.Г. **44**
Фасхутдинова Л.Ф. **65**
Фахрутдинов Р. **9**
Фатихов В.Х. **11**
Фаттах Н.С. **55**
Фаттахов Л.А. **51, 124-127**
Федотов Ю.С. **46**
Фейзханов Х. **68**
Флавицкий Ф.М. **8**

Хайруллин И.Ш. **48**
Хайруллина В.Л. **56**
Хайрутдинова К.А. **41**
Хайрутдинова Л.А. **50**
Хайрутдинова Р.К. **14**
Халиков И.Р. **73**
Хальфин И.И. **28, 101-104**
Хальфин С. **66-67**
Хамидуллин Б.Л. **45**
Ханов И.М. **22**
Харис Г.Х. **70**
Харисов Ш.Х. **50**
Хасанов И.А. **34**

Хафизов А.С. **32**
Хилалов И.Г. **70**
Хусни Ф.Х. **15**

Цветаев П.А. **54**

Ченекай Т. **70**
Чирков М.А. **73**
Чудаков М.И. **60**
Чулков А.П. **73-74**

Шадрин А.Ю. **12**
Шамиль З.М. **68**
Шарафиев Р.Ш. **26**
Шарафутдинов Р.Х. **19**
Шарифуллин Д.Г. **78**
Шарифуллин М.Г. **18**
Шигап Р.А. **8**
Шмидт Л.С. **62**
Шульпинов А.В. **38**

Щетинина И.Н. **56**

Энгельгардт В.П. **41-42**
Эрдман Ф.Х. **66**

Юдин М.А. **50**
Юзеев А.Н. **33**
Юнус Р.Ю. **20**
Юсупов Р.А. **49**
Юхвитов П.С. **74**

Ягудин А.Б. **64**
Язынин И.Л. **60**
Ялчыгул Т. **56, 136-140**
Яруллин З.Я. **53**
Яруллин М.В. **34**
Яруллин М.З. **38**
Яруллин Ф.Г. **16**
Яхин Р. **39**

Учреждениеләр, оешмалар, басмалар һәм әсәрләр атамалары күрсәткече
Указатель названий учреждений, организаций, изданий и произведений

«Алтынчеч» (опера) **25**
«Булат батыр» (кинофильм) **19**
Государственная архивная служба РТ **61**
Государственная премия РТ им. Г.Тукая **16-27**
Государственный гимн РТ **39**
«Вакууммаш» (АО) **58**
«Ватаным Татарстан» (газета) **22, 89-92**
Городская телефонная связь (Казань) **57**
«Гулистан» Сагди (произведение) **66**
Заинская центральная библиотека **43**
«Завод имени Серго» (Зеленодольское ПО) **70**
Зеленодольский район **43**
Зеленодольский фанерный завод **52-53**
«Искож» (завод) **31**
Казанская ТЭЦ № 2 **11**
Казанская швейная фабрика № 1 **15**
Казанские губернские ведомости (газета) **7**
Казанский городской общественный банк **8**
Казанский государственный казенный пороховой завод **35-36**
Казанский университет: кафедра турецко-татарского языка **68**
Казанское Адмиралтейство **66**
Казанское общество врачей **69**
Казанское ханство **66**
«Китап» (книготорговая фирма) **14**
Летопись печати Республики Татарстан **71**
«Магариф» (журнал) **56**
«Мелита» меховое предприятие **46-47**
Музей нефти (Лениногорск) **52**
«Нахджуль-фарадис» Махмуда ибн Гали (произведение) **66**
Нурлатский сахарный завод **61**
Общество археологии, истории и этнографии **69**
Первая татарская азбука **67**
Первая троллейбусная линия в Казани **60**
Промышленная нефть в Шугуровском и Бавлинском районах Татарстана **42**
Ромашкинское месторождение нефти **42**
«Рубин» (футбольный клуб) **29**
Г.Тукай (памятник) **45**
«Химический завод им. Л.Я.Карпова» (Менделеевск) **47**
«Шура» (журнал) **9**
«Ядкярнаме» Саифа Сараи (произведение) **66**

Кыскартылмалар исемлеге
Список сокращений

АҖ – Акционерлык җәмгыяте
ААҖ – Ачык Акционерлык җәмгыяте
АН – Академия наук
АО – Акционерное общество
им. – имени
КПСС – Коммунистическая партия Советского Союза
НПО – научно-производственное объединение
ОАО – Открытое акционерное общество
ПО – Производственное объединение
РТ – Республика Татарстан
РФ – Российская Федерация = Россия Федерациясе
РСФСР – Россия Социалистик Федератив Совет Республикасы = Российская Социалистическая Федеративная Советская Республика
см. – смотри
СССР – Союз Советских Социалистических Республик
ССР – Советская Социалистическая Республика
ТАССР – Татарстан Автономияле Совет Социалистик Республикасы = Татарская Автономная Советская Социалистическая Республика
ТССР – Татарстан Совет Социалистик Республикасы = Татарская Советская Социалистическая Республика
ТР – Татарстан Республикасы
һ.б. – һәм башкалар

ЭЧТӘЛЕК
СОДЕРЖАНИЕ

Төзүчедән…………………………………………………….........
От составителя…………………………………………………

Истәлекле даталар һәм вакыйгалар
Памятные даты и события…………………………….........

2018 елның көннәре һәм айлары төгәл
билгеләнмәгән юбилей даталары
Юбилейные даты 2018 года с неустановленным
числом и месяцем…………………………………….......

Якташларыбыз – Советлар Союзы
Геройларының – 2018 елдагы юбилейлары
Юбилеи Героев Советского Союза –
наших земляков – в 2018 году...

Якташларыбыз – Дан орденының тулы
кавалерларының 2018 елдагы юбилейлары
Юбилеи кавалеров Ордена Славы трех степеней –
наших земляков – в 2018 году ....

Якташларыбыз – Социалистик Хезмәт
Геройларының 2018 елдагы юбилейлары
Юбилеи Героев Социалистического Труда –
наших земляков...

Шиһабетдин Мәрҗани
Шигабутдин Марджани...

Карл Людвигович Мюфке..........……………………………

«Ватаным Татарстан» газетасы
Газета «Ватаным Татарстан»...

Мөхәммәт Гали
Мухаммед Гали...............…………………………….......

Максим Горький...……………………………........................

Ибраһим Хәлфин
Ибрагим Хальфин...………………………………….......

Флүс Латыйфи
Флюс Латыфи…………………………………...............................

Садри Максуди....……………………………………………....

Лев Толстой..............………………………...............................

Вера Минкина..……………………………….........................

Лотфулла Фәттахов
Лотфулла Фаттахов..………..

Әхмәтһади Максуди
Ахметхади Максуди........................... ....

Мәхмүт Усманов
Махмут Усманов..

Таҗетдин Ялчыгол
Таджетдин Ялчыгул...

Хәй Вахит
Хай Вахит...

Рәссамнар, язучылар, композиторлар турында белешмәлекләр
Справочники о художниках, писателях, композиторах……………

Исемнәр күрсәткече
Именной указатель……………………………………………

Учреждениеләр һәм оешмалар атамалары күрсәткече
Указатель названий учреждений и организаций…………………….

Кыскартылмалар исемлеге
Список сокращений...

ТАТАРСТАН:
КАЛЕНДАРЬ ЗНАМЕНАТЕЛЬНЫХ
И ПАМЯТНЫХ ДАТ. 2018

На татарском и русском языках

Компьютерда җыю	Г.З.Закирова
Компьютерда битләргә салу	И.И.Габидуллин
Техник мөхәррире	Р.Ә.Хөсәенова
Тышлык рәссамы	А.А.Хафизова

Басарга кул куелды 23.11.2017. Форматы 60 х 90 1/16.
Тиражы 300 данә. Заказ № 386.
Татарстан Республикасы Милли китапханәсе.
«Милли китап» нәшрияты.
420011, Казан шәһәре, Кремль ур., 33.

Подписано в печать 23.11.2017. Формат 60 х 90 1/16.
Тираж 300 экз. Заказ № 386.
Национальная библиотека Республики Татарстан.
Издательство «Милли китап».
420011, г.Казань, ул. Кремлевская, 33.

Татарстан Республикасы Милли китапханәсенең
редакция-нәшрият бүлегендә басылды.
420111, Казан шәһәре, Кремль ур., 33.

Отпечатано в редакционно-издательском отделе
Национальной библиотеки Республики Татарстан.
420111, г. Казань, ул. Кремлевская, 33.